

Van confrontatie naar coöperatie

Een kwalitatief onderzoek naar de samenwerking tussen gemeenten, betaald voetbalorganisaties en voetbalsupporters op het gebied van toegankelijkheid, gastvrijheid en veiligheid.

Masterthesis Haiko Vink
Studentnummer: 3932648

Begeleider: drs. M.G. van Slobbe
Universiteit Utrecht, Faculteit Recht, Economie, Bestuur en Organisatie
Departement Bestuurs- en Organiseringswetenschap (USBO)
Masteropleiding Bestuurs- en Organiseringswetenschap
Masterspecialisatie Sportbeleid en Sportmanagement

November 2018

Samenvatting

Het supportersbeleid in het betaald voetbal in Nederland maakt een verschuiving door van een klassieke focus op veiligheid, naar een breder perspectief met ook aandacht voor toegankelijkheid en gastvrijheid. Dit nieuwe voetbal en veiligheidsbeleid heeft onder andere geresulteerd in een nieuwe beleidsvisie van het Ministerie van Veiligheid en Justitie die bekend is onder de naam “Toegankelijk, Gastvrij en Veilig Voetbal 2020”. Deze visie is opgesteld in samenwerking met landelijke partijen zoals de KNVB, het Openbaar Ministerie en de (nationale) politie. Onderdeel van het bredere perspectief is het opzetten van een lokale samenwerking tussen supportersverenigingen en beleidsmakers. Dit om de betrokkenheid van supporters bij het beleid te vergroten. Dit onderzoek heeft als doel om de perspectieven van de verschillende actoren te achterhalen en implicaties voor de samenwerking te onderzoeken. De vraagstelling luidt als volgt:

Welk perspectief hebben supporters(organisaties), gemeentelijke beleidsmakers en beleidsmakers van betaald voetbalorganisaties op het supportersbeleid en wat betekenen deze perspectieven voor de eventuele samenwerking tussen supporters(organisaties), de lokale driehoek (gemeente, politie, Openbaar Ministerie) en betaald voetbalorganisaties?

Dit onderzoek maakt gebruik van diverse databronnen. Allereerst zijn er interviews gehouden met lokale en met landelijke beleidsmakers, met supporterscoördinatoren en met veiligheidscoördinatoren van BVO's en met bestuurders van supportersverenigingen. Daarnaast is het supportersperspectief verder in kaart gebracht door het houden van twee groepsinterviews en door het opstellen van een online vragenlijst. Deze vragenlijst is door ruim 4.000 supporters ingevuld.

Gemeentelijke beleidsmakers en landelijke experts, zoals medewerkers van de KNVB en Nationale Politie, zijn het erover eens dat het supportersbeleid de afgelopen jaren gastvrijer is geworden. Supporters onderschrijven deze verandering in algemene zin, maar wijzen op grote lokale verschillen en het trage tempo van verbeteringen. Ten aanzien van wenselijk gedrag in voetbalstadions zijn er verschillen in perspectief tussen supporters en beleidsmakers waargenomen. Supporters zijn van mening dat het steunen van de 'eigen' club het allerbelangrijkste is. Hierbij horen emotie, spanning en soms ook het afsteken van fakkels. Supporters ervaren, met name bij uitwedstrijden, beperkingen in het uiten van deze emotie en clubliefde.

Daarnaast is er gekeken naar de samenwerking tussen lokale beleidsmakers en voetbalsupporters. De lokale samenwerking op het gebied van voetbal en veiligheidsbeleid tussen overheid, betaald voetbalorganisaties, politie en Openbaar Ministerie functioneert veelal zonder formele invloed vanuit supportersverenigingen. Daarbij vallen een aantal zaken op ten aanzien van het perspectief van beleidsmakers. Allereerst is dat de wens om supportersorganisaties wel te betrekken. Deze wens was in alle lokale contexten aanwezig. Ten tweede valt op dat de samenwerking vaak formeel benaderd wordt. Dat blijkt uit de wens om afspraken te maken, convenanten te sluiten en de wens van beleidsmakers dat supporters zelf plannen maken en verantwoordelijkheid nemen voor de uitvoering. Ten derde valt op dat van supportersorganisaties die invloed willen hebben op het beleid, verwacht wordt dat zij zich openlijk uitspreken tegen probleemsupporters en incidenten. Beleidsmakers zien bij het verbeteren van veiligheid dus ook een rol voor de supporters zelf.

Voorwoord

Wat heb ik de afgelopen maanden uitgekeken naar het schrijven van dit voorwoord. Dat betekent namelijk dat het schrijven van mijn scriptie klaar is. En dat ik aan het begin sta van een volgende fase in mijn leven. Ongetwijfeld een nieuwe fase vol uitdagingen, hoogtepunten en leerervaringen. Het afstudeeronderzoek was een proces op zichzelf. Soms waren de ideeën talrijk en de stemming positief, soms was er sprake van een klein dipje. Al met al ben ik blij met het onderzoeksverslag dat nu voor u ligt.

Deze afstudeerscriptie betekent een einde van een hele mooie fase in mijn leven. Een fase die mij via Bestuurskunde aan de Radboud Universiteit naar de USBO in Utrecht bracht. De afgelopen twee jaar heb ik daar mogen genieten van kwalitatief hoogstaand onderwijs dat zich kenmerkt door betrokkenheid van studenten en docenten. Hierdoor bleek het masterprogramma Sportbeleid en Sportmanagement voor mij een goede keus. De interactieve colleges, de aandacht voor feedback en de leuke groepsactiviteiten blijven mij in het bijzonder bij.

Het waren daarnaast ook intensieve jaren. Zowel op persoonlijk vlak als op professioneel vlak was het soms onrustig. Na een jaar stage bij de voetbaltrots van de Achterhoek, De Graafschap, vervolgde ik mijn pad bij organisatieadviesbureau Berenschot in Utrecht. Twee enorm leerzame stageplekken, die mij veel bagage meegeven voor mijn toekomstige loopbaan. Voor deze beide kansen ben ik erg dankbaar. Op persoonlijke vlak bleek 18 april 2018 het absolute hoogtepunt. Deze zonnige dag in april is het moment waarop Romee en ik elkaar het ja-woord hebben gegeven.

Dit is ook het moment om een aantal mensen te bedanken. Te beginnen bij mijn begeleider vanuit de Universiteit, Michel. Ik kan mij nog goed herinneren hoe ik zo'n tweeënhalft jaar geleden mijn selectiegesprek voor de sportmaster met jou voerde. Het beeld van een deskundige en betrokken begeleider dat ik toen van jou kreeg, heeft zich in de afgelopen tijd alleen maar bevestigd. Bedankt voor jouw betrokkenheid, advies en begeleiding. Daarnaast wil ik mijn vader Wim, mijn zus Wieke en mijn vriend Querian bedanken voor het lezen van mijn teksten en jullie feedback hierop. Ook in de persoonlijke sfeer zijn er veel mensen te bedanken. Mijn familie, schoonfamilie en vriendengroep: bedankt voor jullie steun en momenten van ontspanning. Vergeef mij dat ik jullie allemaal in één zin noem, maar jullie zijn stuk voor stuk van onschatbare waarde geweest in de afgelopen periode. Als allerlaatste wil ik jou bedanken, Romee. Jouw liefdevolle aandacht en motivatiespeeches hebben mij de afgelopen tijd enorm geholpen.

Veel leesplezier gewenst,

Haiko Vink

Doetinchem, november 2018

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 - Inleiding	
1.1 Aanleiding van het onderzoek	5
1.2 Het onderzoeksvraagstuk	6
1.3 Bestuurlijke context en actoren	7
1.4 Relevantie	11
1.5 Leeswijzer	12
Hoofdstuk 2 – Methoden	
2.1 Onderzoekstrategie	13
2.2 Ontologie en epistemologie van het onderzoek	14
2.3 Rol van de onderzoeker	14
2.4 Methodologie	15
2.5 Kwaliteitscriteria	20
2.6 Afsluiting	21
Hoofdstuk 3 – Theoretische Kader	
3.1 Netwerkbenadering	22
3.2 Interactieve beleidsvorming	23
3.3 Inter-organisatorische samenwerking	25
3.4 De rol van instituties bij samenwerking	28
3.5 Governmentality via governance: meer, minder of andere overheidssturing?	31
3.6 Resume	33
Hoofdstuk 4 – Resultaten	
4.1 Inleiding en leeswijzer	34
4.2 Resultaten beleidsmakers	34
4.3 Resultaten betaald voetbalorganisaties	39
4.4 Resultaten supporters	42
4.5 Resultaten supporters – online vragenlijst	47
4.6 Perspectieven bij elkaar: overlap of botsing?	58
Hoofdstuk 5 – Analyse	
5.1 Grote verwachtingen van samenwerking in netwerkstructuren	60
5.2 De lokale praktijk van interactief beleid	60
5.3 Hoe de ‘supporter’ in te bedden in inter-organisatorische samenwerking?	61
5.4 Rol van instituties en logica’s	63
5.5 Waarom contact tussen beleidsmakers en supporters toch nodig is	63
5.6 Een theoretische reflectie: governance of governmentality?	64
Hoofdstuk 6 – Conclusie	
6.1 De verschillende perspectieven op de stand van zaken supportersbeleid	66
6.2 Implicaties voor samenwerking tussen beleidsmakers en voetbalsupporters	67
6.3 Beperkingen onderzoek	68
6.4 Aanbeveling voor vervolgonderzoek	69
6.5 Aanbevelingen voor praktijk	69

Hoofdstuk 1 - Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

De inhoud van het voetbal en veiligheidsbeleid in Nederland heeft de afgelopen jaren een verschuiving doorgemaakt van een klassieke focus op veiligheid naar een breder perspectief met aandacht voor toegankelijkheid en gastvrijheid. Deze verschuiving is mede het gevolg van kritiek van supporters op generieke veiligheidsmaatregelen. Het huidige beleidsdocument van het Ministerie van Veiligheid & Justitie (nu Ministerie van Justitie & Veiligheid), dat is opgesteld in samenwerking met landelijke partijen zoals de KNVB, het Openbaar Ministerie en de (landelijke) politie, heet dan ook “Toegankelijk, Gastvrij en Veilig Voetbal 2020”. Dit werkdocument is opgesteld in 2015. Beleidsmatig wordt bijvoorbeeld ingezet op het vergroten van gastheerschap en vergroten van de beleidsmatige betrokkenheid van supporters.

De kern van het beleidsdenken is het streven naar normalisatie, waarbij de goedwillende supporter niet meer lijdt onder de kwaadwillende supporter (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2015). Dit door de supporters met slechte intenties uit de stadions te weren, zodat generieke maatregelen niet meer nodig zijn om de veiligheid te waarborgen. Daarnaast moet het supportersbeleid, door het verminderen van maatregelen zoals verplichte vervoersregelingen en beperkingen rondom kaartverkoop, toegankelijker en gastvrij worden. Dit moet ervoor zorgen dat voetbal weer een feest wordt voor de bezoeker (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2011, p.7).

In maart 2018 organiseerde het Supporterscollectief Nederland een supporterscongres. Op dit congres waren naast supporters uit hele land ook supporterscoördinatoren en enkele gemeentelijke beleidsmakers aanwezig. Tijdens één van de discussies antwoordde 90% van de aanwezigen negatief op de vraag of ‘normalisatie’ voor 2020 gehaald wordt (Supporterscollectief Nederland, 2018). Ook wat betreft de samenwerking met supporters is er volgens meerdere beleidsmakers van de KNVB en overheid die aanwezig waren op dit congres nog veel te winnen.

De ontwikkelingen in het voetbal en veiligheidsbeleid in Nederland zijn te beschouwen als een inter-organisatorisch samenwerkingsvraagstuk. Inter-organisatorische samenwerking betreft in dit onderzoek een samenwerking tussen overheidsactoren (rijksoverheid, gemeente, politie, Openbaar Ministerie), private actoren (voetbalclubs) en supporters(organisaties). De samenwerking tussen de publieke actoren en voetbalclubs op het gebied van voetbal en veiligheid bestaat al decennia. Daarbij wordt sinds 2015 extra ingezet op de samenwerking met voetbalsupporters (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2015). Een publiek-private samenwerking kan al ingewikkeld zijn, maar voeg daarbij het supportersperspectief toe en het wordt mogelijk nog complexer omdat supporters wellicht een andere kijk hebben op de stand van zaken van het beleid. Dat deze samenwerking niet gemakkelijk is illustreerde Gijs de Jong, voormalig operationeel directeur van de KNVB door in een column op te roepen tot lef bij publieke organisaties (KNVB, 2016) en recenter concludeerde hij dat ‘wij’ nog moeten leren om vanuit het oogpunt van de supporter te kijken (KNVB, 2018).

Naast de moeilijkheden en problemen die de KNVB en beleidsmakers ervaren en de twijfels van voetbalsupporters over de haalbaarheid van ‘normalisatie’ in 2020 is er vanuit voetbalsupporters nog een ander wens hoorbaar. Supporters roepen op tot meer vrijheid en ruimte voor passie en beleving (Supporterscollectief Nederland, 2018). Deze wens is van

invloed op de manier waarop supporters zouden willen dat het ‘voetbalfeest’ georganiseerd wordt. Vanuit sociologisch perspectief past deze oproep van supporters binnen het denken van Elias en Dunning (1986). Emotie en spanning zijn belangrijke ingrediënten die de sport aantrekkelijk maken. Aantrekkelijk voor de deelnemers en voor de toeschouwers. Sport gaat naast overwinning en euforie ook om verlies en teleurstelling. Niet altijd goede ingrediënten voor een ‘voetbalfeest’.

Inmiddels is de periode tussen het opstellen van het visiedocument in 2015 en de streefdatum in 2020 ruim over de helft. Door tijdens deze beleidsperiode kennis op te doen over de samenwerking en ervaringen van supporters kan er nog van deze kennis worden geleerd met 2020 als richtpunt. Mogelijk biedt dit onderzoek ook aanknopingspunten voor daarna.

1.2 Het onderzoeksvraagstuk

De nieuwe koers van het supportersbeleid roept de vraag op hoe supporters denken over de positieve en minder positieve kanten van het huidige wedstrijdbezoek. Daarom wordt er in dit onderzoek gekeken naar de betekenis die supporters geven aan het zijn van voetbalsupporter, het wedstrijdbezoek en het gedrag van mede-supporters. Het supportersperspectief beter in kaart brengen is om twee redenen van belang. Allereerst om ook het supportersperspectief mee te kunnen nemen in (lokale) beleidsdoelstellingen. Ten tweede omdat het supportersperspectief ook van invloed is op de mogelijkheden tot samenwerking tussen publieke organisaties en supportersorganisaties. De betekenis die supporters zelf geven aan wenselijk en onwenselijk gedrag heeft namelijk consequenties voor de samenwerking. Als perspectieven met elkaar conflicteren is samenwerking ingewikkelder.

Dit onderzoek sluit ook aan op academische vraagstukken over de sturing van gedrag door overheden. Onderzocht wordt hoe overheden het gedrag van voetbalsupporters proberen te beïnvloeden. De wens vanuit de overheid om meer samen te werken met voetbalsupporters kan meer invloed van supporters op het supportersbeleid betekenen. Foucault waarschuwt echter voor de impliciet sturende mechanismen die de moderne overheid hanteert, bijvoorbeeld door het aangaan van samenwerkingsverbanden (Burchell, Gordon, & Miller, 1991).

1.2.1 Doelstelling

De doelstelling van dit onderzoek is:

Inzicht verkrijgen in het perspectief van voetbalsupporters op het supportersbeleid, de behandeling van supporters en het gedrag van supporters om daarmee aanbevelingen te kunnen doen ten aanzien van het supportersbeleid en de samenwerking tussen supporters(organisaties), de lokale driehoek (gemeente, politie, Openbaar Ministerie) en betaald voetbalorganisaties.

1.2.2 Vraagstelling

De hoofdvraag van dit onderzoek die ervoor moet zorgen dat bovenstaande doelstelling behaald wordt luidt als volgt:

Welk perspectief hebben supporters(organisaties), gemeentelijke beleidsmakers en beleidsmakers van betaald voetbalorganisaties op het supportersbeleid en wat betekenen deze perspectieven voor de eventuele samenwerking tussen supporters(organisaties), de lokale driehoek (gemeente, politie, Openbaar Ministerie) en betaald voetbalorganisaties?

1.2.3 Deelvragen

De hoofdvraag van het onderzoek valt uiteen in de volgende vier deelvragen:

1) Welke wetenschappelijke bevindingen zijn bruikbaar bij het analyseren van de inter-organisatorische samenwerking?

Deze deelvraag wordt behandeld in het theoretisch kader (hoofdstuk 3).

2) Welke betekenis geven supporters(organisaties) aan het wedstrijdbezoek, het gedrag en de behandeling van supporters.

Deze deelvraag wordt behandeld in resultatenhoofdstuk (hoofdstuk 4).

3) Welke betekenis geven gemeentelijke beleidsmakers en beleidsmakers van betaald voetbalorganisaties aan het supportersbeleid en de samenwerking?

Deze deelvraag wordt eveneens behandeld in resultatenhoofdstuk (hoofdstuk 4).

4) Welke implicaties hebben de gevonden betekenissen op de mogelijkheden en moeilijkheden rondom samenwerking tussen supporters(organisaties), veiligheidsdriehoek (gemeente, politie en Openbaar Ministerie) en betaald voetbalorganisaties.

Deze deelvraag staat centraal in de analyse (hoofdstuk 5).

1.3 Bestuurlijke context en actoren

In deze paragraaf wordt de bestuurlijke context van het vraagstuk geschetst. Allereerst wordt de beleidsachtergrond geschetst door de bespreking van belangrijke beleidsdocumenten en de oprichting van het Supporterscollectief Nederland. Daarna worden de landelijke en lokale actoren besproken.

1.3.1 Beleidsachtergrond

Kader voor Beleid – Landelijke kaders sinds 2011

In het landelijke Kader voor Beleid – Voetbal en Veiligheid (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2011) wordt gesteld dat de focus van het beleid in de periode voor het vernieuwde kader vooral gericht was op de bestrijding van voetbalvandalisme. Door deze focus zijn generieke maatregelen ontstaan die zowel de voetbalvandalist als de gewone supporter raken. De focus moet worden verschoven naar de gedachte dat voetbal weer een feest moet zijn voor de bezoeker. De belangrijkste risico's rondom voetbal zijn kaartverkoop, vervoer en alcohol (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2011, p.15). Indien er alcohol wordt geschonken, dan heeft alcohol met een laag percentage de voorkeur. Ook bij wedstrijden met een laag risico. Over het straffen van supporters of supportersgroepen wordt gesteld dat een korte straf met de mogelijkheid op verlenging het voordeel geniet, zodat supporters perspectief houden indien zij het gedrag aanpassen (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2011, p.28).

Uitsupporters Centraal – Supporters laten van zich horen

In het onderzoek Uitsupporters Centraal (2011) hebben onderzoekers van het Auditteam Voetbal en Veiligheid onderzocht hoe de supporters uitwedstrijden beleven. Dit is een

onafhankelijk onderzoeksteam (zie paragraaf 1.3.2). Het onderzoek bestond uit een online vragenlijst en de registratie van wedstrijden door supporters (rapporteurs). Supporters lieten van zich horen, want een kleine 3000 supporters nam deel aan de vragenlijst. Aanleiding voor het onderzoek zijn de discussies over de wijze waarop supporters uitwedstrijden bij kunnen wonen. Deze discussies gaan in veel gevallen over verplichte vervoersregelingen, de ontvangst en het verblijf in het stadion als uitsupporters (Auditteam Voetbal en Veiligheid, 2011). Supporters geven voor het vervoer, het ontvangst en verblijf tijdens uitwedstrijd gemiddeld onvoldoendes. De conclusie uit dit onderzoek was tweedelig. Ten eerste laat beperkende maatregelen geen routine worden. Ten tweede kunnen de ontvangst van supporters, het verblijf en het vertrek beter en supportersvriendelijker georganiseerd worden.

Toegankelijk Gastvrij en Veilig voetbal – Landelijke visie

In 2015 besluiten landelijke partijen, waaronder het Ministerie van Veiligheid en Justitie en de KNVB een nieuwe impuls aan het voetbal en veiligheidsbeleid te geven. Gezamenlijk wordt het beleidsdocument 'Toegankelijk, Gastvrij en Veilig Voetbal 2020' opgesteld. Dit omdat er geen noemenswaardige daling van incidenten heeft plaatsgevonden sinds het nieuwe beleidskader (zie Kader voor Beleid). Ook generieke maatregelen zijn niet afgenomen. Hierdoor worden vijf concrete speerpunten opgesteld. De kern van de landelijke visie is een betere daadgerichte aanpak en het vergroten van de gastvrijheid voor supporters. Het beleidsdocument start met een toekomstbeeld van hoe het wedstrijdbezoek eruit moet gaan zien. Anders dan nu zou het dan mogelijk zijn om enkele uren voor de wedstrijd nog een kaartje te kopen voor een uitwedstrijd, heeft het uitvak geen noemenswaardige afscheiding meer en zitten supporters van beide clubs veelal door elkaar.

Oprichting Supporterscollectief – Supporters verenigen zich

Op 23 mei 2016 werd het Supporterscollectief Nederland opgericht. Supporters van betaald voetbalorganisaties slaan de handen ineen om gezamenlijk op te komen voor de belangen van de voetbalsupporters (Supporterscollectief, 2016). In het najaar van 2018 bestaat de achterban uit een vertegenwoordiging van achttien Eredivisieclubs en dertien Eerste Divisieclubs. De stichting heeft als doel om supporters van verschillende clubs samen te brengen, te vertegenwoordigen en landelijk op te komen voor de belangen van voetbalsupporters.

1.3.2 Betrokken actoren

De focus van dit onderzoek ligt op lokaal niveau. Door de verwennheid tussen de lokale praktijk en het landelijk beleid worden hieronder zowel de landelijke als lokale actoren in het voetbal en veiligheidsbeleid besproken. De rol van de actoren wordt kort uitgelegd. In bijlage 1 zijn de actoren schematische weergegeven.

Landelijke actoren

Het Auditteam Voetbal en Veiligheid

Het Auditteam Voetbal en Veiligheid bestaat uit leden die worden geselecteerd op basis van kennis en ervaring met het openbaar bestuur, veiligheid, kennis van de politie of het openbaar ministerie (Ministerie van Veiligheid & Justitie, 2011). Op het moment van dit schrijven is Henk-Jan Meijer (Burgemeester van Zwolle) voorzitter van het Auditteam. Het Auditteam doet onafhankelijk onderzoek bij grootschalige incidenten, themagericht onderzoek en kwaliteitsmetingen onder en BVO's.

Regiegroep en Expertgroep Voetbal en Veiligheid

De Regiegroep is in het leven geroepen door het Ministerie van Veiligheid en Justitie (Nu Justitie & Veiligheid) om beleid te ontwikkelen en het aantal incidenten terug te dringen. Zij stellen het beleidskader van het Ministerie van Justitie en Veiligheid vast en initiëren beleidsontwikkelingen. De Regiegroep bestaat uit de directeur Veiligheid en Bestuur (Ministerie van J&V), de manager competitiezaken van de KNVB, een hoofdofficier, een Burgemeester, een afgevaardigde van de Raad van Korpschefs, een afgevaardigde van het Auditteam Voetbal en Veiligheid en medewerker van het ministerie van J&V als secretaris (Ministerie van Veiligheid & Justitie, 2011). De Regiegroep wordt bijgestaan door de Expertgroep die bestaat uit ondersteuners vanuit alle aangesloten organisaties.

Rijksoverheid

De minister van Justitie en Veiligheid is de verantwoordelijk bewindspersoon op het gebied van Voetbal en Veiligheid (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2011, p.46). De minister informeert de Tweede Kamer periodiek over ontwikkelingen van het beleid en bij eventuele incidenten.

Politie

Als drager van het geweldmonopolie is de politie ook vertegenwoordigd op landelijk beleidsniveau (Breeman, Van Noort & Rutgers, 2012). Onderdeel van de politie is het Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme (CIV). Het CIV verzamelt gegevens en maakt analyses van de feitelijke situatie. Daarnaast beheren zij het Voetbal Volgsysteem (VVS). De politie (inclusief CIV) heeft een adviserende rol naar de overige partners door deze bron van kennis en informatie.

Openbaar Ministerie

Het Openbaar Ministerie is ook betrokken bij het voetbal en veiligheidsbeleid, zodat het mogelijk is om een gezamenlijke aanpak te ontwikkelen bij het bestraffen van probleemsupporters. Het OM heeft drie kerntaken, namelijk de opsporing van strafbare feiten, de vervolging van strafbare feiten en het toezicht op de uitvoering van strafvonnissen (Breeman, Van Noort en Rutgers, 2012).

KNVB

De Koninklijke Nederlandse Voetbalbond (KNVB) is verantwoordelijk voor het ordentelijk verloop van de competitie (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2011). De KNVB stelt eisen aan de BVO's door middel van licentievoorwaarden met betrekking tot veiligheid. Daarnaast toets en onderzoekt de KNVB incidenten binnen het civielrechtelijk tuchtsysteem. De KNVB kent drie tuchtrechtelijke organen (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2011, p.50). Dit zijn de aanklager, de tuchtcommissie en de commissie van beroep.

Het Supporterscollectief Nederland

Het Supporterscollectief Nederland onderhoudt relaties met de hierboven genoemde partijen. Zij doen dit via informele contacten, maar ook in gestructureerde overleggen tussen het Supporterscollectief en de Regiegroep/Expertgroep. Een formele rol hebben zij (nog) niet.

Een aantal zaken vallen op wat betreft de vormgeving van het landelijke beleidsnetwerk:

- Het hoogste beleidsorgaan (de Regiegroep) bestaat uit een samenstelling van de diverse actoren, waaronder de KNVB. Er is dus sprake van beleid dat tot stand komt in een beleidsnetwerk.
- De KNVB vertegenwoordigt het voetbal in het landelijke beleidsnetwerk. Door de functie van regelgever (licentie-eisen) en sanctionering (civielrecht) hebben zij ook een publieke taak in het voorkomen en bestraffen van incidenten.
- De supporters zijn onder andere via het Supporterscollectief betrokken, maar geen onderdeel van het formele beleidsorganisatie.

Lokale Actoren

Gemeente, politie en Openbaar Ministerie (Voetbaldriehoek)

De gemeente is het laagste bestuurlijk orgaan in Nederland. De gemeente heeft beleidsvrijheid voor het opstellen van eigen regels of het ontwikkelen van beleid, maar heeft wel te maken met landelijke kaders waaraan zij zich moeten houden (Breeman, Van Noort & Rutgers, 2012) Naast de gemeente is de politie onderdeel van de voetbaldriehoek. Hoewel de politie als organisatie buiten de gemeentelijk overheid staat, zijn de politie en gemeente op allerlei manier verweven met elkaar. De politie voert namelijk de operationeel regie over het lokale voetbal en veiligheidsbeleid. Samenwerking lijkt het toverwoord, maar dit verdient nuancering omdat volgens Van Gestel en Verhoeven (2014) overheidsinstanties in de veiligheidssector nadrukkelijk opzoek zijn naar autonomie. De derde publieke organisatie binnen de voetbaldriehoek is het Openbaar Ministerie (OM). Zij zijn betrokken vanwege de rol bij opsporing en vervolging van strafbare feiten.

Betaald voetbalorganisaties

In het voetbal wordt in spreektaal inmiddels ook gesproken over vierhoeken. Dan wordt er gesproken over de gemeente, politie, OM (de driehoek) en de betaald voetbalorganisatie. Voor de organisatie van wedstrijden zijn BVO's afhankelijk van de gemeente vanwege de vergunningsplicht en zijn daarnaast met de verschillende partijen in overleg over de operationele zaken. De betaald voetbalorganisatie is in eerste instantie zelf verantwoordelijk voor de veiligheid in het stadion. Zij beschikken daarom over veiligheidsfaciliteiten zoals tourniquets, camera's en veiligheidspersoneel zoals stewards en beveiligers. Als synoniem voor betaald voetbalorganisatie wordt er in dit onderzoek ook gesproken over (voetbal)clubs. En een enkele keer wordt ook de afkorting BVO gebruikt.

Supportersorganisaties

De laatste actor die besproken wordt zijn de supporters. Supporters worden om allerlei redenen betrokken bij het lokale voetbal en veiligheidsbeleid. Er zijn supportersverenigingen die soms een uitvoerende taak op zich nemen bij de organisatie van voetbalwedstrijden, bijvoorbeeld door het beheer van een supportershome of de organisatie van busvervoer bij uitwedstrijden. De afgelopen jaren zijn andere groepen, zoals harde kernen en sfeergroepen zich steeds meer gaan organiseren om betrokken te worden bij het beleid. Soms in formele organisaties, zoals stichtingen en verenigingen, maar soms ook in informele groepen.

1.4 Relevantie

1.4.1 Wetenschappelijke relevantie

Dit onderzoek is om verschillende redenen wetenschappelijk relevant. Allereerst draagt dit onderzoek bij aan de kennis over de samenwerking tussen publiek organisaties, private organisaties en vrijwilligersorganisaties. Meer specifiek draagt dit onderzoek bij aan inzichten over de samenwerking tussen lokale overheden, betaald voetbalorganisaties en supporters(organisaties) bij de lokale beleidsontwikkeling op het gebied van voetbal en veiligheid. Er wordt gekeken in hoeverre er sprake is van interactieve beleidsvorming binnen deze beleidsnetwerken. Dit onderzoek draagt daarmee bij aan de kennis over dit type samenwerking en brengt mogelijke afhankelijkheden en machtsrelaties in beeld. De samenwerking wordt beschouwd vanuit verschillende theoretische concepten, zoals interactieve beleidsvorming en inter-organisatorische samenwerking.

Daarnaast heeft dit onderzoek expliciet aandacht voor het perspectief van de Nederlandse voetbalsupporters. In het verleden zijn er enkele onderzoeken geweest waarbinnen het perspectief van voetbalsupporters naar voren wordt gebracht, maar vaak ging het in deze onderzoeken voornamelijk over het perspectief van de meest fanatieke groepen (zoals hooligans). Zo heeft Spaaij (2007) onderzoek gedaan naar hooliganisme in Nederland. Aan dit onderzoek hebben ruim 5000 supporters bijgedragen door het invullen van een online vragenlijst.

Ten slotte draagt dit onderzoek met empirische data bij aan het debat binnen de bestuurs- en organisatiewetenschappen of er in beleidsnetwerken en binnen inter-organisatorische samenwerking sprake is van een minder sturende en regulerende overheid (het idee van *governance*). Mogelijk is er binnen deze samenwerking slecht sprake van een andere type sturing en niet per definitie minder sturing en gedragsregulering (het idee van *governmentality*). Dit debat wordt verder uitgewerkt in paragraaf 3.4.

1.4.2 Maatschappelijke relevantie

Dit onderzoek is voor verschillende betrokken actoren relevant. Allereerst is dit onderzoek relevant voor zowel de Rijksoverheid als de gemeenten waarin betaald voetbal wordt gespeeld. Dit onderzoek draagt namelijk bij aan inzicht in de lokale samenwerking. Zoals beschreven in het Beleidskader Voetbal & Veiligheid 2011, is de lokale overheid primair het verantwoordelijk bestuursorgaan bij de organisatie van wedstrijden (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2011). Inzicht kan dus bijdragen aan verbetering van de samenwerking en/of een verbetering van de organisatie van voetbalwedstrijden.

Voor de betaald voetbalorganisaties en de KNVB en is dit onderzoek relevant omdat dit onderzoek bijdraagt aan het inzicht in de organisatorische wereld en institutionele omgeving waarin zij zich bevinden. Dit onderzoek geeft inzicht in de samenwerking en welke rol supporters daarbij kunnen spelen. Daarnaast is het voor deze organisaties ook van belang dat het supportersbeleid bijdraagt aan een positieve beleving van voetbalsupporters. Dit zorgt voor meer tevreden supporters in de stadions, mogelijk meer inkomsten en een beter imago van het voetbal.

Dit onderzoek is voor voetbalsupporters relevant omdat het expliciete aandacht heeft voor de ervaringen van de supportersorganisaties die zich bezighouden met supportersbeleid en de ervaringen van de 'gewone supporter'. Door aanbevelingen te doen over de samenwerking en implementatie van 'Toegankelijk, Gastvrij en Veilig Voetbal 2020' kan het streven naar normalisatie mogelijk van een impuls worden voorzien. Normalisatie en dus minder beperkingen zijn voor voetbalsupporters een langgekoesterde wens. Dit onderzoek heeft daarnaast expliciete aandacht voor de betrokkenheid van supporters omdat het één van de vijf formele speerpunten is binnen het huidige voetbal en veiligheidsbeleid. Kennis over het supportersperspectief kan leiden tot een beter begrip van het standpunt van supporters en mogelijk een evenwichtiger beleid.

Concluderend heeft dit onderzoek de potentie om voor de hele voetbal en veiligheidssector van waarde te zijn omdat inzichten over samenwerking met voetbalsupporters gebruikt kunnen worden om deze samenwerking waar mogelijk te verbeteren.

1.5 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de methodologische aanpak van dit onderzoek beschreven. In dit hoofdstuk worden de gebruikte dataverzamelmethode beschreven en wordt de onderzoekstrategie besproken. In hoofdstuk 3 worden wetenschappelijke concepten over interactieve beleidsvorming en inter-organisatorische samenwerking besproken. In hoofdstuk 4 worden de onderzoeksbevindingen besproken. In hoofdstuk 5 worden de resultaten geanalyseerd in het licht van theoretische concepten uit hoofdstuk 3. In hoofdstuk 6 wordt dit onderzoek afgesloten door de beantwoording van de hoofdvraag en reflectie op het onderzoeksproces.

Hoofdstuk 2 - Methoden

In dit hoofdstuk worden de methodologische keuzes beschreven. In de paragraaf 2.1 wordt de kwalitatieve onderzoekstrategie van dit onderzoek besproken. Daarna komen in paragraaf 2.2 de ontologische en epistemologische verantwoording aan bod. In paragraaf 2.3 worden de onderzoeksmethoden beschreven. Het gaat om interviews, observaties en een online vragenlijst. In paragraaf 2.4 wordt er dieper in gegaan op de rol en positie van de onderzoeker. Ten slotte komen in paragraaf 2.5 de betrouwbaarheid en validiteit van dit onderzoek ter sprake.

2.1 Onderzoeksstrategie

In dit onderzoek is er sprake van kwalitatief onderzoek. Kwalitatief onderzoek betreft de vormen van onderzoek die als doel hebben talig materiaal te verzamelen en te analyseren (Bleijenbergh, 2013). Kwalitatief onderzoek beschrijft en interpreteert situaties of gebeurtenissen in de natuurlijke omgeving (Lucassen & Olde Hartman, 2006). Dit onderzoek richt zich op de samenwerking tussen verschillende actoren op het gebied van voetbal en veiligheid. Het gaat om interpretatie en betekenisgeving van de respondenten zelf. Hierdoor is er gekozen voor kwalitatief onderzoek, omdat kwalitatief onderzoek het meest geschikt is om het samenwerkingsproces en de context uitgebreid te bevragen.

Doordat het perspectief van supporters wordt bevestigd middels een grote vragenlijst ontstaan ook kwantitatieve gegevens. Er wordt namelijk deels gebruik gemaakt van stellingen of gesloten vragen. Deze gegevens zijn gebruikt om kwalitatieve gegevens te illustreren. Deze kwantitatieve gegevens dragen bij aan kracht waarmee de onderzoeksgegevens gepresenteerd kunnen worden.

De strategie van dit onderzoek is grotendeels inductief van aard. Bij inductief onderzoek wordt voorafgaand aan het onderzoek geen duidelijke theoretische verwachtingen vastgelegd of hypothesen opgesteld (Bleijenbergh, 2013). De waarneming in de empirie staat centraal. Van tevoren worden geen theoretische hypothesen opgesteld, maar is er wel gebruik gemaakt van theoretische concepten. Deze concepten uit de theorie over interactieve beleidsvorming en inter-organisatorische samenwerking dienen als hulpmiddel om de empirie te analyseren. Gedurende het onderzoeksproces zijn er ook concepten toegevoegd, zoals governmentality, vanwege de toepasbaarheid op gevonden data. Theorie speelt dus wel een rol in dit onderzoek, maar het staat niet centraal. Van een volledig inductieve werkwijze is dus geen sprake in dit onderzoek. Verschillende auteurs zoals Bryman (2012) betogen dat de dichotomie tussen inductie en deductie leidt tot oversimplificatie. Deductie zal op een zeker moment optreden, waarbij theorie centraal komt te staan. Naast de eerdere genoemde deductieve en inductieve is de abductieve werkwijze in opkomst. Van een abductieve werkwijze is er sprake als de onderzoeker onderzoek gaat naar verwondering over een bepaald fenomeen en daar verklaringen probeert te zoeken (Waardenburg, 2016). Dit onderzoek komt voort uit de verwondering van de onderzoeker dat ondanks de verschillen en tegenstellingen tussen overheidsactoren en voetbalsupporters er wordt ingezet op betrokkenheid en samenwerking.

Elk type onderzoek levert andere informatie op. In dit onderzoek wordt het supportersperspectief beschreven op het voetbal en veiligheidsbeleid. Dit perspectief is deels bekend, bijvoorbeeld door bijdragen van supportersorganisaties aan debatten. Echter bestaan er nog geen verdiepende inzichten over het vraagstuk. In terminologie van Geurts (1999) is er sprake van exploratief onderzoek, omdat meer diepgang wordt verkregen in deels bestaande inzichten. Ook worden de perspectieven van beleidsmakers en supporters verder onderzocht.

2.2 Ontologie en epistemologie van het onderzoek

Ontologie gaat over de manier waarop de onderzoeker naar de werkelijkheid kijkt (Edwards & Skinner, 2009). Dit onderzoek gaat uit van sociaal geconstrueerde wereld. Het beeld dat individuen hebben van de werkelijkheid en verschijnselen om hen heen worden gevormd door sociale interacties. Deze interacties dragen bij aan de betekenis die individuen geven aan werkelijkheid. Een objectieve en eenduidige werkelijkheid bestaat dus niet.

Epistemologie verwijst naar de gevolgen van deze ontologische positie. Het gaat om de manier waarop de onderzoeker deze sociaal geconstrueerde werkelijkheid kan onderzoeken (Edwards & Skinner, 2009). De betekenissen zijn niet los te zien van de context waarin ze ervaren worden. Deetz (2000) omschrijft deze epistemologische positie als de local/emergent benadering. Dit betekent dat de onderzoeker de betekenissen moet achterhalen door deze in context te bevragen. Hiervoor zijn kwalitatieve methoden het meest geschikt.

Dit onderzoek hanteert daarom een kritische en interpretatief uitgangspunt. Bij een interpretatief uitgangspunt worden de betekenissen van de respondenten centraal gesteld. De betekenissen die supporters geven aan het wedstrijdbezoek en het supportersbeleid en zijn leidend om tot een supportersperspectief te komen. De kritische benadering kijkt ook naar de totstandkoming van de betekenissen en de verschillende machtsverhoudingen die daarbij een rol spelen. Dat komt aan de orde door koppeling van de betekenissen aan de mogelijkheden tot interactief beleid en inter-organisatorische samenwerking.

2.3 Rol van de onderzoeker

In deze paragraaf staat de positionering van de onderzoeker ten opzichte van het onderzoek centraal. De onderzoeker staat niet los van de onderzochte werkelijkheid maar zijn positie doet ertoe (Edwards & Skinner, 2009). Voorkennis, eerdere ervaringen en eigen interpretaties beïnvloeden het onderzoek. Deze 'gekleurdheid' kan voordelen op leveren, maar kan ook een beperkende werking hebben in termen van validiteit en betrouwbaarheid.

In het geval van dit onderzoek naar de samenwerking tussen voetbalsupporters, voetbalclubs en publieke organisaties speelt de positie van de onderzoeker een rol. De afgelopen jaren is de onderzoeker op diverse manieren actief geweest in de voetbalwereld. Allereerst is de onderzoeker zichzelf op jonge leeftijd supporter gaan voelen van betaald voetbalorganisatie De Graafschap. Ten tweede is de onderzoeker betrokken geweest bij de oprichting en besturen van Supporterscollectief Nederland. Supporterscollectief Nederland is een overkoepelend orgaan van supportersorganisaties van de verschillende betaald voetbalorganisaties. Supporterscollectief Nederland probeert deze organisaties samen te brengen als netwerkorganisatie en de belangen van de aangeslotenen op landelijk niveau te behartigen. Ten derde is de onderzoeker in het seizoen 2016/2017 werkzaam geweest bij een betaald voetbalorganisatie. De werkzaamheden waren voornamelijk gericht op maatschappelijke activiteiten. Tot slot is de onderzoeker gedurende de eerste periode van dit onderzoek (tot augustus 2018) als stagiair in dienst geweest van een onderzoeks- en adviesbureau dat het Auditteam Voetbal en Veiligheid ondersteund.

Deze specifieke voorgeschiedenis en interesses voor de bestuurs- en organisatiewetenschappen en de contacten en inzichten uit de voetbalwereld hebben in sterke mate bijgedragen aan de totstandkoming van deze onderzoeksvraag en onderzoeksopzet. In hoofdstuk 6 wordt gereflecteerd op de effecten van de positie van de onderzoeker.

2.4 Methodologie

In deze paragraaf wordt beschreven op welke manier er materiaal is verzameld om de hoofd- en deelvragen te beantwoorden. De methoden worden besproken per deelvraag.

Deelvraag 1) Welke wetenschappelijke bevindingen zijn bruikbaar bij het analyseren van de inter-organisatorische samenwerking?

- Methode van dataverzameling & analyse

De bovenstaande deelvraag vormt de basis voor het derde hoofdstuk van deze scriptie. Het derde hoofdstuk vormt de lens waarmee de resultaten worden geanalyseerd. De gevonden wetenschappelijk literatuur is bekeken op basis van de onderstaande onderwerpen en theoretische concepten.

- Beleid
- Interactief beleid
- Sturing van gedrag door beleid
- Typologieën van samenwerkingen
- Samenwerking tussen overheid en community organisaties
- Rol van overheden in samenwerkingen
- Rol van community organisaties in samenwerkingen
- Afhankelijkheden van organisaties
- Governance
- Governmentality

Deelvraag 2) Welke betekenis geven supporters(organisaties) aan het wedstrijdbezoek, het gedrag en de behandeling van supporters.

&

Deelvraag 3) Welke betekenis geven gemeentelijke beleidsmakers en beleidsmakers van betaald voetbalorganisaties aan het supportersbeleid en de samenwerking?

Deelvragen twee en drie vormen de empirische deelvragen van deze studie. Voor de beantwoording van deze deelvragen is gebruik gemaakt van interviews, observaties en een online vragenlijst

- Methoden van dataverzameling

Interviews

In dit onderzoek is gekozen om interviews te gebruiken om data te verzamelen. Interviews zijn de manier om ervaringen van respondenten te bevragen en om hiermee achter betekenissen te komen die de respondent zelf geeft aan bepaald verschijnsel. De taal en de ervaring van de respondent staan hierbij centraal (Boeije, 2014). De mate van structurering van de interviews is van invloed op hoeveel ruimte de respondent krijgt voor zijn eigen verhaal. Interviews zijn op te delen in twee categorieën (Bleijenbergh, 2013). De twee categorieën zijn de semigestructureerd interviews en de ongestructureerde interviews. Bij ongestructureerde interviews stelt de onderzoeker vooraf geen vragen op, maar krijgt het interview een natuurlijk beloop. Bij semigestructureerd interviews is de formulering van vragen deels vastgelegd.

In dit onderzoek zijn de interviews op te delen in twee fasen. In de eerste fase zijn interviews gehouden met grotendeels open karakter. Deze interviews zijn gehouden om onderwerpen boven tafel te krijgen die voor de respondenten van belang zijn. Voordeel hierbij is dat de onderzoeker de betekenis van de respondent niet stuurt. Aan het eind van deze eerste fase zijn interviews geanalyseerd en zijn onderwerpen opgesteld die in ieder geval besproken worden in de tweede fase. In deze fase is gebruik gemaakt van semigestructureerde interviews.

Naast de interviews met één of twee personen zijn er ook twee groepsgesprekken gehouden met supporters. Bij het eerste groepsgesprek waren 3 supporters aanwezig en bij het tweede groepsgesprek waren 5 supporters aanwezig. Deze supporters kende elkaar van tevoren niet en zijn supporters van verschillende clubs. Deze groepsgesprekken hadden als doel om bevindingen uit de online vragenlijst aan deze supporters voor te leggen. De supporters zijn gevonden via sociale media door een oproep via de accounts van Supporterscollectief Nederland. Daar kwamen een aantal reacties op, waarna een passende locatie werd gezocht. De gesprekken hebben plaatsgevonden in Arnhem en Utrecht.

Observaties

Aan het begin van dit onderzoek zijn er ook observaties gedaan. Hiervoor zijn zowel supportersbijeenkomsten als voetbalwedstrijden geobserveerd. Hieronder worden de bijeenkomsten en wedstrijd beschreven.

Bijeenkomst 1: Landelijke Supportersbijeenkomst

Op zondag 25 maart is de onderzoeker aanwezig geweest op het Supporterscongres 2018. De onderzoeker vormt samen met zes andere voetbalsupporters het bestuur van het Supporterscollectief. Deze bijeenkomst is meegenomen in dit onderzoek vanwege de samenstelling van de panels en de relevantie van de besproken onderwerpen, zoals gastvrijheid en samenwerking. Er waren ongeveer 100 personen, met name supporters, aanwezig op dit congres (Supporterscollectief, 2016).

Bijeenkomst 2: Lokale Supportersbijeenkomst

In april 2018 kreeg de onderzoeker de gelegenheid om namens het Supporterscollectief een bijeenkomst te bezoeken binnen een lokale context. SC Cambuur Leeuwarden had een supportersavond georganiseerd om in contact te treden met de supporters over verschillende onderwerpen. Hoewel het thema niet over voetbal en veiligheid ging, heeft deze bijeenkomst wel inzichten opgeleverd over de relatie tussen supporters en clubs.

Wedstrijden

Naast deze supportersbijeenkomst met een beleidsmatig karakter is er ook geobserveerd tijdens drie verschillende voetbalwedstrijden. Deze voetbalwedstrijden vonden alle drie plaats aan het eind van het seizoen 2017-2018. Bij deze drie wedstrijden werd er mee gelopen met de supporterscoördinatoren. Het betroffen thuiswedstrijden van Heracles, Feyenoord en PEC Zwolle.

Vragenlijst supporters

In de periode medio mei – medio konden voetbalsupporters deelnemen aan een online vragenlijst die door de onderzoeker is opgesteld.

De volgende manieren zijn gebruikt om de vragenlijst te verspreiden:

- Berichten op Facebook en Twitter (via accounts van Supporterscollectief Nederland)

Deze berichten werden verder gedeeld door andere supporters/supportersorganisaties.

- Mailing naar alle supportersverenigingen

Een aantal supportersverenigingen heeft hierna aandacht besteed aan dit onderzoek via websites en/of sociale media.

- Mailing naar alle supporterscoördinatoren

Door de aandacht op twitter en facebook hebben ook drie betaald voetbalorganisaties (VVV Venlo, SC Cambuur en FC Groningen) aandacht besteed aan dit onderzoek via officiële sociale mediakanalen.

De vragenlijst stond open voor iedereen. In de oproep werd gebruikt gemaakt van de kreet “Supporters laat jouw stem horen”. Uiteindelijk zijn ruim 5000 voetbalsupporters de vragenlijst gestart en hebben 3817 supporters de vragenlijst afgemaakt. Per vraag zijn de antwoorden opgeslagen, waarbij het aantal respondenten per vraag terugloopt van ruim 5000 bij de eerste vraag naar 3817 bij de laatste vraag. In bijlage 2 is schema te zien met het aantal respondenten per club. De vragenlijst is opgesteld omdat hiermee een grote groep voetbalsupporters kon worden bevraagd naar hun mening wat betreft gastvrijheid, behandeling en wenselijk gedrag in stadions. Hierdoor is het supportersperspectief gebaseerd op de mening van een grote diverse groep supporters. In totaal was 77% van de respondent een supporter van een club uit de Eredivisie, 21% van een club uit de Eerste divisie en van 2% was dit onbekend. Ongeveer 90% van invullers was van het mannelijk geslacht en ongeveer 10% van het vrouwelijke geslacht.

De gebruikte data van dit onderzoek zijn verrijkt door deze online vragenlijst, omdat het anders niet mogelijk was geweest om een dusdanig grote groep respondenten te bevragen. In het resultatenhoofdstuk zullen de antwoorden uit de vragenlijst binnen een aparte paragraaf worden besproken.

Chronologie van de dataverzameling

In de onderstaande twee tabellen is de chronologie van het onderzoek te zien. In de eerste tabel worden de methoden uit de eerste fase beschreven. In de tweede tabel worden de methoden uit de tweede fase beschreven. In de eerste fase van dit onderzoek is er gefocust op de het in kaart brengen van het perspectief van de supporters door het uitvoeren van de vragenlijst. Daarnaast is het perspectief van de betaald voetbalorganisaties in kaart gebracht door interviews en observaties.

Tabel 1: *Eerste fase dataverzameling*

Wanneer	Wat	Gesprekspartner(s)	Info
03/2018	Observatie Bijeenkomst Supporterscollectief		
04/2018	Observatie Supportersavond SC Cambuur Leeuwarden		
04/2018	Interview 1	Directeur BVO ¹	Telefonisch interview

04/2018	Interview 2	Supporterscoördinator & Supporterscoördinator	Inclusief observatie wedstrijd ²
04/2018	Interview 3	Beleidsmedewerker KNVB	
04/2018	Interview 4	Supporterscoördinator	Inclusief observatie wedstrijd ²
05/2018	Interview 5	Supporterscoördinator	Inclusief observatie wedstrijd ²
05/2018	Vragenlijst Supporters Online		Periode medio mei – medio juni
06/2018	Interview 6	Supporterscoördinator & Veiligheidscoördinator	Interview flexibel uitvak – Onderzoek Auditteam Voetbal en Veiligheid ³
06/2018	Interview 7	Supporterscoördinator & Veiligheidscoördinator	Interview flexibel uitvak – Onderzoek Auditteam Voetbal en Veiligheid ³
07/2018	Interview 8	Supporterscoördinator	Interview flexibel uitvak – Onderzoek Auditteam Voetbal en Veiligheid ³
07/2018	Interview 9	Veiligheidscoördinator	Interview flexibel uitvak – Onderzoek Auditteam Voetbal en Veiligheid ³
07/2018	Interview 10	Supporterscoördinator & Veiligheidscoördinator	Interview flexibel uitvak – Onderzoek Auditteam Voetbal en Veiligheid ³

Opmerkingen bij de tabel

1. Respondenten worden in dit onderzoek anoniem weergegeven.
2. Bij drie interviews zijn aansluitend observaties gehouden tijdens wedstrijden. Bij deze observaties werd er meegelopen met de supporterscoördinator. Van deze informele gesprekken zijn aantekeningen gemaakt.
3. Interviews zes tot en met tien werden gehouden in het kader van het onderzoek naar het flexibele uitvak. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door het Auditteam Voetbal en Veiligheid met ondersteuning van Berenschot. Op het moment van de interviews was de onderzoeker als stagiair in dienst bij Berenschot. Doordat de onderzoeker samen met een collega deze interviews voor zijn rekening nam, konden aan het eind van de interviews vragen worden gesteld die bruikbaar zijn voor dit onderzoek. Het onderzoek naar het flexibel uitvak gaat over de mogelijkheid tot flexibiliseren van infrastructuur van uitvakken. Samenwerking tussen lokale driehoeken, BVO's en Supporters zijn daarvoor van belang. Daarom is gekozen om deze informatie ook mee te nemen in dit onderzoek.

In de afsluitende fase van dit onderzoek zijn thema's en inzichten uit het eerste gedeelte besproken met landelijke experts, zoals medewerkers van de KNVB en de Nationale Politie. In deze fase zijn ook interviews gehouden met beleidsmedewerkers openbare orde en veiligheid van drie verschillende gemeenten. Om breder en verdiepend beeld te krijgen van het supportersperspectief zijn drie bestuursleden van supportersverenigingen bevraagd. Ten slotte zijn er nog twee groeps gesprekken gehouden met groep van drie en vijf supporters.

In de tabel op de volgende pagina is het tweede gedeelte van de chronologie van de dataverzameling te zien.

Tabel 2: *Tweede fase dataverzameling*

Wanneer	Wat	Gesprekspartner(s)	Info
07/2018	Interview 11	Voorzitter supportersorganisatie & bestuurslid Supporterscollectief	
07/2018	Interview 12	Bestuurslid supportersvereniging	
07/2018	Interview 13	Ambtenaar gemeente Eindhoven	
07/2018	Interview 14	Ambtenaar gemeente Breda	
07/2018	Interview 15	Bestuurslid supportersvereniging	
07/2018	Groepsgesprek 1	Drie supporters	Supporters van drie verschillende clubs
07/2018	Interview 16	Experts Nationale Politie	
07/2018	Groepsgesprek 2	Vijf supporters	Supporters van vier verschillende clubs
08/2018	Interview 17	KNVB	
08/2018	Interview 18	Ambtenaar gemeente Nijmegen	

- Analyse van interviews en observaties

De interviews zijn opgenomen en vervolgens volledig getranscribeerd. Hierna zijn de transcripten ingevoerd in het computerprogramma Atlas.ti. Dit programma helpt bij het verwerken van grote hoeveelheden data. In dit programma zijn de teksten gecodeerd volgens de systematiek van Boeije (2012). Hierbij wordt er gebruik gemaakt van drie fasen van coderen. Allereerst zijn er open codes aangebracht. Hiermee zijn interessant uitspraken geïnventariseerd. Codes zijn afkomstig uit de empirische gegevens. Vervolgens wordt er gebruik gemaakt van axiale codes. Deze codes zorgen voor een thematische rangschikking. Ten slotte wordt er gebruik gemaakt van selectief coderen. Hiermee worden de empirische codes gekoppeld aan theoretische thema's. Van de observaties zijn aantekeningen gemaakt die volgens dezelfde systematiek zijn gecodeerd.

- Analyse van vragenlijst

De vragenlijst is uitgevoerd met behulp van het programma Qualtrics. Qualtrics is behulpzaam bij het analyseren van de gegevens. De meerkeuzevragen zijn geanalyseerd in het programma zelf. Voor de open vragen zijn gegevens naar Microsoft Excel overgebracht. Deze kwalitatieve gegevens zijn middels het aanbrengen van coderingen op eenzelfde wijze geanalyseerd als de interviews. Dit door het toepassen van de drie fasen van codering. Per geanalyseerde open vraag is ervoor gekozen om een steekproef van 100 willekeurige respondenten te nemen. Alle kwalitatieve antwoorden analyseren is vanwege de tijdsinvestering en beperkte omvang van dit masteronderzoek onmogelijk gebleken.

De laatste deelvraag:

4) *Welke implicaties hebben de gevonden betekenis en de mogelijkheden en moeilijkheden rondom samenwerking tussen supporters(organisaties), veiligheidsdriehoek (gemeente, politie en Openbaar Ministerie) en betaald voetbalorganisaties.*

- Methoden van dataverzameling & analyse

Deze deelvraag wordt in het analysehoofdstuk beantwoord. Hiervoor zijn geen aparte data verzameld. De wetenschappelijke concepten uit hoofdstuk drie worden bij deze deelvraag gebruikt als perspectief om naar de data te kijken. Gekeken wordt hoe de inzichten over interactieve beleidsvorming en inter-organisatorische samenwerking bij kunnen dragen bij het analyseren van de verzamelde gegevens. Hiermee wordt er gekeken of wetenschappelijke concepten behulpzaam zijn bij het beschrijven van de samenwerking en inzicht verschaffen in (on)mogelijkheden voor de toekomst.

2.5 Kwaliteitscriteria

De positie van de onderzoeker ten opzichte van hetgeen onderzocht wordt in dit onderzoek, de gehanteerde strategie en de methodologische keuzes hebben effect op de kwaliteit van dit onderzoek. De kwaliteit van dit onderzoek wordt beschreven in termen van betrouwbaarheid en validiteit.

2.5.1 Betrouwbaarheid

De betrouwbaarheid van het onderzoek gaat over het voorkomen van eventuele meetfouten, toevalligheden en de mogelijkheid tot herhaalbaarheid (Bleijenbergh, 2013; Bryman 2012). De betrouwbaarheid van dit onderzoek is in de dataverzamelingsfase zo goed mogelijk gewaarborgd door te kiezen voor een combinatie van verschillende methoden. Deze triangulatie van methoden is gebruikelijk bij kwalitatief onderzoek om ervoor te zorgen dat door de verschillende invalshoeken en type data een zo compleet mogelijk beeld wordt gecreëerd (Bleijenbergh, 2013). Om het supportersperspectief beter te begrijpen is daarnaast gebruik gemaakt van een vragenlijst. Hierdoor heeft de onderzoeker de mogelijkheid om via verschillende dataverzamelmethode een bepaald beeld van de werkelijkheid te destilleren en eventuele toevalligheden ook als zodanig te beschouwen. Vanuit dit veelzijdige beeld kan de onderzoeker zijn analyse vormgeven.

In de tweede dataverzamelingsfase is een lijst van mogelijke factoren die de samenwerking tussen de betrokken organisaties beïnvloed opgesteld. Deze factoren zijn deels leidend geweest voor de gesprekken in deze rond. Bij de analyse zijn deze factoren gebruikt als lens ter bestudering van de transcripten. Deze factoren of gespreksonderwerpen kwamen soms impliciet naar voren, soms moest hier expliciet naar gevraagd worden. Hierdoor is over dezelfde thema's informatie vergaard wat de betrouwbaarheid ten goede komt.

2.5.2 Validiteit

Van een intern valide onderzoek spreekt men als er geen discrepantie zit tussen hetgeen de onderzoeker wil meten en hetgeen er daadwerkelijk wordt gemeten (Bleijenbergh, 2013; Bryman, 2012). Zoals eerder geschetst is vanaf fase twee structuur aangebracht in de koppeling tussen data uit de eerste ronde, theoretische concepten en de onderzoeksvraag. Door tot in bepaalde mate dezelfde subonderwerpen te onderzoeken is het mogelijk om diepgang te creëren en per lokale context 'dezelfde' informatie boven tafel te krijgen. Belangrijk voor de validiteit is het systematisch analyseren van de data. Atlas.TI was hierbij behulpzaam.

Generaliseerbaarheid is geen hoofddoel van kwalitatief onderzoek (Bleijenbergh, 2013). Ondanks dat het niet gaat om generaliseerbaarheid, is er bewust gekozen om supporters en beleidsmedewerkers van verschillende clubs en gemeente te interviewen. Door de variëteit in

lokale contexten gelet op de grote (in budget en aantal supporters), geografische spreiding en verdeling over Eredivisie en Eerste Divisie is een divers beeld te schetsen. Door in zeker mate dezelfde subonderwerpen te onderzoeken en meerdere respondenten per casus te spreken is het mogelijk om diepgang te creëren. Hierdoor kunnen incidentele of context specifieke betekenissen ook als dusdanig worden opgevat.

2.6 Afsluiting

In dit kwalitatieve onderzoek naar de samenwerking tussen voetbalsupporters, beleidsmakers en betaald voetbalorganisaties zijn er via diverse gegevens verzameld om te komen tot een beantwoording van de hoofdvraag. Het gaat om beleidsdocumenten, transcripten van interviews, aantekeningen van observaties en data op basis van de beantwoording van een online vragenlijst. Kortom er bewust triangulatie toegepast om betrouwbaarheid en validiteit van conclusies te vergroten. In dit onderzoek heeft het gebruik van kwantitatieve gegevens op basis van de vragenlijst bijgedragen aan het ondersteunen van data uit de interviews. In enkele gevallen geven kwalitatieve gegevens ook een ander beeld of nuancering. Dit vergroot de kwaliteit en diepgang van de resultaten.

Hoofdstuk 3 – Theoretische kader

In dit hoofdstuk wordt het theoretisch perspectief van dit onderzoek beschreven. Dit onderzoek focust zich op wetenschappelijke bevindingen over inter-organisatorische samenwerking en interactieve beleidsvorming. Dit komt voort uit de twee wensen van relevante actoren die zijn gepresenteerd in de inleiding. Allereerst is het de wens van de beleidsmakers om supporters(organisaties) bij het supportersbeleid te betrekken (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2015). Naast deze wens vanuit overheidsperspectief bestaat ook de wens van supporters om beleidsverandering tot stand te brengen.

Gezien deze recente wens tot samenwerking zal er in de resultaten gekeken worden naar de ontwikkeling van de samenwerking, de betekenis die beleidsmakers en supporters geven aan het betreffende supportersbeleid en obstakels die de wens (mogelijk) bemoeilijken. In dit theoretisch kader wordt eerst literatuur besproken over samenwerking, bestaande uit interactieve beleidsvorming, inter-organisatorisch samenwerking en institutionele samenwerking. Hierna zal er worden ingegaan op motieven voor samenwerking aan de hand van governance-literatuur en het concept governmentality dat door Michel Foucault in 1978 werd geïntroduceerd (Burchell, Gordon & Miller, 1991).

3.1 Netwerkbenadering

Beleid is de term waarmee het handelen van de overheid kan worden beschreven. De exacte invulling van de term is afhankelijk van de context waarin het wordt gebruikt. Hoogerwerf en Herweijer omschrijven beleid “als het streven naar het bereiken van bepaalde doeleinden met bepaalde middelen en bepaalde tijdskeuzes” (2009, p.32).

Beleid dat wordt gemaakt in overleg met of in overeenstemming met meerdere organisaties is volgens de literatuur op te vatten als beleid voorkomend uit de netwerkbenadering. De netwerkbenadering gaat uit van meerdere organisatorische actoren die ondanks verschillen in achtergronden, perspectieven en doelen samenwerken (Klijn, Koppenjan & Termeer, 1993). De samenwerking binnen het voetbal en veiligheidsbeleid tussen organisaties op lokaal niveau is te beschouwen als een netwerkorganisatie. De gemeente, politie, en het Openbaar Ministerie behoren tot de veiligheidsdriehoek die samen de publieke verantwoording dragen voor de organisatie van voetbalwedstrijden. Daarnaast wordt de betaald voetbalorganisatie betrokken bij het beleid, omdat het als organisator van het voetbalevenement een belangrijke schakel is in de beleidsuitvoering.

Volgens Klijn (1996) staan er drie concepten centraal in de netwerkbenadering. Dat zijn (1) afhankelijkheid, (2) het beleidsproces en (3) de rol van instituties. Wat betreft het concept afhankelijkheid gaat het netwerkmodel uit van een afhankelijkheidsrelatie tussen de verschillende organisaties, waardoor organisaties niet zonder elkaar het beleidsprobleem op kunnen lossen. Om de doelen te bewerkstelligen hebben ze elkaar nodig. Afhankelijkheden zijn niet statisch, maar kunnen worden onderhandeld. Ten aanzien van het beleidsproces stelt Klijn (1996) dat het beleid ontstaat in een proces van interactie. Het samenspel tussen de actoren is dus van belang om het beleidsproces te analyseren. Een beleidsnetwerk bestaat uit een patroon van relaties en omgangsvormen. Door herhaling van patronen ontstaan deze instituties. In paragraaf 3.3 wordt er verder ingegaan op de rol van instituties.

Het werk van Rhodes en March (1992) biedt aanknopingspunten voor veranderingen in beleidsnetwerken zoals bedoeld door Klijn (1996). Allereerst doordat in netwerkverbanden door interactie tussen verschillende actoren kennis en inzichten worden gedeeld. Deze hernieuwde inzichten kunnen leiden tot andere uitgangspunten van het beleid, maar ook tot een hernieuwde vormgeving van de samenwerking. Ten tweede kunnen nieuwe actoren toe treden tot het beleidsproces. Hierdoor kunnen de afhankelijkheidsrelaties van de verschillende organisaties ten opzichte van elkaar mee veranderen, kan het besluitvormingsproces anders verlopen en kunnen ook de omgangsvormen en instituties meebewegen. Ten slotte kunnen ontwikkelingen die buiten het netwerkverband liggen een rol spelen. Te denken valt aan politieke, wetenschappelijke, technologische of sociaaleconomische ontwikkelingen.

De wens van het beleidsnetwerk rondom voetbal en veiligheid om voetbalsupporters te betrekken binnen het supportersbeleid kan invloed hebben op het beleidsnetwerk, de beleidsvorming en het uiteindelijke beleidsuitvoering. Door de wens om supporters te betrekken ontstaat er mogelijke andere interpretaties van de rol van de verschillende organisaties. Dit kan van invloed zijn op de afhankelijkheden tussen publieke organisaties en de betaald voetbalorganisatie, het besluitvormingsproces kan anders worden georganiseerd en ook instituties hierdoor veranderen.

3.2 Interactieve beleidsvorming

Een andere theoretisch stroming die behulpzaam is bij het onderzoeken van de rol van voetbalsupporters bij de totstandkoming van het supportersbeleid is de interactieve beleidstheorie. De interactieve beleidstheorie focust zich op de verhouding tussen de klassieke overheidsorganen en burgers/organisaties uit het maatschappelijke middenveld. Van interactief beleid is er sprake als de mening van de betrokken burgers of organisaties wordt ingebed in het beleidsproces. Door de grote hoeveelheid aan empirisch onderzoek naar interactieve beleidsvorming zijn participatieladders ontwikkeld die iets zegen over de mate van interactie (Pröpper en Steenbeek, 2009).

Edelenbos is te beschouwen als een van de grondleggers binnen de interactieve beleidsvormingstheorie. Volgens Edelenbos is sprake van interactieve beleidsvorming als burgers in de vormgeving en uitvoeren van het beleid worden gekend (Edelenbos, 1998, p.24). Belanghebbende burgers bijvoorbeeld in een vroeg stadium bij de beleidsvorming betrokken om mee te denken en mee te praten over problemen en mogelijke oplossingsrichtingen (Edelenbos, 1998, p.24). Pröpper en Steenbeek hanteren een soort gelijke opvatting over interactief beleid. Zij kijken echter verder dan de betrokkenheid van individuele burgers. Het kan ook gaan om het betrekken van maatschappelijke organisaties of groepen burgers (Pröpper en Steenbeek, 1998).

Niet elke beleidsprobleem is geschikt om in samenwerking met burgers en maatschappelijke organisaties aan te gaan. De volgende zes kernvoorwaarden van Pröpper en Steenbeek zijn te beschouwen als risicoanalyse (2009). Het geeft een globaal beeld over de mogelijkheden tot samenwerking en welke hobbels er kunnen bestaan.

De zes kernvoorwaarden voor interactief beleid zijn volgens Pröpper en Steenbeek (2009, p. 52):

1. Openheid

Voor interactieve beleidsvorming is het in ieder geval van belang dat er sprake is van beleidsruimte. Daarnaast moeten beleidsmakers en participanten elkaar inzicht kunnen en willen verschaffen in de beleidsdoelstellingen. Interactief beleidsvorming is in die zin te beschouwen als een proces van informatie-uitwisseling dat in open dialoog tot stand moet komen.

2. Duidelijkheid over rol van bestuur en participanten

Beleidsmakers en participanten moeten zowel hun eigen rol als elkaar rollen duidelijk voor ogen hebben. Dat schept duidelijke en reële verwachtingen van ieders bijdrage aan het proces. De rollen en verwachtingen kunnen tijdens het proces worden aangepast. Het expliciet maken hiervan is volgens Pröpper en Steenbeek (2009) van belang.

3. Meerwaarde van samenwerking

De samenwerking is geen doel, maar een middel. De samenwerking moet voor zowel de beleidsmakers als de participant voordelen opleveren. Het kan gaan om draagvlak en kennis voor de beleidsmakers. Voor de participant kan het de meerwaarde zitten in de invloed die wordt verkregen.

4. Constructieve relatie

Samenwerking vraagt een werkbare relatie. Wantrouwen of conflicten moeten eerst uit de weg worden geruimd, voordat interactieve beleidsvorming kan ontstaan. De belangen hoeven niet per definitie overeen te komen en invloed hoeft niet gelijk verdeeld te zijn, als er maar voldoende aanknopingspunten zijn om samen te werken.

5. Geschikte problematiek

Niet elk type probleem is geschikt om in samenspraak met burgers en maatschappelijke organisaties vorm te geven. Denk voor minder geschikte onderwerpen aan geheime of politiek-gevoelige problemen. Ook problematiek die zeer specialistische kennis vraagt is minder geschikt voor interactieve beleidsvorming vanwege de complexiteit.

6. Voldoende personele capaciteit en hulpmiddelen

Interactieve beleidsvorming vraagt extra tijdsinspanning van de beleidsmakers en van de participanten. Aan de samenwerking moet dus in zekere zin ook prioriteit worden gegeven.

De hierboven genoemde voorwaarden zijn niet te beschouwen als wetmatigheden, maar kunnen de onderzoeker een indicatie geven over de (on)mogelijkheden voor interactieve beleidsvorming tussen overheden en voetbalsupporters. De hierboven genoemde zes kernvoorwaarden zeggen nog niets over de mate waarin supporters betrokken worden. Hiervoor is de participatieladder van Edelenbos en Monnikhof geschikt (2001). Deze participatieladder is een verdere uitwerking van de participatieladder van Arnstein (1969). Deze participatieladder kende acht niveaus, terwijl Edelenbos en Monnikhof vijf niveaus destilleren (2001). De vijf niveaus zijn (1) informeren, (2) raadplegen, (3) adviseren, (4) coproduceren en (5) meebeslissen. Hoe hoger het niveau, hoe hoger de mate van interactiviteit. Bij de eerste twee niveaus is er wel sprake van betrokkenheid van de participant, maar is er van interactieve beleidsvorming nog geen sprake, omdat de beleidsmakers nog steeds autonoom beleid kunnen opstellen.

De wens van beleidsmakers om supporters te betrekken bij het beleid wordt in dit onderzoek nader bekeken. De participatieladder van Edelenbos en Monnikhof biedt een instrument om uitspraken te kunnen doen over in hoeverre supporters betrokken zijn. De kernvoorwaarden opgesteld door Pröpper en Steenbeek bieden daarnaast een analysemethoden om het niveau (deels) te verklaren.

3.3 Inter-organisatorische samenwerking

In deze paragraaf wordt verder in gegaan op inter-organisatorische samenwerking. Eerst wordt besproken wat inter-organisatorische samenwerking inhoudt. Vervolgens worden twee kernbegrippen, afhankelijkheid en vertrouwen, verder uitgewerkt. Ten slotte komen de door Najam (2000) ontwikkelde ideaaltypen van inter-organisatorische samenwerking aanbod.

3.3.1 Definitie van inter-organisatorische samenwerking

Inter-organisatorische samenwerking gaat over samenwerking tussen verschillende organisaties. In tegenstelling tot de eerder besproken theorie over interactieve beleidsvorming kan het bij inter-organisatorische samenwerking niet gaan over relatie van een individu en de overheid. Bij interactieve beleidsvorming kunnen de beleidsmakers het beleid verrijken door de visie en stem van de participant(en) toe te voegen. Bij inter-organisatorische samenwerking geschiedt de samenwerking echter op organisatieniveau.

Van een inter-organisatorische samenwerking is sprake als organisaties bewust samen werken om gezamenlijke doelen te bewerkstelligen (Kaats & Opheij, 2012; Najam, 2000). Ook kan een samenwerking ook worden aangegaan omdat eigen belangen van de verschillende organisaties anders niet gehaald kunnen worden en men hulp nodig heeft van anderen. Het halen van organisatiedoelstellingen is van belang voor de organisatie om te overleven en als succesvol te worden gezien. Samenwerking draagt in die zin bij aan de legitimiteit van de organisatie.

Naar de voordelen voor samenwerking tussen organisaties is onderzoek gedaan door Oliver (1990). Oliver (1990) komt tot een lijst met zes motieven om samen te werken. Een of meerdere van deze motieven liggen volgens Oliver (1990) ten grondslag aan de wens om samen te werken. Hij baseert zijn keuzes op literatuur over inter-organisatorische samenwerking vanaf 1960 (Oliver, 1990, p. 242). De onderliggende assumptie van de motieven is dat organisaties bewuste keuzes maken om samen te gaan werken. De motieven zijn:

1. Noodzakelijkheid

Het eerste motief betreft relaties die worden aangegaan omdat er geen andere mogelijkheden zijn voor de organisaties om organisatiedoelstellingen te behalen. De samenwerking kan voortkomen uit een wettelijke verplichting. Zo moet een betaald voetbalorganisatie samenwerken met de gemeente om een vergunning te krijgen (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2011).

2. Afhankelijkheid

Door schaarste in middelen kunnen organisaties ook samen gaan werken. Als beide organisaties gebrek hebben aan middelen, zoals personeel of geld, zullen zij eerder geneigd zijn om samen te werken, zodat zij samen over genoeg middelen beschikken om doelen te verwezenlijken.

3. Wederkerigheid

Dit principe van geven-en-nemen veronderstelt een harmonieuze verhouding. Bij de eerste twee motieven is er sprake van een noodgedwongen samenwerking, maar bij wederkerigheid ontstaat samenwerking vanuit gezamenlijke doelen of interesses om bepaald beleidsprobleem aan te pakken.

4. Efficiëntie

Door samenwerking aan te gaan kunnen de organisaties mogelijk kosten besparen of de inkomsten verhogen. Door samen te werken kunnen organisaties profiteren van elkaars sterke eigenschappen.

5. Stabiliteit

Samenwerking is binnen dit motief een antwoord op problemen en onzekerheden die voortkomen uit de omgeving. Door een samenwerking aan te gaan kan controle of grip worden gecreëerd op de situatie. Belangrijk hierbij is dat invloed op elkaars organisaties wordt vergroot.

6. Legitimiteit

Het laatste motief is het legitimeitsmotief. Dit motief staat centraal in de institutionele theorie over samenwerking, waarbij organisaties zich gedragen in overeenstemming met heersende normen, regels en verwachtingen. Door als organisatie samen te gaan werken kan verbinding met deze normen, regels en verwachtingen worden verstevigd. Hierdoor kan de organisatie gezien worden als meer legitiem en krijgt het een betere reputatie. Een voorbeeld hiervan is de samenwerking van betaald voetbalorganisaties en gemeenten op sociaal-maatschappelijk gebied. Hierdoor laten clubs zien dat zij ook aan maatschappelijke normen en verwachtingen voldoen. In paragraaf 3.3 wordt er verder ingegaan op instituties, legitimiteit en de institutionele theorie.

3.3.2 Afhankelijkheid en vertrouwen

Een van de begrippen die zowel bij interactieve beleidsvorming als bij de motieven voor inter-organisatorische samenwerking naar voren komt is afhankelijkheid. In deze paragraaf wordt diepgang gecreëerd met betrekking tot het begrip afhankelijkheid. Dit om uiteindelijk de afhankelijkheid tussen overheidsorganisaties, betaald voetbalorganisaties en supportersorganisaties te kunnen beschrijven in het hoofdstuk resultaten.

Organisaties hebben bronnen nodig om hun doelstellingen te kunnen realiseren (Pfeffer & Salancik, 2003). Dit worden ook wel *resources* genoemd. Deze resources staan centraal in de *resource dependence theorie*. Deze bronnen kunnen zowel materieel als immaterieel zijn. Materiele bronnen zijn bijvoorbeeld vergunningen of financiële middelen. Immateriële bronnen zijn kennis en toegang tot bepaalde 'stakeholders'. Volgens de resource dependence theorie opereren organisaties niet in een vacuüm, maar in open systemen (Pfeffer & Salancik, 1978). In deze open systemen zijn organisaties voor hulpbronnen afhankelijk van andere organisaties. Organisaties zijn voortdurend bezig met het strategisch benaderen van deze hulpbronnen, omdat deze essentieel zijn voor het in stand houden van de organisatie. Een voorbeeld van een strategische activiteit is het zoeken van samenwerking met andere organisaties, bijvoorbeeld de samenwerking tussen de gemeente, politie en betaald voetbalorganisaties bij de aanpak van probleemsupporters. Kennis over deze probleemsupporters kan bijvoorbeeld meer aanwezig zijn bij betaald voetbalorganisaties. Omdat de resource dependence theorie veronderstelt dat geen enkele organisatie autonoom kan overleven, zijn er altijd relaties tussen de verschillende organisaties waarneembaar. Ook Mastenbroek (1996) ziet het machts- en afhankelijkheidsaspect als kern van inter-organisatorische samenwerking. Organisaties zijn bezig met streven naar autonomie en stabiliteit, daarvoor proberen zij onzekerheden zoveel mogelijk te vermijden. Een formeel vastgelegde samenwerking tussen organisaties kan de oplossing zijn voor deze onzekerheid.

Een ander aspect binnen dit onderzoek voor het aangaan van inter-organisatorische samenwerking is het hebben van vertrouwen. Volgens Vlaar (2007) zorgt een toenemende mate van vertrouwen voor een stabielere samenwerkingsrelatie en een verminderde drang naar controle over de andere organisatie. Indien er weinig vertrouwen is in de andere organisatie, dan zal de andere organisatie dit wantrouwen en afhankelijkheid zo veel mogelijk proberen te beschermen door formalisatie. Voorbeelden van formele samenwerkingen zijn contracten, het

vastleggen van gemaakte afspraken en het monitoren van elkaars prestaties. Als er meer vertrouwen is, dan is deze formalisatie minder noodzakelijk voor de organisaties.

Samenvattend: volgens de resource dependence theorie zijn organisaties van elkaar afhankelijk doordat de meeste organisaties niet bezitten over genoeg hulpbronnen om zelfstandig hun doelstellingen te kunnen halen. Indien er sprake is van meer vertrouwen, dan is er volgens Vlaar (2007) minder formalisatie nodig. Indien er sprake is van vooral wantrouwen, dan is formalisatie een middel om toch controle te houden op de andere organisaties en samenwerking.

3.3.3 *Ideaaltypen inter-organisatorische samenwerking*

Volgens Najam (2000) zijn er vier ideaaltypen van inter-organisatorische samenwerking. Organisaties kunnen het eens of oneens zijn over doelen en over de te volgen strategieën. Dit model van ideaaltypen is volgens Najam (2000) om twee redenen relevant. Allereerst omdat de literatuur in toenemende mate aandacht bestaat aan relatie tussen overheids- en niet overheidsorganisaties. Om vergelijking mogelijk te maken vormen deze ideaaltypen een hulpbron. Daarnaast was er volgens Najam (2000) een gebrek aan conceptuele kennis over samenwerkingen tussen organisaties uit verschillende sectoren.

Het model van Najam (2000) is hieronder te zien:

		Doelen	
Strategieën		<i>Overeenkomend</i>	<i>Niet Overeenkomend</i>
	<i>Overeenkomend</i>	Coöperatie	Co-optatie
	<i>Niet overeenkomend</i>	Complementariteit	Confrontatie

Naast de vier vormen die voortkomen uit het model hierboven is er volgens Najam (2000) nog een vijfde optie. Dat is namelijk de optie waarbij er geen samenwerking is. Organisaties opereren dan volledig los van elkaar.

Van een coöperatieve samenwerking is er sprake als de organisaties binnen de samenwerking dezelfde doelen nastreven en dat er tevens overeenstemming is over de te volgen strategie. In Nederlandse beleidscontext wordt de term coproductie ook gebruikt. Het model veronderstelt niet per definitie een machtsevenwicht, maar gezien de gezamenlijke overeenstemming over doel en strategie is dat geen obstakel voor de samenwerking.

Tegenover de coöperatieve samenwerking staat confrontatie. Van confrontatie is sprake wanneer overheidsinstanties en niet-overheidsorganisaties geen gezamenlijke doelen hebben en strategieën ook botsen. Dit kan leiden tot openlijke confrontaties, tegenstrijdigheden in het beleid en wantrouwen.

Van co-optatie is sprake wanneer dezelfde strategieën worden gebruikt, maar de doelen van de organisaties verschillen. Hier speelt een asymmetrische machtsrelatie een rol, want de overheid heeft mogelijkheden om niet-overheidsorganisaties te beïnvloeden, zoals met subsidies. Er wordt strategisch gezien samengewerkt, maar de verschillende organisaties hopen verschillende doelen te bereiken met dezelfde strategieën.

Van een complementaire relatie is sprake wanneer dezelfde doelen worden nagestreefd, maar wanneer er geen overeenstemming is over de te volgen strategieën. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn als supportersorganisaties en overheidsorganisaties uitspreken probleemsupporters te willen weren, maar anders denken over de manier waarop dat het beste bereikt kan worden.

De bovenstaande uiteenzetting levert kennis op de verscheidenheid aan inter-organisatorische samenwerking. Deze kennis kan toegepast worden op het onderzoek naar de samenwerking tussen overheidsorganisaties en voetbalsupporters. Duidelijk is geworden dat van een samenwerking ook sprake kan zijn als doelen en/of strategieën niet per definitie gelijk hoeven te zijn. Volgens Najam (2000) is het van belang om te kijken naar interacties, strategische keuzes en institutionele kaders waarbinnen interacties plaatsvinden.

3.4 De rol van instituties bij samenwerking

De wens van beleidsmakers om meer samen te werken met betaald voetbalorganisaties en supportersorganisaties kan ook beschouwd worden vanuit een institutioneel perspectief. De eerder besproken theorieën over interactieve beleidsvorming en inter-organisatorische samenwerking hebben minder aandacht voor de omgeving waarbinnen deze samenwerking tot stand gebracht moet worden. De institutionele theorie heeft dat wel. De institutionele theorie veronderstelt een complexe relatie tussen de organisaties en de omgeving (Furusten, 2013). In deze paragraaf wordt ingegaan op wat instituties zijn en hoe instituties het handelen van individuen en organisaties stuurt.

3.4.1 Dimensies van instituties

In de institutionele theorie staat de gedachte centraal dat organisaties zijn ingebed in een bredere context waarop zij hun handelen dienen af te stemmen om als legitiem te worden gezien (Thornton, Ocasio & Lounsbury, 2012). Twee van de grondleggers binnen deze stroming zijn Meyer en Rowan (1977). Zij stelden dat organisaties voor het verkrijgen van legitimiteit moeten voldoen aan de wensen en eisen van hun externe omgeving. Organisaties laten zich op deze manier leiden door verwachtingen, normen en waarden vanuit de externe omgeving. Om het handelen van organisaties te begrijpen is het dus van belang om te kijken naar deze externe omgeving.

Patronen van handeldwijze en processen worden in de loop der tijd vanzelfsprekend voor organisaties. Dat is het proces van institutionalisering (Furusten, 2013) Volgens Scott zijn er drie dimensies van instituties (2014).

1. Regulatieve instituties

Bij regulatieve instituties betreft het formele regels en afspraken. Deze regels hebben een dwingend karakter. Aan deze formele regels, zoals wetten, wordt vaak ook aandacht besteed via monitoring en sancties. Het gedrag van organisaties wordt beïnvloed door het hebben van regels en het naleven ervan. De overheid speelt veelal een rol bij opstellen en de handhaving van dit type instituties (Scott, 2014).

2. Normatieve instituties

Normatieve instituties zijn vaak minder expliciet aanwezig binnen de context van de organisatie, maar spelen eenzelfde rol op het beïnvloeden van handelen van organisaties. De omgeving schept door middel van bepaalde verwachtingen normen van het gedrag van de organisaties

(Scott, 2014). De waarden en normen die bepaalde organisatie uitdragen zijn vaak sterk ingebed in de omgeving en worden gedeeld door andere organisaties binnen deze omgeving.

3. Cultureel-cognitieve instituties

Dit type institutie betreft een gedeeld referentiekader of overtuiging waarmee mensen kijken naar de werkelijkheid. Dit referentiekader wordt gevormd door een proces van interactie en doormiddel van leren. Culturele elementen liggen hieraan ten grondslag (Scott, 2014).

Een institutie zorgt ervoor dat het gedrag van mensen en het handelen van organisaties voorspelbaar worden. Dat komt doordat een institutie algemeen geaccepteerd is in de samenleving. Hierdoor ontstaat er druk op organisaties en individuen om je te conformeren aan deze instituties (Scott, 2014). Het is echter ook mogelijk dat individuen en organisaties zich onttrekken aan instituties. Dit wordt in de institutionele theorie *agency* genoemd (Scott, 2014). Of organisaties succesvol kunnen afwijken van geldende instituties hangt af van de macht of positie van het individu of organisatie.

3.4.2 Van institutie naar institutionele logica

Hierboven zijn de dimensies van instituties besproken. Het is relevant om uitgebreider stil te staan bij in wat een institutie is. Scott (2014) ziet instituties als reguleringen bestaande uit regulerende, normatieve, sociaal-cognitieve elementen die het handelen structureert en van betekenis voorziet. Dit geeft stabiliteit omdat organisaties en individuen zich conformeren aan deze reguleringen die algemeen geaccepteerd zijn. Gedrag van organisaties wordt daarmee voorspelbaar.

Een ander concept uit de institutionele theorie is de institutionele logica. De institutionele logica benadering stelt dat logica's in diverse contexten of sectoren kunnen verschillen. Friedland en Alford (1991) beschrijven de samenleving als een systeem met zeven verschillende verbanden en bijbehorende logica's. Als ideaaltypen gebruiken zij logica's van de familie, gemeenschap, religie, staat, markt, professie en de corporatie. Deze logica's geven betekenis aan het handelen van organisaties. Thornton & Ocasio (2008) beschouwen deze logica's als een metaperspectief op instituties, omdat deze logica's het handelen van verschillende organisaties binnen een bepaald sociaal systeem kunnen verklaren. Volgens deze auteurs kan dit perspectief onderzoekers helpen om bepaalde handelingen te verklaren. Om die reden wordt het begrip ook toegepast in dit onderzoek. Overigens beschouwen Thornton en Ocasio (2008) actoren niet als passieve volgers van de geldende logica's. Zij zien actoren als actieve gebruikers van logica's met de capaciteit op logica's bewust te accepteren of deze te innoveren.

Waardenburg (2016) stelt in zijn proefschrift dat eerdere onderzoeken laten zien dat diverse logica's voor langere periode naast elkaar kunnen bestaan. Dit zorgt voor institutionele complexiteit, waarbij verschillende logica's met elkaar concurreren of waarbij logica's complementair aan elkaar blijven bestaan.

3.4.3 Logica's rondom het betaald voetbal

In deze laatste subparagraaf wordt er aandacht besteed aan de verschillende voorkomende logica's rondom de organisatie van het betaald voetbal in Nederland.

Allereerst zijn er organisaties actief binnen het voetbal en veiligheidsbeleid uit verschillende sectoren. Sectoren zijn gegroepeerde collecties van organisaties die op elementen

overeenkomen (Billis, 2010). Per sector zijn logica's en manier waarop de organisatie is opgebouwd verschillend. Deze logica's helpen organisaties bij het bepalen van de regels en werkwijze om de doelen van de organisatie te bereiken. Billis hanteert een verdeling van drie sectoren (2010). Hij onderscheidt de publieke sector, de private sector en de derde sector. Billis (2010) ziet de derde sector als de sector waarbinnen groepen individuen zich verenigen met een bepaald doel. In het volgende schema zijn de elementen te zien waarop organisaties uit de verschillende sectoren verschillen.

Elementen	Publiek sector	Private sector	Derde Sector
<i>Eigenaarschap</i>	Burgers	Aandeelhouders	Leden
<i>Governance</i>	Publieke verkiezingen	Gedeeld eigenaarschap	Verkiezingen onder leden
<i>Operationele kenmerken</i>	Publieke dienstverlening en collectieve keuze	Marktwerking & individuele keuzes	Commitment aan organisatiedoel
<i>Human Resources</i>	Ambtenaren	Betaalde werknemers	Leden, vrijwilligers
<i>Middelen (geld)</i>	Belastingen	Verkopen	Donaties, contributie

Schema op basis van Billis (2010).

Dit schema laat zien dat er verschillen zijn in eigenaarschap, governance, operationele kenmerken, het inzet van personeel en middelen die de organisatie bezit. Een samenwerking tussen overheidsorganisaties en supportersverenigingen kan in dit licht worden beschouwd als een samenwerking tussen organisaties uit verschillende sectoren.

Supportersorganisaties zijn divers in entiteit en formalisatie. Zo kan het gaan om formele geïnstitutionaliseerde verenigingen of groeperingen zonder vaste vorm. De van oudsher officiële supportersverenigingen voldoen aan het ideaaltype uit de derde sector met een gekozen bestuur en actieve vrijwilligers. Alleen enkele grote supportersverenigingen, zoals die van AJAX en Feyenoord, hebben werknemers in dienst. De niet-geïnstitutionaliseerde supportersorganisatie voldoen niet aan het ideaaltype, omdat er geen bestuur en leden zijn. Supporters zijn wel gegroepeerd met bepaald doel, namelijk de wedstrijd beleven vanuit een groeps cultuur. Informele processen spelen hierbij een grote rol.

Naast de publieke organisaties en de supportersvereniging spelen betaald voetbalorganisaties in de organisatie van voetbalwedstrijden en het supportersbeleid ook een belangrijke rol. Betaald voetbalorganisaties zijn lastig te definiëren aan de hand van de drie sectoren van Billis (2010). Elementen uit de derde sector, zoals vrijwilligers en commitment, spelen een belangrijk rol bij het functioneren van een betaald voetbalorganisatie. Aan de andere kant spelen elementen uit de private sector zoals streven naar winst ook een rol. Volgens Van Eekeren (2016) zijn meerdere waarden aanwezig binnen betaald voetbalorganisaties. Allereerst zijn er de financiële waarden door het genereren van genoeg inkomsten, het aan- en verkopen van spelers en verkopen van toegangsbewijzen en merchandise. Daarnaast spelen publieke waarden ook een rol, waarbij betaald voetbalorganisaties maatschappelijke taken op zich nemen op het gebied van bijvoorbeeld gezondheid. Waarden worden deels door verwachtingen van de omgeving opgelegd. Denk aan verwachtingen van de supporters op en sportief gebied of verwachtingen van gemeenten ten aanzien van de maatschappelijke bijdrage van een club. Van Eekeren (2016)

spreekt over de vermaatschappelijking van voetbalorganisaties door de toenemende verwachtingen vanuit de samenleving. Dit is onder andere terug te zien in de opkomst en erkenning van het begrip maatschappelijke verantwoord ondernemen bij voetbalclubs. Kortom: binnen voetbalclubs kunnen meerdere logica's tegelijk aanwezig zijn.

De wens om vanuit de overheid meer samen te werken met supporters kan problematisch zijn, omdat het verwachtingen schept over een kleinere rol van de overheidsorganisaties. In de volgende paragraaf wordt er aandacht besteed aan de vraag over er bij netwerksturing sprake is van minder invloed van de overheid of dat er sprake is van een meer impliciete manier van de overheid om te sturen.

3.5 Governmentality via governance: meer, minder of andere overheidssturing?

In deze laatste theoretische paragraaf wordt de rol van de overheid in beleidscontext verder beschreven. De vorige paragrafen bevatten praktische aanknopingspunten voor beleidsanalyse, terwijl deze paragraaf een uitspraak probeert te doen over de effecten van het overheidshandelen. Allereerst wordt de opkomst van 'governance' besproken. Interactieve beleidsvorming, beleidsnetwerken en inter-organisatorische samenwerking kunnen onder het het begrip *governance* worden geschaard. De wens om samen te werken op veiligheidsgebied met actoren buiten de overheidslogica vallen vanuit de opkomst van governance te verklaren. De positieve verwachtingen worden echter getemperd met kritische kanttekeningen. Deze kanttekeningen komen deels uit het werk van Foucault over *governmentality*. Daarin veronderstelt Foucault dat samenwerking niet tot minder macht leidt, maar dat juist een manier om de macht te behouden. Aan het eind van deze paragraaf worden beiden perspectieven bij elkaar gebracht.

3.5.1 Governance: minder overheid?

Sinds 1980 heeft de overheid en het overheidshandelen verschillende hervormingen doorgemaakt. Deze verandering gaan gepaard met een nieuw vocabulaire, zoals new public management en governance (Rhodes, 1996). Governance is een vervanging voor de term '*government*'. Dit laat de veranderende rol van de overheid ten opzichte van de andere organisaties en burgers zien. Rhodes (1996) stelt dat de term governance, ondanks het gebruik door wetenschap en beleidsmakers, niet eenduidig te definiëren is en afhankelijk is van de context waarin de term wordt besproken. Een van de onderliggende principes is dat governance gaat over de manier waarop de overheid beleid tot stand wil brengen (Rhodes, 1996). Dit gebeurt op een interactieve manier met ruimte voor inbreng van andere organisaties. Dit in tegenstelling tot 'government' waarbij het de veronderstelling is dat de overheid autonoom opereert. Governance is daarin dus op te vatten als een structuur of proces en creëert daarmee verwachtingen van de rol van de overheid. Beleidsuitkomsten zijn in een governance-structuur niet het effect van acties van de centrale overheid. Beleidsuitkomsten zijn uitkomsten die voorkomen uit interacties tussen centrale overheden, lokale overheden, private organisaties en organisaties uit de derde sector (vrijwilligersorganisaties). Deze verschillende actoren zijn van elkaar afhankelijk voor de uitkomsten van het beleid.

Rhodes (2007) beschrijft het begrip governance op basis van de volgende vier elementen:

1. Er is sprake van *afhankelijkheden* tussen verschillende type organisaties. Ook niet-overheidsactoren hebben een rol in governance. Governance verandert hiermee de grenzen tussen publiek, private en vrijwillige sector.
2. Doordat er continue onderhandelingen plaatsvinden over de inzet van middelen en de gezamenlijke doelen bestaat governance uit *voortdurende interacties* tussen organisaties en overheid.

3. Interacties en onderhandeling worden *gelimiteerd door regels* die gelden binnen het netwerk.
4. Er is sprake van *gedeeltelijke autonomie* van de actoren. De staat is één van de actoren en beschikt niet over totale soevereiniteit binnen de governance-structuur, maar kan wel direct of indirect sturing geven.

De vier elementen zorgen ervoor dat de staat invloed verliest op de beleidsdoelstellingen, maar krijgt hiervoor in ruil wel hulp van andere organisaties bij het maken of uitvoeren van beleid. De overheid kan nog wel indirect sturen, maar verliest de mogelijkheid tot directe sturing. Dan zou er immers sprake zijn van 'government'.

Grix & Phillpots (2011) komen tot de conclusie dat deze nieuwe vormen van governance-sturing in de praktijk niet zorgen voor een kleine machtspositie van de overheid. In hun onderzoek naar de rol van de overheid in het sportbeleid in het Verenigd Koninkrijk vinden zij ondanks de governance-benadering juist meer sturing van de overheid en grotere afhankelijkheid van sportorganisaties. Volgens Grix & Phillpots (2011) heeft de overheid in de governance-benadering andere manieren gevonden om te sturen op de uitkomst, bijvoorbeeld door het geven van subsidies. De afhankelijkheid van sportorganisaties komt voort uit de asymmetrische machtsrelaties. Zij zijn afhankelijk van de subsidies of steun van overheid, waardoor zij hun gedrag aanpassen aan de wensen van de overheid. Dit onderzoek laat zien dat ondanks de veranderde rol van de overheid, deze verandering niet per definitie betekent dat partners binnen het netwerk meer invloed krijgen op het gevoerde beleid.

3.5.2 Governmentality: meer overheid?

Naast governance als concept valt het vraagstuk over de rol van overheid in het leven van burgers en voetbalsupporters ook te beschouwen vanuit het concept governmentality. De supporters en supportersorganisaties bevinden zich in een krachtenveld, met uitgesproken en onuitgesproken verwachtingen over hoe te handelen en hoe te gedragen. Het concept governmentality is een manier om structuren tussen burgers/supporters en overheid te analyseren, waarbij het uitgaat van grote impliciete macht van de overheid (Burchell, Gordon & Miller, 1991).

Governmentality is het begrip dat Foucault introduceerde in de periode 1970-1984 (Lemke, 2002) om de afhankelijkheden van burgers ten opzichte van de staat bloot te leggen. Het begrip governmentality zelf bestaat uit twee onderdelen. Allereerst het begrip 'governing', wat zoiets betekent als sturing door overheid. Daarnaast bestaat het woord uit 'mentaliteit' (Lemke, 2002). Door de combinatie van deze begrippen gaat governmentality over sturing door de overheid op basis van het bijjesturen van de mentaliteit en de handelingen en gedachten van burgers.

Voor Foucault is overheidssturing problematisch omdat het op een subtiele en complexe manier het gedrag en het denken van burgers beïnvloedt, zonder dat burgers het zelf door hebben (Burchell, Gordon & Miller, 1991). Door moderne en onzichtbare manieren van beïnvloeding en sturing probeert de overheid via netwerken, beleidskeuzes en organisaties macht uit te oefenen om burgers zich te laten gedragen volgens gangbare normen. De burger is in zijn gedrag niet vrij, maar wordt op subtiele manieren bijgestuurd door de overheid. Governmentality gaat dus over de technieken van overheden om individuen te sturen, zonder zicht expliciet dominant te gedragen (Bevir, 2010). De individuen worden door overheid via structuren, verwachtingen en opgelegde normen gedwongen om deze verwachtingen over te

nemen. Dit heeft invloed op het gedrag van het individu zelf, maar ook op de manier waarop hij naar de mensen om zich heen kijkt.

Governmentality is in lijn met denkwijze van Foucault de macht van de staat om het zelfregulerend vermogen van het individu aan te sturen. Governmentality focust zich op het zelfregulerend vermogen door het verspreiden van normen, standaarden en acceptabel gedrag (Bevir, 2011). Dit zelfregulerend vermogen wordt niet direct afgedwongen door het handelen van de staat door bijvoorbeeld het geven van boetes, het voorschrijven van wetten, maar is meer indirect van toepassing. Governmentality focust zich op de 'productieve' dimensie van macht (Ferguson & Gupta, 2002). Hierdoor is macht niet te beschouwen als statisch, maar creëert het verwachtingen, gedrag en impliciete waarden en normen.

In deze paragraaf zijn twee argumentatielijnen beschreven waarin het contact tussen overheid en voetbalsupporters kan worden geanalyseerd. Allereerst is governance als concept van sturing besproken. Hiermee kunnen voetbalsupporters betrokken worden bij het voetbalbeleid als extra actor en op die manier via onderhandeling, wederzijdse afhankelijkheid en het zoeken naar gezamenlijke doelen bijdragen aan het voetbal en veiligheidsbeleid. Een tweede conceptuele lijn komt voort uit het door Foucault geïntroduceerde begrip governmentality noemt. Hierbij betekent samenwerking met voetbalsupporters niet per definitie het delen van invloed op het beleid, maar is het juist een andere techniek van de overheid voor het sturen van gedrag in context van het voetbal.

3.6 Resume

In dit theoretisch kader zijn een drietal theoretisch concepten beschreven over samenwerkingen die relevant zijn voor de voetbal en veiligheidssector. Allereerst is interactieve beleidsvorming in netwerken besproken als concept dat de rol en verhouding tussen overheid en participant beschrijft. De verschillende rollen die de participant zou kunnen invullen zijn (1) informeren, (2) raadplegen, (3) adviseren, (4) coproduceren en (5) meebeslissen (Edelenbos en Monnikhof, 2001). Aangezien het de uitdrukkelijke wens van beleidsmakers is om supporters meer te betrekken bij het beleid, is het de verwachting dat in dit onderzoek blijkt dat voetbalsupporters op één van deze niveaus een rol spelen.

Naast interactieve beleidsvorming als concept laat Najam (2000) zien dat er vier ideaaltypen in inter-organisatorische samenwerking te onderscheiden zijn. Het gaat om coöperatie, confrontatie, complementariteit en co-optatieve samenwerking. Dit onderscheid wordt gemaakt op basis van overeenkomende of tegengestelde doelen en strategieën.

Daarnaast is er via institutionele theorie ook inzicht verkregen in de complexe omgeving van organisaties. Door middel van instituties en institutionele logica's is gebleken dat organisaties beïnvloed worden door instituties met een regulatief, normatief en sociaal-cognitief element. Dat geldt ook voor de gemeente, betaald voetbalorganisaties en supportersverenigingen.

Buiten die hierboven genoemde concepten worden de resultaten ook geanalyseerd vanuit het governance perspectief en governmentality perspectief van Foucault. Het is de vraag in hoeverre de wens tot samenwerking ook leidt tot minder overheidssturing voor voetbalsupporters of dat er juist sprake is van een andere meer impliciete vorm van sturing op gedrag.

Hoofstuk 4 - Resultaten

4.1 Inleiding en leeswijzer

In dit hoofdstuk worden de resultaten van dit onderzoek besproken. Het onderzoek heeft als doel de verschillende perspectieven op het voetbal en veiligheidsbeleid, waaronder het supportersperspectief, in kaart te brengen. Daarom is ervoor gekozen om de verschillende actoren afzonderlijk te bespreken. In paragraaf 4.2 komen allereerst de beleidsmakers aan het woord. In paragraaf 4.3 worden de bevindingen vanuit de betaald voetbalorganisaties besproken. Vanaf paragraaf 4.4 komen de supporters aan het woord. Deze resultaten zijn gesplitst in resultaten uit de observaties en interviews en resultaten vanuit de vragenlijst (paragraaf 4.5). In de laatste paragraaf 4.6 worden perspectieven bij elkaar gebracht.

4.2 Resultaten beleidsmakers

Beleidsmakers zijn in dit onderzoek de personen die op landelijk en lokaal niveau werken aan het voetbal en veiligheidsbeleid. Het gaat in dit geval om beleidsmedewerkers openbare orde en veiligheid van verschillende gemeenten. Daarnaast zijn ook landelijke experts besproken vanwege de samenhang tussen het landelijke en lokale beleid.

4.2.1. Context van het beleid – omarmen van totale beleid

In het landelijke Kader voor beleid – Voetbal en Veiligheid (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2011) wordt gesteld dat de focus van het beleid in de periode voor dit herziende beleidskader voornamelijk gericht was op de bestrijding van voetbalvandalisme. Door deze repressieve focus zijn generieke maatregelen ontstaan en verder uitgebouwd die zowel de voetbalvandalist als de gewone supporter raken. De focus moet volgens het beleidsdocument worden verschoven naar de gedachte dat voetbal weer een feest moet zijn voor de bezoeker. Hierbij moeten generieke repressieve maatregelen zoveel mogelijk worden voorkomen.

In 2015 besluiten landelijke partijen, zoals het Ministerie van Veiligheid en Justitie en de KNVB, tot een nieuwe impuls aan het voetbal en veiligheidsbeleid. Gezamenlijk wordt het beleidsdocument Toegankelijk, Gastvrij en Veilig Voetbal opgesteld (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2015). Dit omdat er geen noemenswaardige daling is van incidenten en er ook geen daling in generieke maatregelen heeft plaatsgevonden sinds het nieuwe beleidskader. De nieuwe impuls heeft dus twee doelen. Allereerst het bewerkstelligen van een daling in voetbalgerelateerde incidenten. Daarnaast moet het beleid supportersvriendelijker worden met minder generieke maatregelen. De kern van het beleid is gericht op een betere dadergerichte aanpak en het vergroten van de gastvrijheid voor de goedwillende supporters. Hiervoor worden vijf concrete speerpunten opgesteld. De speerpunten worden in de volgende paragraaf uitgebreider beschreven. Het beleidsdocument start met een beschrijving van hoe het toekomstige wedstrijdbezoek er in de ogen van de landelijke partijen uit moet zien. Anders dan nu zou het in de toekomst mogelijk moeten zijn om enkele uren voor de wedstrijd nog een kaartje te kopen voor een uitwedstrijd, heeft uitvak geen noemenswaardige afscheiding meer en zitten supporters van beide clubs veelal door elkaar (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2015).

Tijdens verschillende interviews wordt door de respondenten aangegeven dat veiligheid inmiddels veel verder gaat dan alleen beveiligen (Ambtenaar gemeente 1, Ambtenaar gemeente 2). Inmiddels gaat het ook over service en security. De afdeling binnen de KNVB die verantwoordelijk is voor dit beleidsterrein heeft inmiddels zijn naam aangepast. De naam is veranderd van veiligheidsafdeling naar de afdeling wedstrijdorganisaties (Beleidsmedewerker

KNVB 1). Hierdoor wordt het voetbal volgens de respondenten anders benaderd. Een van de gesproken ambtenaren benadert het voetbal steeds meer als evenement (Ambtenaar gemeente 1). Dat vraagt van de organiserende partijen ook een benadering als organisator, waarbij zij zelf meer initiatief en verantwoordelijkheid kunnen nemen. Gezien de veiligheidscomponent van het voetbal zijn de organisatoren binnen de stadions dus belast met een veiligheidstaak.

Achterliggende oorzaak voor de impuls was volgens een van de respondenten het gebrek aan focus op geheel (Beleidsmedewerker KNVB 2). De betrokken organisaties kozen uit het beleidskader de voor hen relevante zaken, maar keken niet naar het geheel. Zo vroegen supporters om meer vrijheid, terwijl de politie zich vooral focust op de dadergerichte aanpak. Inmiddels is het beleidstreven een geheel geworden, waarbij het niet meer “een winkel is waarbij je kan kiezen wat je pakt” (Beleidsmedewerker KNVB 1).

“De vijf zijn als een taart. Het zijn losse speerpunten, maar je kunt alleen de hele taart pakken.”
(Beleidsmedewerker KNVB 2)

Hiermee illustreert de respondent de onderlinge samenhang tussen de vijf beleidsdoelstellingen, waarbij betrokken actoren gedwongen zijn te denken in gastvrijheid en veiligheid. Dit heeft consequenties voor de samenwerking, waarbij het totale beleid omarmt dient te worden door de betrokken partijen. Voor supportersorganisaties betekent dat ook dat zij zich niet louter meer kunnen focussen op meer gastvrijheid, maar ook achter de andere uitgangspunten moeten staan.

4.2.2 De vijf speerpunten als ideaalbeeld

De onderstaande speerpunten komen uit het beleidsdocument Toegankelijk, Gastvrij en Veilig Voetbal 2020 (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2015). Deze beleidsdoelstellingen zijn opgesteld door de landelijke partijen, waaronder de KNVB, Ministerie van Veiligheid en Justitie, het Openbaar Ministerie en de politie. Er wordt kort uitgelegd wat de speerpunten inhouden.

Inhoudelijke speerpunten:

- *Het versterken van persoonsgerichte aanpak van probleemsupporters*

Wanneer het niet lukt om probleemsupporters uit het voetbal te weren, zal de toegankelijkheid en gastvrijheid ook achter blijven (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2015). Dit speerpunt is op te vatten als randvoorwaarde voor een betere en gastvrijere behandeling. Het versterken van communicatie en samenwerken tussen betrokken actoren en een sluitend strafsysteem zijn manieren waarop de persoonsgericht aanpak verbeterd dient te worden.

- *Het verbeteren van gastheerschap voor zowel thuis- als uitsupporters.*

Op basis van eerdere onderzoeken zoals het onderzoek Uitsupporters Centraal (Auditteam Voetbal en Veiligheid, 2011) en andere signalen uit het de supporterswereld mocht dit speerpunt niet ontbreken volgens de landelijke beleidsmakers. Het verbeteren van gastheerschap wordt onder andere behaald door het verbeteren van de bezoekersvakken en het verminderen van verplichte vervoersregelingen.

- *Het vergroten van het inzicht over de feitelijke situatie met betrekking to ‘safety’ in Nederlandse voetbalstadions.*

Het inzicht over de stand van zaken van veiligheid in stadions ontbreekt. Dat komt onder andere door het ontbreken van landelijke richtlijn omtrent safety-eisen en eisen aan calamiteitenorganisaties.

Procesmatige speerpunten:

- *Het versterken van de regierol van gemeenten*

Het is de ambitie dat gemeenten de regierol oppakken binnen dit dossier. Zij moeten het proces begeleiden dat gaat leiden tot een verbetering van het voetbal en veiligheidsbeleid. Afhankelijk van de problematiek in de gemeente moet de gemeente focus aanbrengen. Het voetbal moet benaderd worden vanuit een breed perspectief op veiligheid, waarbij gastvrij voetbal als visitekaartje van de stad kan worden ingezet.

- *Vergroten van betrokkenheid van voetbalsupporters*

Sinds de oprichting van het Supporterscollectief Nederland is landelijk een gesprekspartner op het voetbal en veiligheidsdossier ontstaan. Op lokaal niveau ontbreekt deze samenwerking tussen overheid en supporters nog geregeld. In 2012 is gekeken hoeveel lokale beleidsplannen voetbal en veiligheid zijn ondertekend door supportersverenigingen. Dat bleken er toen vijf van de vierendertig te zijn. Er wordt gesteld dat het ook de aanbeveling is van de Raad van Europa om supporters op zowel lokaal als landelijk niveau te betrekken (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2015). Dit om een betere en breder gedragen wedstrijdorganisatie te ontwikkelen.

Voor dit onderzoek is speerpunt twee over het verbeteren van gastheerschap relevant, omdat dit rechtstreeks van invloed is op de wedstrijdbeleving van supporters. Daarnaast zijn ook de twee procesmatige speerpunten relevant. Deze wens voor een sterke regierol van gemeente in combinatie met de betrokkenheid van supporters impliceert dat er contact moet zijn tussen deze twee organisaties en dat de gemeente in staat moet zijn om ook het supportersbeleid mee te nemen in de beleidsvorming.

Tijdens de interviews is ook de voortgang van het beleid besproken, met name gericht op de gastvrijheid en de betrokkenheid van supporters. De respondenten gaven aan dat er stappen zijn gezet. Er zijn volgens de respondenten verbeteringen in het aantal vervoersregelingen, de rol van de supporters op landelijk niveau is toegenomen en met name de opkomst en meerwaarde van de supporterscoördinator wordt benoemd door zowel de gemeenten als de KNVB (Ambtenaren gemeente 1 & 2; Beleidsmedewerkers KNVB 1 & 2). Een ambtenaar (Gemeente 2) spreekt over de invloed van de supporterscoördinator om het geluid van supporters over te brengen naar de gemeente. Hierdoor komt het geluid en de mening van supporters ook bij de beleidsmakers terecht op lokaal niveau.

4.2.3 Beleidsmakers zien verbetering in gedrag en behandeling van supporters

Het gedrag van de supporters is volgens de beleidsmakers verbeterd. Dat komt volgens een beleidsambtenaar doordat het publiek in voetbalstadions is veranderend (Gemeente 2). Tegenwoordig is het steeds meer een evenement, waarbij er ook families, vrouwen en kinderen naar stadions komen. Dat was volgens deze respondent vroeger minder het geval. Volgens de respondenten van de politie is het duidelijk dat er maar een klein gedeelte van de supporters zorgt voor problemen (Medewerker Landelijke Politie 1). Tijdens het interview met een beleidsmedewerker van de KNVB werd een verdeling van 98 procent goedwillende ten opzichte van 2 procent kwaadwillende aangehaald (Beleidsmedewerker KNVB 2). Volgens de

respondent zijn er binnen de twee procentgroep zijn ook verbetering zichtbaar. Daarom is het volgens hem van belang om ook te focussen op de verbeteringen sinds een aantal jaren geleden. Volgens hem is nog niet perfect, maar hij verwacht wel dat supporters verbetering ervaren.

Wat betreft de behandeling van supporters hebben de respondenten het idee dat supporters steeds meer vrijheden krijgen. Dat is volgens een van de respondenten nog wel even wennen, omdat supporters daardoor ook om moeten gaan met verantwoordelijkheid (Medewerker Nationale Politie 1) Van belang daarvoor is een sterker zelfregulerend vermogen, zodat supporters aan elkaar laten zien wat goed en slecht gedrag is op de tribunes (Medewerker Nationale Politie 2). Daarnaast is er nog altijd een groep probleemsupporters die zorgt voor gedoe. Zowel de respondenten bij de politie als bij de gemeente gaven aan dat daar het meest te winnen valt voor de supporters. Als supporters zich meer uit gaan spreken tegen deze groep maken zij volgens beleidsmakers meer kans om ook serieus te worden genomen aan tafel (Medewerker Nationale Politie 1; Ambtenaar gemeente 2).

Om het supportersbeleid verder te verbeteren in termen van gastvrijheid is een van de medewerkers van de Nationale Politie een voorstander van supporters verantwoordelijkheden in risicocategorisering van wedstrijden te geven. Daarbij moeten supporters dan wel accepteren dat als het fout gaat ze een stap terug doen in gastvrijheid en dus strengere maatregelen kunnen verwachten.

4.2.4 Samenwerking: stand van zaken

In deze laatste paragraaf wordt ingegaan op hoe er op dit moment wordt samengewerkt met voetbalsupporters en hoe dat er in de ogen van de beleidsmakers idealiter uit zou zien.

De drie gesproken gemeenten hebben allemaal contact met supporters, maar de verschillen zijn groot. Gemeente 1 zet in op formeel en informeel contact. Deze ambtenaar is aanwezig bij formele overleggen met supportersdelegaties, waarbij diverse agendapunten worden besproken. Deze gesprekken zijn volgens de ambtenaar vooral om bij te praten. Daarnaast zet hij in op informele contacten, door bijvoorbeeld het bezoeken van de stamkroeg van de harde kern. Dit doet hij “om nu punten te score. Die kan je straks inwisselen als het spannend wordt.” Gemeente 2 heeft de grootste rol voor supporters weggelegd, omdat een overkoepelend supportersorgaan een rol heeft in de besluitvorming rond vervoersregelingen. Zij adviseren de gemeente hier periodiek over en als het supportersadvies en de keuze van de gemeente verschilt volgt een gesprek. Supporters hebben hier een beleidsmatige positie verworven. Gemeente 3 geeft aan pas weer sinds kort contact met supportersgeledingen te hebben. Zij vinden het primair de taak van de betaald voetbalorganisatie om supportersbetrokkenheid te organiseren. De gemeenten zien zichzelf procesbegeleider in relatie tot de politie en de betaald voetbalorganisatie. De supporters horen bij gemeente één en twee ook tot het beleidsnetwerk, terwijl gemeente drie daar een andere visie op heeft. De meerwaarde in het praten met supporters is volgens een ambtenaar vooral te horen krijgt wat leeft onder supporters en dat je zelf de mogelijkheid krijgt om uitleg te geven (Ambtenaar gemeente 2).

4.2.5 Samenwerking vertrouwen en verantwoordelijkheid

Wat betreft de samenwerking met supporters zijn er tweemaal kernvoorwaarden voor samenwerking die extra aandacht verdienen in de resultatenhoofdstuk. De respondenten gaven aan dit belangrijk te vinden. Het gaat om vertrouwen en verantwoordelijkheid.

Allereerst is het vertrouwen van de beleidsmakers in een constructieve bijdrage van supporters van belang. Een van de medewerkers van de KNVB geeft aan dat hij zich regelmatig begeeft in een context waarbij er weinig sprake is van vertrouwen in supporters.

“Er is op zekere punten ook wantrouwen. Kunnen veiligheidsmensen die supporters wel vertrouwen? Die willen maar vrijheid en blijheid.” (Beleidsmedewerker KNVB 2)

Volgens deze respondent is het vertrouwen moeilijk door de verschillende uitgangspunten die supporters en ‘veiligheidsmensen’ zouden hebben. Een ander punt waaruit wantrouwen blijkt is dat een ambtenaar ervaart dat supporters niet open en eerlijk opstellen over de incidenten waar hun groep betrokken bij is geweest (Ambtenaar gemeente 1). Volgens een andere ambtenaar is het belangrijk dat supporters laten zien wat zij kunnen. Dat ze verantwoordelijkheid kunnen nemen en zelf met goede plannen komen. Dan groeit het vertrouwen (Ambtenaar gemeente 2).

Een ander punt dat naar voren kwam is het probleem rond vertegenwoordiging. Supportersorganisaties vertegenwoordigen maar een gedeelte van de supporters. Voor beleidsmakers is het soms lastig afspraken te maken. De gemeente die het meest intensief contact heeft met supporters geeft ook aan dat zij wel spreken met supporters, maar dat deze supporters maar tot op zekere hoogte verantwoordelijkheid kunnen nemen. “Zij kunnen er niet alles aan doen dat er ook figuren zijn die het minder goed bedoelen” (Ambtenaar gemeente 2). Een andere gemeente zegt vooral last te hebben van versplintering onder groeperingen. “Als je met de harde kern spreekt, spreek je weer niet met youth of andere groepen” (Ambtenaar gemeente 3). Deze ambtenaar geeft verder aan het lastig te vinden om echte afspraken te maken waar supporters ook aan gehouden kunnen worden.

In de situaties waarbij supporters zich gewelddadig gedragen, vinden de gesproken respondenten het belangrijk dat supporters zich ondanks beperkte vertegenwoordiging wel uitspreken en verantwoordelijkheid nemen. Een van de ambtenaren vindt het belangrijk dat supporters afstand nemen van incidenten, maar denkt dat angst voor de groepen met probleemsupporters een rol speelt (Ambtenaar gemeente 1). Daar is volgens de respondenten ook de belangrijkste winst te halen willen supporters echt aan tafel komen te zitten. Supporters kunnen dus een rol spelen in het isoleren van probleemsupporters, zo blijkt uit de uitspraak van medewerker van de KNVB:

“Dat je samen sterker staat. Als die 98 procent zĳcht organiseert en zĳch daar sterk voor maakt met de club... Als je dan samenwerkt, dan wordt dat kleine clubje geïsoleerd.” (Medewerker KNVB 1)

4.2.6 Afsluiting

De gesprekken met gemeentelijke beleidsambtenaren en experts zijn gevoerd om naast de beleidsdocumenten ook inzicht te krijgen in het perspectief van de beleidsmakers zelf. Een aantal zaken vallen op. Allereerst de relatie die beleidsmakers leggen tussen de behandeling en het gedrag van voetbalsupporters. Zij erkennen dat voorwaarde is dat ook de groep probleemsupporters zich beter gaat gedragen, voordat verdere stappen kunnen worden gezet op het gebied van normalisatie van regels. Daarnaast valt op dat gemeenten slechts beperkt contact hebben met supporters. In slechts 1 van de 3 gemeentelijke situaties was er sprake van contact op beleidsmatig niveau. Tenslotte benadrukken zowel de gemeenteambtenaren als medewerkers van de KNVB de rol voor supporters in uitspreken tegen slecht gedrag van supporters.

4.3 Resultaten betaald voetbalorganisaties

Naast de gesproken beleidsmakers en nationale experts zijn er ook interviews gehouden met supporterscoördinatoren, veiligheidscoördinatoren en een directeur van verschillende betaald voetbalorganisaties. Aan bod komt het perspectief van medewerkers van betaald voetbalorganisaties op de rol van de eigen organisatie, de supporters en de supporterscoördinator binnen het voetbal en veiligheidsbeleid.

4.3.1 Denken in beleving in plaats van in bedreiging

De verschillende respondenten zijn het erover eens dat het voetbal aan het veranderen is voor supporters. Als positieve ontwikkelingen zien de respondenten de afname van het aantal verplichte buscombi's, het drinken van een biertje op de tribune en de voorbeelden waarbij supporters voor en na de wedstrijd gewoon door elkaar lopen. Wat betreft het schenken van een biertje is een van de veiligheidscoördinatoren blij dat inmiddels vaker kan. Hij zegt daarover: "Er zal vast weleens iets gebeuren, maar waarom zou jij 80% of 90% iets onthouden voor 10% die er rotzooi van maakt. We moeten juist op die misdragers acteren". Deze verandering wordt positief gevonden om de goedwillende supporters niet meer gestraft worden voor de acties van anderen.

De respondenten zijn ook van mening dat de stip op de horizon lastig te bepalen is. Het volledig door elkaar zitten en lopen van de verschillende supportersgroepen wordt niet door iedereen als wenselijk gezien. "Bij sommige wedstrijden is meer openheid wel mogelijk, maar bij andere niet. En ik snap niet dat sommige dat niet zien" (Supporterscoördinator 2). Het gastvrijheidsstreven is goed, maar er moet gewaakt worden voor een te rooskleurig toekomstideaal volgens meerdere supporterscoördinatoren. Vooral het door elkaar zitten van supporters lijkt een stap te ver. Een aantal supporterscoördinatoren en veiligheidscoördinatoren ziet dat niet gebeuren.

Wat meerdere supporterscoördinatoren belangrijk aan normalisatie vinden, is dat de angst voor incidenten steeds meer afneemt en dat er wordt gekeken naar wat er wel kan. Beleidsmatige keuzes op basis van incidenten uit het verleden is een voorbeeld van iets dat niet meer als wenselijk wordt gezien. Een veiligheidscoördinator beschrijft de doorwerking van een incident als volgt:

"Als wij ergens heen gaan, dan is het vaak de reputatie. Natuurlijk zijn er wel wat incidenten in ver verleden. En dat lezen ze dan terug, van jaren geleden. En dan slaat de angst toe" (Veiligheidscoördinator 1).

Een andere supporterscoördinator omschrijft de verandering ook als wens. Hij wil graag dat er nog meer gedacht wordt in beleving in plaats van in bedreiging.

De respondenten zijn het er grotendeels overeen dat het supportersklimaat versoepeld. Clubs en met name supporterscoördinatoren zetten zich daar zelf ook voorin. Echter wordt er nog wel te vaak angst of onwil opgemerkt bij andere partijen zoals de gemeente.

4.3.2 BVO's lossen liever zelf problemen op

De betaald voetbalorganisaties zijn en voelen zich verantwoordelijk voor hetgeen zich in de stadions afspeelt. Zij zijn daar de eerstverantwoordelijke en willen geen problemen. Vanwege de reputatie, maar ook vanwege de zorgplicht die zij voelen voor de supporters (Supporterscoördinator 1). Hij vindt dat iedereen zich veilig moet voelen in het stadion. Angst

zorgt volgens één van de gesproken supporterscoördinatoren ook nog wel dat clubs niet gemakkelijk het supportersbeleid versoepelen. “Ook bij clubs regeert de angst nog wel, het laten zoals het was is dan misschien wel het makkelijkst” (Supporterscoördinator 2). Daarnaast kan de samenwerking bij een aantal clubs en politie beter. “Normalisatie is voor mij ook dat wij samen op trekken met politie, zeker als eens problemen zijn” (Veiligheidscoördinator 3). Deze veiligheidscoördinator mist soms de prioriteit van de gemeente bij het aanpakken van problemen. Dat komt volgens hem doordat de gemeente openlijk trots is op de lage inzet van politieagenten en daarom huiverig is om op te schalen in personeel.

Betaald voetbalorganisaties spelen naar eigen zeggen een rol bij de afwikkeling van incidenten. Hoewel grote problemen terecht komen bij politie en justitie, proberen supporterscoördinatoren en veiligheidscoördinatoren kleinere incidenten op andere manieren op te lossen. “Wij willen kleine zaken liever zelf oplossen, dan meteen door te melden. Want dan kun je niks meer doen voor die supporter” (Supporterscoördinator 3). Ook andere supporterscoördinator geven aan liever zelf aan de touwtjes in handen te hebben, dan meteen over te gaan tot een stadionverbod. Zelf kiezen betaald voetbalorganisaties soms liever voor een waarschuwing in plaats van voor een straf, omdat supporters dan de gelegenheid krijgen om beter gedrag te laten zien.

4.3.3 Invloed van supporters op beleid van de club

Er zijn verschillende manieren waarop supporters invloed hebben op het clubbeleid. Over het algemeen wordt er voornamelijk gepraat met formele organisaties, zoals supportersverenigingen of overkoepelende organen. Deze supportersverenigingen hebben op die manier invloed op het beleid in voornamelijk adviserende rol. Een van de supporterscoördinatoren geeft aan dat als er afspraken worden gemaakt met de supportersvereniging, het lastig is dat andere supporters niet mee krijgen wat er speelt. Hij zegt: “bij ons is dat geen olievlék, dat wordt nooit echt doorverteld of overgedragen” (Supporterscoördinator 2).

Zoals eerder vermeld vinden de respondenten bij betaald voetbalorganisaties dat er nog een lange weg te gaan is om supporters van verschillende clubs door elkaar heen te laten zitten. De belangrijkste oorzaak ligt daarvoor bij de supporters zelf. Het meten met twee maten wordt hiervoor als argumentatie aangehaald door een van de veiligheidscoördinatoren. Die stelt dat eigen supporters weleens op andere tribunes staan en dat acceptabel vinden, maar als andere supporters dat in het eigen stadion doen, dat het dan ‘not done’ is (Veiligheidscoördinator 3). Een andere veiligheidscoördinator vindt ook dat de supporter achterblijft en zelf meer vrijheid wil, maar dat niet altijd aan andere supporters toe staat. Hij verwoordt dat op de volgende manier:

“Vaak blijft de supporter ook achter. De driehoeken willen wel, maar vaak is het de supporters die denkt van... Beetje hypocriet. Zelf willen ze met vrij vervoer overal heen reizen, maar als er iemand van de bezoekende club naast mij zit, dan slaat die hem er gewoon af.” (Veiligheidscoördinator 1)

Dat is ook de reden dat een andere supporterscoördinator er geen voorstander van is om supporters van tegenpartij op onze thuisvakken toe te laten. Dat zorgt alleen maar voor onrust (Supporterscoördinator 1).

4.3.4 De supporterscoördinator als bruggenbouwer

De rol van de supporterscoördinator komt tijdens dit onderzoek nadrukkelijk naar voren. Daarom wordt in onderstaande paragraaf stilgestaan bij deze functie.

De rol van supporterscoördinator wordt door diverse respondenten als bruggenbouwer beschreven. (Directeur BVO; Veiligheidscoördinatoren 1 &3). Aan de ene kant is hij een brug van supporters naar de club, maar ook andersom is hij een ingang van de club naar supporters.

Allereerst de rol bezien van het perspectief van supporters. Een van de supporterscoördinatoren geeft aan dat hij als belangrijkste taak heeft om de supporters te vertegenwoordigen. Hij geeft aan dat dat misschien gek klinkt bij een voetbalclub die er volgens hem voor supporters is (Supporterscoördinator 1). Hij probeert als werknemer van de club de zaken die supporters belangrijk vinden ook neer te leggen bij collega's van veiligheid, marketing en commercie. In dit geval is het zo dat supportersvereniging minder frequent met de club om tafel zit, omdat de supporterscoördinator veel sneller ingeschakeld kan worden. Naast een rol als supportersvertegenwoordiger zien sommige supporterscoördinatoren zich ook als vertrouwenspersoon. Deze rol komt bijvoorbeeld tot uiting wanneer supporters tegen sancties aan lopen. Een van de supporterscoördinator zegt hierover: "ik probeer te helpen, maar wel vanuit mijn rol. Wat ze mij vertellen zal ik nooit doorgeven aan veiligheid als ze dat niet willen" (Supporterscoördinator 4). Het is belangrijk dat de supporterscoördinator vertrouwen geniet van de achterban.

Ook voor de club is de supporterscoördinator een versterking. De directeur die is gesproken over het functioneren van de supporterscoördinator is erg positief. "Hij heeft deuren voor ons geopend, die anders dicht waren gebleven. Hij heeft ervoor gezorgd dat we veel dichter in contact staat met de supporters" (Directeur BVO). Dit directielid is blij dat supporters nu ook een ingang hebben. Hij is van mening dat dat vroeger nog wel gemist werd en dat de club toen soms tegenover de supporters stonden. Ook op operationeel gebied speelt de supporterscoördinator een rol tijdens wedstrijden. De verschillende supporterscoördinatoren geven aan dat ze ook supporters aanspreken op gedrag (Supporterscoördinatoren 1,3 &4).

Tijdens de observaties bij drie wedstrijden valt de rol van de supporterscoördinator ook op. Allereerst is te zien hoe verschillende supporters informeel worden aangesproken door de supporterscoördinatoren. Gevraagd wordt naar hoe het gaat, maar soms wordt er ook uitleg gegeven over bepaalde veiligheidsregels. Ook supporters nemen het initiatief om het gesprek te beginnen met supporterscoördinatoren. Supporterscoördinator lijken in de gevallen dat ze rond het stadion lopen publieke figuren. Ze kennen en groeten veel mensen. Naast de gesprekken met supporters staat de supporterscoördinator ook veelvuldig in contact met collega's van veiligheid. Tijdens een van de observaties ontstond een probleem rond supporters die op verkeerde plek stonden. De gewone beveiligingsmedewerkers kregen deze supporters niet weg, maar de supporterscoördinator lukte dat wel. Later gaf hij aan; "je spreekt gewoon dezelfde taal. Die emotie, dat snap ik wel" (Supporterscoördinator 1).

4.3.5 Afsluiting

In deze paragraaf is het perspectief van medewerkers van betaald voetbalorganisaties uitgelicht aangaande het supportersbeleid. Belangrijk is de rol van supporterscoördinator, door de vele contactmomenten met supporters. Daarnaast is duidelijk dat medewerkers van betaald voetbalorganisaties werken aan een gastvrijer voetbal, maar dat er verschillende meningen

bestaan over het eindpunt. Dat supporters door elkaar plaatsnemen in het stadion achten zij in ieder geval niet wenselijk.

4.4 Resultaten Supporters

In het laatste gedeelte van dit hoofdstuk worden de resultaten besproken die zijn gevonden door met supporters te spreken en door de afname van een online vragenlijst. Eerst worden de resultaten besproken die zijn gehaald uit interviews en focusgroepen. Daarna worden de resultaten uit de online vragenlijst gepresenteerd. Ten slotte worden deze met elkaar in verband gebracht.

4.4.1 Supporters wensen meer vrijheid

Tijdens de gesprekken met supporters zijn de ervaringen besproken bij het bezoeken van voetbalwedstrijden. Voor supporters zijn het bezoeken van uitwedstrijden met meer vrijheid een van de belangrijkste wensen. Dit kwam tijdens alle gevoerde gesprekken ter sprake. Tijdens de gesprekken met de bestuurders van supportersverenigingen en met de supporters in de groepsgesprekken kwam naar voren dat over het algemeen de huidige vervoersregelingen als prettiger worden ervaren dan een aantal jaar geleden. Wat dat betreft heeft de beleidsimpuls Toegankelijk, Gastvrij en Veilig Voetbal verbeteringen tot stand gebracht. Een van de supporters tijdens het groepsgesprek gaf aan dat zij steeds vaker met de auto ergens naar toe kunnen reizen. Ook een van de bestuurders van de supportersvereniging ziet verbetering. Hij geeft aan daar wel veel tijd en moeite in heeft moeten stoppen. Hij denkt dat de helft van de in zijn ogen onnodige combi's inmiddels is verdwenen. Uit de onderstaande citaten blijkt de vooruitgang die supporters ervaren:

“Wij gaan nu steeds vaker met autocombi's. Soms zelfs helemaal los. Vroeger was dat onmogelijk.” (Supporter 1, Groepsgesprek 1)

“Wat ik net ook al zei, ik denk dat de helft eraf is. Toen zeiden ze van kom maar met de bus. Kom op he, waarom dan? Wij komen met 100 man. Dat heeft veel moeite gekost. En heel veel jaren.” (Bestuurder Supportersvereniging, Groepsgesprek 2)

Ook andere veranderingen buiten de vervoersregelingen om worden door supporters gezien als voorbeelden waaruit blijkt dat het beleid langzaam aan het veranderen is. Een van die voorbeelden is dat supporters ervaren dat het steeds vaker mogelijk is om een biertje te drinken. Een van de bestuurders van de supportersvereniging is blij dat zijn club steeds vaker toestaat om een biertje te drinken in het uitvak bij een uitwedstrijd. In het verleden werd dit soms geweigerd door de eigen club. “Dat geeft voor mij wel aan dat het angstige door de eigen club wat verdwijnt” (Bestuurder supportersvereniging 1). Ook een andere bestuurder heeft gepleit voor het schenken van alcohol voor de uitsupporters. Dit om de uitsupporters hetzelfde te behandelen als de thuissupporters (Bestuurder supportersvereniging 2). Gelijke behandeling van thuissupporters en uitsupporters is volgens deze bestuurder nog niet altijd aan de orde. Volgens deze bestuurder moet dat wel het streven van het beleid zijn.

Naast de vervoersregelingen en het drinken van een biertje zijn de gesproken supporters tevreden over hoe supporters worden behandeld bij thuiswedstrijden. Over het algemeen is de kaartverkoop goed geregeld en er wordt aan de horecافaciliteiten steeds meer aandacht besteed.

Naast deze positieve ontwikkelingen zijn er wel nuances naar voren gekomen tijdens de gesprekken. Ten eerste vond een van de supporters dat er geen algemeen beeld te geven valt over de vorderingen op het gebied van toegankelijkheid en gastvrijheid. Hij geeft aan dat het erg verschillend is per club (Supporter 3, groepsgebesprek 2). Hij heeft ervaring met hele een positieve ontvangst waarbij hij zich echt welkom voelt, maar ook voorbeelden waarbij hij zich stoort aan de houding van stewards. De tweede nuance is een mogelijk verschil per divisie. Volgens een van de supporters lijken er verschillen te zijn tussen de Eredivisie en de Eerste Divisie.

“In de Eerste Divisie is het heel wisselend. Bij wat grotere clubs is het allemaal wel goed geregeld. Als je dan bij Dordrecht of Telstar of de beloofde teams komt, dan is dat gewoon dramatisch. Twee dixies voor vrouwen, maar 1 werkend tourniquetje...” (Bestuurder supportersvereniging 3)

Het is natuurlijk niet verwonderlijk dat de faciliteiten verschillen per divisie, omdat budgetten ook erg verschillend zijn. Het is mogelijk dat de vernieuwde focus op gastheerschap en toegankelijkheid makkelijker is te verwezenlijken voor clubs met grotere budgetten.

De derde nuance in de positieve trends gaat over het tempo waarmee verbeteringen worden doorgezet. Verschillende supporters benaderden de positieve trend, maar gaven ook aan dat ‘wij er nog lang niet zijn’. Een bestuurder van een supportersvereniging geeft aan dat hij soms de ambitie mist bij de clubs:

“Mensen vinden het misschien wel prima. Er is al meer vrije verkoop. Dat vinden clubs belangrijk, dan kunnen ze meer kaarten verkopen. Maar voor die paar honderd uitsupporters... dat die nou met de auto of trein komen. Dat is voor veel clubs niet echt iets... Misschien vinden clubs het wel best zo.” (Bestuurder supportersvereniging 1)

Over het algemeen vinden supporters dat er sprake is van een positieve trend in de manier van ontvangst, de vervoersregelingen en toegankelijkheid. Echter werd ook duidelijk dat er volgens de supporters over het algemeen nog verbetering mogelijk is en sommige plaatsen zelfs veel verbetering wenselijk is.

4.4.2 Snij beleving niet weg

Tijdens de gesprekken is er ook gesproken over het gedrag en beleving van voetbalsupporters. Verschillende supporters gaven aan dat emotie hoort bij het voetbal en dat vanuit die bril ook gekeken moeten worden naar gedrag. “Voetbal gaat om emotie en daardoor doe je af en toe iets gek” (Supporter 4, groepsgebesprek 2). Fanatisme hoort er volgens de gesproken supporters bij. Tijdens het eerste groepsgebesprek kwam dat als volgt naar voren:

“Dan wordt eens wat gescholden of komt er een biertje op het veld. Dat is ook beleving. Dat proberen ze er helemaal uit te snijden.” (Supporter 1, groepsgebesprek 1)

“De interactie met wat er op het veld gebeurt. Dat heb ik ook. Dat is voor mij ook de beleving. Dat je met bekenden een drankje kan doen, maar ook de frustratie eruit van een week werken. Even reageren op wat er op het veld gebeurt. Die scheids zal best een prima kerel zijn, maar even reageren. Lekker man.” (Supporter 3, groepsgebesprek 1)

Deze supporters gaven later aan dat zij ervaren dat er minder ruimte voor emotie is dan vroeger. Dat vinden zij problematisch, omdat zij dit zien als onderdeel van hun

wedstrijdbeleving. Daarnaast vinden zij dat emotionele uitingen soms onterecht hard bestraft worden. Het ging deze supporters met name om spreekkoren en het afstekken van sfeervuurwerk zoals fakkels. Voor deze supporters horen deze uitingen in zeker mate bij hun ideale wedstrijdbeleving, terwijl beleidsmakers daar anders over denken. Dit kwam ook naar voren tijdens de observatie tijdens het supporterscongres. Hierin ontstond een discussie tussen supporters in de zaal en het beleidsmakers in het panel over vuurwerk. De kern van de discussies was dat beleidsmakers wezen op de gevaren en de wens om vuurwerk uit te bannen in stadions. Strenger straffen zou daarvoor een optie zijn volgens de beleidsmakers. Een aantal supporters in de zaal sprak zich juist uit als voorstander van het gebruik van fakkels, vanwege de positieve bijdrage aan de sfeer en het ondersteunen van hun club.

Over het algemeen zijn er volgens de supporters, op enkele incidenten na, weinig grote veiligheidsproblemen meer in de stadions. Meerdere supporters geven aan te weten dat er af en toe buiten het stadion wordt afgesproken door groepen, maar binnen stadions zijn grote incidenten de laatste jaren niet meer voorgekomen bij wedstrijden waar zij aanwezig waren. Daardoor zouden de teugels ook wat los gelaten mogen worden in stadions (Bestuurder supportersvereniging 1, Supporter 1 Groepsgesprek 1). De afname van grote incidenten in stadions heeft volgens de supporters een aantal oorzaken. Allereerst werd er gesproken over vechtafspraken buiten het stadion om. Daarnaast is het publiek dat voetbalwedstrijden bezoekt ook veranderd. Ten slotte hebben de veiligheidsmaatregelen gezorgd voor vermindering van incidenten.

Ondanks dat grote incidenten volgens supporters minder voorkomen, geven verschillende supporters ook aan dat er wel rekening gehouden moet worden met een klein groepje probleemsupporters die je “bij elke club wel hebt” (Supporter 2, Groepsgesprek 2). Daar moeten de ogen ook niet voor worden gesloten volgens andere supporters. Om die redenen vinden de gesproken supporters het over het algemeen niet wenselijk om door elkaar te zitten op tribunes. Dat is voor hun niet het ideaalbeeld van een positieve wedstrijdbeleving. Ook omdat zij aangeven liever naast supporters van eigen club zitten. Zo zegt een supporter hierover:

“Als je dan een andere groep bij ons ziet zitten. En het is een grote groep. Ja dat kan niet. In mijn beleving is dat onmogelijk. Je zit op ons terrein. Dat is misschien primitief. Zo wordt er gedacht.” (Supporter 1, groepsgesprek 1)

“Dat is denk ik het moeilijke aan normalisatie. Ik ben voor normalisatie, maar als dan heel Feyenoord op onze vakken zit... Dan word ik ook agressief. Daar zit wel een pijnpuntje.” (Supporter 3, groepsgesprek 1)

Al met al kan geconcludeerd worden dat de gesproken supporters van mening zijn dat het voetbal in stadions veiliger is geworden, maar dat er nog altijd een risicogroep is waar rekening mee gehouden kan worden. Waar sommige supporters zich wel aan storen is dat er volgens hen te weinig ruimte is voor passie en beleving.

4.4.3 Als jij als crimineel behandeld wordt, dan wordt je ook agressief

De drie bestuurders van supportersorganisatie en de deelnemers aan de groepsgesprekken zijn ook gevraagd over de mening de behandeling van voetbalsupporters. Behandeling kan dan gaan over de regels waar zij mee te maken krijgen en bijvoorbeeld over de ontvangst door stewards.

Over het algemeen lijken de supporters positiever te zijn over behandeling. Een van de supporters geeft aan dat de behandeling bij veel clubs is verbeterd. “Je wordt vriendelijker ontvangen, het gaat wel gemoedelijker” (Supporter 5, Groepsgesprek 2). Aan de andere kant kennen bijna alle supporters ook voorbeelden van een onprettige ontvangst. Dan kan gaan om het inleveren van een balpen, het ervaren van overdreven veel politieaanwezigheid of problemen rond fouilleringen (Bestuurder supportersvereniging & supporter 2, groepsgesprek 2). De supporters geven aan dat dit ook effect heeft op hun gedrag. “Als jij als crimineel behandeld wordt, dan word je ook wel wat agressief” (Supporter 3, Groepsgesprek 2).

Een van de bestuursleden van de supportersvereniging vergeleek een goed optreden en een slecht optreden.

“Achilles-uit heb ik je al verteld. Toen was ik zelf te laat. Te lang in de kroeg gezeten. Wij komen met zes man rustig aan gelopen. Opeens staan er zeven agenten tegenover ons met getrokken wapenstokken... Van wegwezen hier. Dus ik denk wat gaan we nou doen. Ik pak mijn kaartje en zeg wij horen daarbij en wij willen netjes voetbal gaan kijken. Er stapt er eentje naar voren en die doet zijn knuppel naar achteren. Dat werkt bij mij heel slecht. Dat onrecht. Als ik die man uit sta te schelden dan prima. Geef mij een paar klappen en dan heb ik dat verdiend. Toen had ik wel zoiets van, wat willen jullie nu.” (Bestuurder supportersvereniging 2)

Dit voorbeeld van slechte behandeling zorgt er volgens de bestuurder voor dat supporters zich ook agressief gaan opstellen. En dat kan leiden tot problemen. Vervolgens noemt de bestuurder in het gesprek ook een voorbeeld van een behandeling die hij als positief ervaart:

“Ander voorbeeld. Uit bij RKC. Toen zaten er een paar potjes in een tas van een sfeeractie van de week daarvoor. Werd er een jongen apart genomen. Die mocht de wedstrijd niet kijken. Die werd in hoekje weggezet. Ik ben er even bij gaan staan. Die jongen ging helemaal over zijn toeren. Die hoofdsteward van RKC zei houdt hem even in de gaten. Ik ben zo terug. Hij komt terug en geeft die jongen een biertje die hij gebaald heeft. En zegt drink deze even op, wordt rustig, en dan hebben wij het daarna over hoe of wat. Zo'n man moet je een pluim geven. Door dat ene biertje haalt hij compleet de angel weg. Alle agressie wordt weggebald.” (Bestuurder supportersvereniging 2)

Zoals eerder besproken vinden de supporters over het algemeen dat er verbeteringen zijn in de behandeling. Het ontvangst van supporters bij uitwedstrijden gaat vaak beter en ook de vervoersregelingen zijn minder beperkend. Echter zijn er nog wel voorbeelden waarvan supporters vinden dat het beter kan. En daarnaast is het volgens de supporters ook nog wel wennen. De bestuurder van een supportersvereniging omschrijft dat als volgt: “als je als vogel opeens wordt losgelaten uit het kooitje... Daar moet je dan even aan wennen” (Bestuurder supportersvereniging 1).

4.4.4 Weinig contact met lokale driehoek

De supportersverenigingen zijn een belangrijk orgaan in de institutionele context van de voetbalclub. Voor veel clubs is dit de sparringpartner als het gaat om supportersbeleid. Ook vanuit overheidsperspectief wordt deze verenigingen interessanter als orgaan om te betrekken bij het beleid, omdat deze organisaties dichter bij de supporters staan dan zij zelf.

Twee van de drie supportersverenigingen uit dit onderzoek zijn opgericht naar aanleiding van een incident met de club en vanuit onvrede. Bij één vereniging was het uitdelen van in de ogen van supporters onterechte stadionverboden de aanleiding (Bestuurder supportersvereniging 1).

Er bestond al wel een andere supportersvereniging, maar die was niet bezig met supportersbeleid. Bij de andere vereniging heeft de directeur van de betaald voetbalorganisatie zelf initiatief genomen om in een roerige tijd een vereniging op te richten. Hij was namelijk op zoek naar een groep waarmee hij in gesprek kon en zaken kon oplossen (Bestuurder supportersvereniging 2). Deze vereniging werd opgericht met een adviserende rol richting het bestuur. De derde vereniging die is gesproken bestond al langer, maar heeft naar eigen zeggen wel een ontwikkeling door gemaakt. Volgens de bestuurders moesten zij de slag maken van een “activiteitenclubje naar een vereniging gericht op supporterszaken” (Bestuurder supportersvereniging 3). Hieruit valt op te maken dat supportersverenigingen een rol zijn gaan spelen bij het lokale beleid en dat dat ook van ze verwacht wordt. De verwachtingen kunnen komen van de leden, maar ook van de clubs. Primair zijn ze vooral bezig met het beleid van de club en minder met de het beleid van lokale driehoek. De rol van de supportersvereniging in relatie met de betaald voetbalorganisatie omschrijven de bestuurders als meedenken, soms bemiddelen met eigen supporter als er problemen zijn en vooral het belang van de supporters vertegenwoordigen.

Van de gesproken supportersverenigingen heeft er geen intensief contact met de gemeente. Op een aantal losse afspraken die er de afgelopen jaren wel geweest zijn is er geen sprake van structureel contact. Een van de bestuurders heeft zelf verzocht om contact blijkt uit het volgende citaat:

“Het contact tussen ons en de club is goed, maar wij hebben dus niet of nauwelijks contact met de gemeente. Daar hebben wij wel meermaals omgevraagd, maar dat willen zij eigenlijk niet. Dat houden zij af. Dat vinden wij wel jammer.” (Bestuurder Supportersvereniging 1)

Deze bestuurder geeft daarna aan dat hij het jammer vindt zelf geen contact te hebben, maar schat wel in de supporterscoördinator wel zo veel mogelijk het belang van de supporters probeert te vertegenwoordigen. De ervaring niet betrokken te worden komt overeen met de ervaring van de bestuurder van een andere supportersvereniging. Doordat deze vereniging weigerde een convenant op het gebied van voetbal en veiligheid met de gemeente te tekenen, werden zij vervolgens buiten de overleggen gehouden. De vereniging weigerde te tekenen vanwege de beleidsmatige wens om supporters harder aan te pakken. (Bestuurder supportersvereniging 2). Hier wilde de verenigingsbestuurder niet mee akkoord gaan.

4.4.5 Afsluiting

De supportersverenigingen hebben allemaal contact met de eigen club. Hierbij hebben zij een beleidsadviserende rol. Verenigingen zijn daarnaast sterk gericht op het vertegenwoordigen van het belang van de supporters. Dit via officiële overlegstructuren en informeel contact met name de supporterscoördinator. Uit de gesprekken bleek dat supporters erg tevreden zijn over de rol van de supporterscoördinator. Wat betreft samenwerking met de lokale driehoek zijn de resultaten minder positief. Dat contact vindt niet of nauwelijks plaats. Het gebrek aan openheid is vooral een belemmering voor de samenwerking volgens de respondenten.

4.5 Resultaten Supporters – Online vragenlijst

Naast de gesprekken met bestuurders van supportersverenigingen is er voor dit onderzoek ook een vragenlijst verspreid onder voetbalsupporters. De reden hiervoor is om een grotere groep supporters te vragen naar de ervaringen als supporters. De resultaten worden in deze paragraaf gepresenteerd aan de hand van de thema's supporterschap, wedstrijdbezoek, wedstrijdbeleving, vertegenwoordiging en beleid.

4.5.1 Thema 1: Supporterschap

In het eerste thema staat de betekenis die supporters geven aan het supporterschap centraal. Het zijn van voetbalsupporter is een breed concept, want de grens tussen supporter en niet supporter is niet eenduidig te definiëren. Daarom is dan ook de volgende vraag gesteld:

Themavraag 1: Zie jij jezelf als een voetbalsupporter?

Antwoord: 98,9% van de 5327 invullers ziet zichzelf als voetbalsupporter.

Dat is geen verwonderlijk resultaat, omdat in de oproep voor deze vragenlijst expliciet voetbalsupporters werd gevraagd om mee te doen. Belangrijker is de kwalitatieve toelichting die supporters geven waarom zij zich al dan/niet supporter voelen.

Vervolgvrage: Waarom wel/waarom niet?

Opvallend aan de beantwoording van de vraag is dat supporters die zichzelf zien als voetbalsupporter dit in de meeste gevallen beargumenteren door aan te geven dat zij de wedstrijden bezoeken van een specifieke club. Dit wordt vaak aangegeven in het hebben van een seizoenkaart. Het aantal jaren dat een supporter een seizoenkaart heeft draagt bij aan het gevoel van supporter zijn. Daarnaast wordt het gevoel van supporter zijn ook versterkt door het bezoeken van uitwedstrijden. Het volgen en steunen van de club behoort tot de vaker voorkomende toelichting. Hoewel stadionbezoek dus een belangrijke factor is voor de betekenis die supporters geven aan het zijn van supporter, zijn er ook supporters die aangeven de club te volgen via de televisie. Van de respondenten die aangegeven hebben geen supporter te zijn geven een aantal aan slechts liefhebber te zijn van het spelletje en geen clubvoorkeur te hebben. Het gevoel van supporter zijn komt met name door het volgen en steunen van één specifieke club, meestal door langere tijd fysiek aanwezig te zijn bij thuis en/of uitwedstrijden.

4.5.2 Thema 2: Wedstrijdbezoek

Onder het tweede thema wedstrijdbezoek vallen een aantal vragen die samen proberen de motieven voor het wedstrijdbezoek te achterhalen. Deze motieven zijn van belang voor de vormgeving van het supportersbeleid, omdat supportersbeleid het stadionbezoek zowel positief als negatief kan beïnvloeden.

Volgens een van de respondenten tijdens de kwalitatieve interview blijkt dat stadions op sommige plekken in Nederland minder goed bezocht worden (Beleidsmedewerker KNVB 1). Een andere respondent waarmee gesproken is geeft aan benieuwd te zijn naar waarom supporters wedstrijden niet bezoeken, ook als zij wel een geldig toegangsbewijs hebben (no-show) (Supporterscoördinator 4). De volgende vragen geven daar mogelijk antwoord op.

Daarnaast geven de vragen een beeld over wat supporters belangrijk vinden bij het bezoeken van voetbalwedstrijden.

Themavraag 1: Wat waren voor jou redenen om thuiswedstrijden niet te bezoeken, terwijl jij wel in het bezig was van een geldig entreebewijs? Meerdere antwoorden mogelijk

Reden	Percentage	Totaal
1 Andere prioriteiten	33,93%	683
2 Anders, namelijk	21,11%	425
3 Tijdstip	19,13%	385
4 Speeldag	12,17%	245
5 Tegenstander	3,78%	76
6 Geen zin	3,08%	62
7 Reisafstand	2,73%	55
8 Belang van de wedstrijd	2,43%	49
9 Verwachten sfeer	1,64%	33
	100%	2013

Opmerking: Deze vraag is gesteld aan supporters met een seizoenkaart die niet alle wedstrijden hebben bezocht

Andere prioriteiten en Anders, namelijk worden het vaakst genoemd als reden om niet naar thuiswedstrijd te gaan. Bij anders namelijk werden vooral redenen gegeven die ook zouden kunnen vallen onder de eerste categorie, zoals vakantie of werk. Daarnaast valt op dat tijdstip en speeldag van belang zijn voor het al dan niet bezoeken van wedstrijden. Hier hebben supporters weinig invloed op, maar wordt wel belangrijk gevonden. De andere categorieën zijn op basis van de resultaten relatief onbelangrijk. Naast redenen om thuis te blijven is supporters ook gevraagd om aan te geven welke factoren het belangrijkste zijn bij het wedstrijd bezoek.

Themavraag 2: Hoe belangrijk zijn de volgende factoren voor jou bij het bezoeken van voetbalwedstrijden in de Eredivisie of Eerste Divisie (Jupiler League)?

Reden	Gemiddelde score	N
1 Dat het gaat om een wedstrijd van mijn favoriete club	8,95	4377
2 Speeldag	7,31	4384
3 Tijdstip	7,30	4376
4 Verwachte sfeer	6,16	4337
5 Kwaliteit van de spelers	5,17	4294
6 Het belang van de wedstrijd	5,13	4310
7 Faciliteiten in het stadion	5,10	4325
8 Hoge bezettingsgraad (weinig lege plekken in het stadion)	5,04	4293
9 Tegenstander	4,20	4310
10 Het weer	3,20	4217

Opmerking: respondenten konden per categorie op een schaal 1 tot 10 aangeven hoe belangrijk zij de factoren vonden. Hoe hoger de score hoe belangrijker de factor wordt gevonden

Gezien de betekenis die supporters geven aan het supporterschap door het steunen en bezoeken van (meestal) één club, is het niet verwonderlijk dat het gaat om een wedstrijd van een favoriete club het allerhoogste scoort. Ook bij deze vraag blijkt dat speeldag en tijdstip belangrijk worden gevonden door de supporters. Dit komt overeen met de antwoorden op de vraag waarom supporters wedstrijden overslaan. Naast deze gesloten vragen is ook de open vraag gesteld waarom de respondent wedstrijden bezoekt, dit om nog meer inzicht te krijgen in de betekenis die supporters geven aan het wedstrijdbezoek.

Themavraag 3: Waarom bezoek jij voetbalwedstrijden?

Uit de beantwoording van deze themavraag zijn drie centrale thema's te herleiden. Ten eerste gaat het om de clubliefde die ervoor zorgt dat supporters naar stadions gaan. Clubliefde houdt verband met de wil om de club te ondersteunen. Zo geeft een van de supporters aan dat hij het gaat "Om mijn club te ondersteunen. Geen betere plek om je zondagmiddag door te brengen" (Supporter, online vragenlijst). Een ander supporter geeft aan de wedstrijden te bezoeken vanwege "Clubliefde en verbondenheid, Heracles is alles voor mij, het belangrijkste in mijn leven" (Supporter, online vragenlijst).

Ten tweede gaat het voor supporters ook om een stukje ontspanning. Een supporter noemt het "een uitje" (Supporter, online vragenlijst) en ander om gaat om "te genieten van een leuke wedstrijd" (Supporter, online vragenlijst).

Ten derde betreft de motivatie om naar het voetbal te gaan de spanning en beleving. Naast ontspanning speelt het tonen van emoties ook een rol. Zo bezoekt een van de supporters wedstrijden vanwege het "afreageren van emoties" (Supporter, online vragenlijst). Echter lijkt ontspanning en het bezoeken van wedstrijden met vrienden vaker voor te komen dan het belang van spanning.

In het tweede thema wedstrijdbezoek zijn een aantal zaken die opvallen. Allereerst zijn speeldag en tijdstip belangrijke factoren voor het al dan niet bezoeken van wedstrijden. Deze spelen een rol bij de of supporters naar het stadion komen als zij al een kaartje hebben. Indien een supportersvriendelijk klimaat wenselijk is, dan zouden deze factoren in ieder geval onderdeel van interactie tussen beleidsbepalers en supporters moeten zijn. Daarnaast blijkt dat supporters vooral voor clubliefde en ontspanning naar het stadion komen. De wil om de club te steunen is het meest dominant.

4.5.3 Thema 3: Wedstrijdbeleving

Nadat in kaart is gebracht wat belangrijk is voor supporters om naar het stadion te komen, wordt er nu dieper in gegaan op hoe supporters het wedstrijdbezoek ervaren. Deze betekenis en ervaringen spelen een rol in hoe het beleid eruit zou moeten zien. Door te onderzoeken hoe supporters aan kijken tegen het huidige wedstrijdbezoek en visie op het ideale wedstrijdbezoek is het mogelijk het wedstrijdbezoek verder te verbeteren.

Themavraag 1: Drie stellingen

Een aantal stellingen die respondenten voorgelegd kregen ging over de wedstrijdbeleving. Uit de resultaten blijkt dat het overgrote gedeelte van de supporters het liefst tussen supporters van de eigen club zit of staat. Dit geldt voor 94% van de supporters. Daarnaast werd er gevraagd naar

of supporters het normaal vinden dat thuis- en uit supporters door elkaar zitten. Dit vindt slechts 35% van de respondenten normaal en 27% is hier neutraal over. Het grootste gedeelte, bijna 38 procent van de supporters, vindt dit niet normaal (zie figuur stelling 2) Deze resultaten laten zien dat supporters het normaal vinden om gescheiden te worden en het niet normaal vinden dat supporters van verschillende clubs mengen op de tribunes. In de praktijk worden supporters grotendeels gescheiden, maar het is de beleidsmatige wens om supporters ook in stadions door elkaar te laten zitten. Door elkaar zitten is niet wens van de supporters zelf.

Ik zit het liefst tussen supporters van mijn eigen club		Percentage	Aantal
1	Helemaal eens	68,17%	2818
2	Eens	25,91%	1071
3	Niet eens / Niet oneens	4,64%	192
4	Oneens	0,87%	36
5	Helemaal oneens	0,41%	17
		100%	4134

Ik vind het normaal als supporters van de thuis en uitclub door elkaar zitten		Percentage	Aantal
1	Helemaal eens	9,88%	408
2	Eens	24,78%	1023
3	Niet eens / Niet oneens	27,40%	1131
4	Oneens	24,06%	933
5	Helemaal oneens	13,88%	573
		100%	4128

Een andere stelling ging over het gebruik van fakkels als manier om de club te steunen. Zoals ook bleek uit de observatie tijdens de supportersbijeenkomst zijn meningen over het gebruik van fakkels onder supporters positief. Beleidsmakers willen dit harder aanpakken vanwege het veiligheidsrisico, terwijl er een uitgesproken groep supporters voorstanders is van het gebruik van fakkels. Uit de vragenlijst blijkt dat het grootste gedeelte, namelijk ruim 80 procent, van de supporters het gebruik van fakkels sfeerverhogend vindt.

Ik vind fakkels (pyro) sfeerverhogend		Percentage	Aantal
1	Helemaal eens	58,97%	2432
2	Eens	22,74%	938
3	Niet eens / Niet oneens	8,05%	332
4	Oneens	5,33%	220
5	Helemaal oneens	4,90%	202
		100%	4134

Naast stellingen is er ook een open vraag gesteld om meer informatie te krijgen over positieve wedstrijdbeleving van de respondenten.

Themavraag 2: Wat is er voor jou belangrijk bij een positieve beleving van voetbalwedstrijden in het betaald voetbal?

Zoals ook uit de voorgaande stellingen is gebleken is er een (grote) groep supporters voorstanders van het gebruik fakkels en ander siervuurwerk om de sfeer te verhogen. Dat kwam ook terug bij deze open vraag. Daarnaast zijn veel supporters die fanatisme van andere supporters, in gezang en het ondersteunen van de club vinden bijdrage aan hun eigen wedstrijdbeleving. Een aantal supporters geeft ook aan dat gemoedelijkheid en veiligheid ook van belang is. Zij willen geen last hebben van diegenen die het verpesten voor de rest. “Geen vechtpartijen en veel positief gezang” is voor een supporter belangrijk bij een positieve wedstrijd beleving. Een supporter verwoordt het als volgt:

“Respect voor elkaar. Stangen mag uiteraard, geweld niet. Heb respect voor spelers en supporters van de andere club. Maar ook voor het welzijn en de beleving van je medesupporters.” (Supporter, online vragenlijst).

Uit de steekproef blijkt ook dat een aantal supporters wenst dat supporters weer gewoon door elkaar kunnen lopen voor de wedstrijd en na de wedstrijd. Een andere supporter merkt op dat hij het belangrijk vindt dat hij goede faciliteiten willen hebben in het uitvak. Een van de problemen die naar voren kwam in de documentstudie waren de problemen en matige kwaliteit van sommige uitvakken (Auditteam Voetbal en Veiligheid, 2011). Ook in deze vragenlijst is gevraagd naar de mening over uitvakken.

Themavraag 3: Hoe denk jij over de uitvakken/bezoekersvakken van stadions waar jij het afgelopen seizoen bent geweest?

De gegeven antwoorden staan in de volgende tabel:

	Hoe denk jij over de uitvakken/bezoekersvakken van stadions waar jij het afgelopen seizoen bent geweest?	Percentage	Aantal
1	Heel positief	1,96%	53
2	Positief	33,15%	898
3	Niet positief / Niet negatief	33,85%	917
4	Negatief	21,45%	581
5	Heel negatief	5,28%	143
6	Geen mening	4,32%	117
		100%	2709

Opmerking: deze vraag is alleen gesteld aan supporters die aan hebben gegeven minstens 1 uitwedstrijd te hebben bezocht in seizoen 2017-2018

Zoals te zien is in de bovenstaande tabel is ongeveer een derde van de supporters positief over de uitvakken die hij heeft bezocht en ongeveer een derde is niet positief/niet negatief. 22 procent van de invullers is negatief en 5 procent is zelfs heel negatief. Gezien de bevindingen uit het eerdere onderzoeken zoals het Uitsupporters Centraal (Auditteam Voetbal en Veiligheid, 2011) lijkt het erop dat de meningen positiever zijn dan in 2011. De algehele opinie over slechte ervaringen in uitvakken kan dus wat genuanceerd worden.

Indien beleidsmakers de ervaringen van de supporters verder willen verbeteren dan moet er gekeken worden naar redenen waarom men een negatieve mening heeft.

De supporters zijn om die reden ook gevraagd om een toelichting te geven bij het antwoord dat zij hebben gegeven. Hieruit is wederom een steekproef van 100 antwoorden geanalyseerd. De supporters zelf merken ook verbetering. Daar is men positief over. De ontvangst is volgens één van de supporters verbeterd. “Door het terugtrekken van politie bij uitvakken en terugkeer naar clubstewards is het gastvriendelijker geworden t.o.v. pak 'm beet 10 jaar terug” (Supporter, online vragenlijst). Daarnaast zijn supporters positief over de mogelijkheid om een biertje te drinken in het uitvak. Dit is steeds vaker mogelijk. Desalniettemin zijn er ook veel supporters die aangeven in veel uitvakken te komen waarbij het zicht slecht is. Een supporter geeft bijvoorbeeld aan dat het speelveld in sommige stadions niet volledig is te zien door netten en hekken. Naast het slechte zicht is het totale uiterlijk van de uitvakken ook een punt. Door de slechte indruk die het soms maakt, zorgt het niet voor een welkom gevoel bij supporters. Respectvol ontvangst kan mogelijk zorgen voor respectvoller gedrag volgens een van de supporters:

“Bij meerdere stadions voel je je niet welkom: hekken, tunnels, netten en plexiglaswanden. Dat terwijl er nauwelijks incidenten plaatsvinden, in mijn mening werkt het zelfs averechts. Ervaringen leren mij dat een respectvolle ontvangst respectvol gedrag uitlokt, dan volstaat een kleine afscheiding en wat stewards in plaats van een kooi met netten.” (Supporter, online vragenlijst)

De focus van het beleid zal moeten liggen bij de gastenvakken waarbij bezoekers slecht zicht hebben door hekken, netten en plexiglas. Volgens de supporters is een aantal gastenvakken al aanzienlijk verbeterd, maar om de positieve ervaring van de supporters verder te verbeteren is focus op de slechte uitvakken van belang.

4.5.4 Thema 4: Vertegenwoordiging

De resultaten in deze paragraaf bestaan uit twee subthema's. Allereerst wordt het percentage van de respondenten dat lid is van een officiële supportersvereniging besproken. Dit is relevant omdat beleidsmakers in veel gevallen slechts spreken met officiële verenigingen. Vervolgens wordt er ingaan op de rol van de supporterscoördinator. Sinds een aantal jaar wordt er door de KNVB en betaald voetbalorganisaties geprobeerd om de rol van supporterscoördinator verder te ontwikkelen. Daarom is de supporters gevraagd naar de mening over deze rol.

4.5.4.1 De supportersvereniging

Nagenoeg alle betaald voetbalorganisaties beschikken over ten minste één supportersvereniging. Bij een aantal clubs zijn er meerdere officiële supportersverenigingen. Deze officiële supportersverenigingen spelen zoals eerder beschreven een adviserende rol ten aanzien van het clubbeleid.

Themavraag: Ben jij lid van een of meer officiële supportersverenigingen van jouw favoriete club?

		Percentage	Aantal
1	Ja	64,94%	2647
2	Nee	31,70	1294
3	Weet ik niet	1,79%	73
4	Zeg ik niet	1,57%	64
		100%	4076

Het grootste gedeelte van de respondenten is lid van een officiële supportersvereniging. Doordat de supportersvereniging relatief veel voetbalsupporters aan zich hebben gebonden middels een lidmaatschap, is het een logische stap om deze supportersverenigingen in ieder geval te betrekken bij het beleid. Er is echter nog steeds een groep supporters die buiten dit lidmaatschap valt. Daarnaast betekent het zijn van lid nog niet meteen dat supportersverenigingen ook contact hebben of in verbinding staan met al deze leden.

Themavraag 2: In welke mate voel jij je vertegenwoordigd door deze supportersverenigingen?

	In welke mate voel jij vertegenwoordigd door deze supportersverenigingen?	Percentage	Aantal
1	In zeer hoge mate	4,77%	209
2	In hoge mate	28,86%	96
3	In redelijke mate	40,55%	367
4	Nauwelijks	14,10%	1055
5	Helemaal niet	3,69%	751
6	Geen mening	8,03%	124
		100%	2602

Opmerking: deze vraag is alleen beantwoord door de supporters die aan hebben gegeven lid te zijn van een supportersvereniging

Uit de bovenstaande tabel blijkt dat van de 2602 respondenten die antwoord hebben gegeven op deze vraag de grootste groep zich in redelijke mate of in hoge mate vertegenwoordigd voelt door de supportersvereniging. Vanuit deze resultaten kunnen de keuzes om supportersverenigingen te communiceren verdedigd worden. Het is echter belangrijk om voor beleidsmakers te beseffen dat er nog steeds een groep bestaat die geen lid is of zich niet vertegenwoordigd voelt.

4.5.4.2 De Supporterscoördinatoren

De supporterscoördinator is de medewerker van een betaald voetbalorganisatie die zich het meest bezig houdt met het supportersbeleid. Zoals beschreven zijn de bestuurders van supportersverenigingen zeer te spreken over deze rol en de invulling van deze rol bij hun clubs. Belangrijk is dan ook om te kijken of deze supporterscoördinator bekendheid geniet onder de rest van de supporters.

Themavraag 3: Ken jij de / één van de supporterscoördinatoren (SLO's) van jou favoriete betaald voetbalorganisatie?

		Percentage	Aantal
1	Ja	39,92%	1601
2	Alleen van naam	26,45%	1061
3	Nee	33,63%	1349
		100%	4011

Een kleine 40 procent van de respondenten geeft aan de supporterscoördinator te kennen. Nog eens 26 procent geeft aan de supporterscoördinator wel van naam te kennen. Dat betekent dat supporterscoördinatoren over het algemeen veel bekendheid hebben onder de supporters. Naast bekendheid is er ook gekeken naar het hebben van contact tussen de supporters en de supporterscoördinator. 955 supporters hebben aangegeven contact te hebben gehad met de supporterscoördinator. Deze supporters zijn gevraagd een mening te geven over dit contact.

Themavraag 4: Hoe kijk jij tegen dit contact met de supporterscoördinator (SLO) aan?

	Hoe kijk jij tegen dit contact met de supporterscoördinator (SLO) aan?	Percentage	Aantal
1	Heel positief	42,20%	403
2	Positief	42,83%	409
3	Niet positief/ niet negatief	10,37%	99
4	Negatief	2,09%	20
5	Heel negatief	1,78%	17
6	Geen mening	0,73%	7
		100%	955

De supporters die deel hebben genomen aan de vragenlijst en contact hebben gehad met de supporterscoördinator zijn over het algemeen erg tevreden over dit contact. Ongeveer 85 procent van de supporters is heel positief of positief over dit contact. De ontwikkeling van de rol van supporterscoördinator lijkt dan ook een goede stap om het contact tussen betaald voetbalorganisatie en supporters te versterken. Supporters zijn ook gevraagd hun mening te onderbouwen.

Onderwerpen waarover contact is tussen supporters en supporterscoördinator zijn allereerst erg divers te noemen. Het kan bijvoorbeeld gaan om operationele zaken tijdens wedstrijden, zoals een verwarming die onnodig aanstaat (Supporter, online vragenlijst). Daarnaast is er ook contact over beleidsmatige aspecten zoals stadionverboden (Supporter, online vragenlijst). Ten slotte wordt er ook gesproken over allerlei onderwerpen rondom de voetbalclub, zoals opstellingen, uitslagen en het vertoonde spel. Supporterscoördinator hebben naast de rol als beleidsondersteuner dus ook een belangrijke sociale functie voor supporters. Dit kwam ook naar voren tijdens interviews met supporterscoördinatoren.

Naast de onderwerpen waarover contact is geweest tussen supporterscoördinator en supporters is er ook gekeken naar ervaring van de supporters. Allereerst zijn er supporters die supporterscoördinator als zeer behulpzaam hebben ervaren in het afgelopen seizoen. Dit gecombineerd met laagdrempeligheid, zorgt ervoor dat supporters ook voor kleine dingen naar

de supporterscoördinator stappen. De wil om mee te denken en de laagdrempeligheid worden door meerdere supporters gewaardeerd. Dat illustreert het volgende citaat:

“Heel gewoon, hij is makkelijk te benaderen en laat door zijn uitstraling blijken dat elke supporter voor hem belangrijk is.” (Supporter, Online vragenlijst)

De belangrijkste bevinding is dat supporters de supporterscoördinator zien als een van hen. Uit de groepsgesprekken en andere vragen uit de vragenlijst blijkt dat supporters soms vinden dat de wedstrijdorganisaties van zowel de veiligheidsdriehoek als de betaald voetbalorganisatie te weinig denken aan het belang van de voetbalsupporter. Die meningen hebben zij dus niet over de supporterscoördinator. In de twee citaten hieronder komt het gevoel dat de supporterscoördinator een van de supporters is naar voren:

“Topper die mee denkt met wat de supporters willen. Zelf een supporter dus weet wat er speelt.” (Supporter, Online vragenlijst)

“De supporterscoördinator is eigenlijk een van ons. Het contact gaat over het bezoeken van uitwedstrijden, uitwisselen van ervaringen, het meehelpen organiseren van activiteiten. Onze supporterscoördinator is echt een aanwinst, sinds zijn komst is er veel verbeterd.” (Supporter, online vragenlijst)

Beleidsmatig speelt de supporterscoördinator ook een rol volgens verschillende supporters. Eén van actieve leden van een supportersvereniging geeft aan dat de supporterscoördinator de vereniging veel werk uit handen neemt met betrekking tot de wedstrijdorganisatie (Supporter, online vragenlijst). Het gaat dan met name om uitzoek- en regelwerk. Daarnaast geven supporters aan dat de supporterscoördinatoren emotie snappen en dus anders optreden bij ongewenst gedrag. Eén van de supporters koppelt dit begrip voor emotie ook aan het minder opleggen van onnodige straffen. De volgende uitspraken illustreren dit:

“Hij begrijpt supporters en snapt wat er leeft. Emoties kanaliseren en dat kan hij!” (Supporter, online vragenlijst)

“Een duidelijke inlevende man. Waardoor er ook dingen kunnen worden afgehandeld met een praatje in plaats van een straf.” (Supporter, online vragenlijst)

Concluderend kan worden gesteld dat de supporters in behoorlijke mate bekend zijn met rol van de supporterscoördinator. Voor supporters is dit geen abstracte beleidsrol, maar een duidelijk aanspreekpunt. De supporterscoördinator vervult volgens supporters een belangrijke rol in het vertegenwoordigen van het supportersbelang, het begrijpen van de emotie van supporters en het zorgen voor een supportersvriendelijk beleid. Opvallend is de grote tevredenheid, namelijk 85 procent, over het contact tussen supporterscoördinator en supporter.

4.5.5 Thema 5: Supportersperspectief op het supportersbeleid

Het laatste thema dat besproken worden aan de hand van antwoorden uit de vragenlijst is het de mening van voetbalsupporters over het huidige beleid. Een van de doelstellingen van het beleid was het gastvrij ontvangen van voetbalsupporters. Aan de supporters is gevraagd of zij een verbetering ervaren. Ten slotte is gevraagd naar wat normalisatie voor supporters inhoudt. Dit is relevant om te weten voor beleidsmakers en supportersvertegenwoordigers, omdat op die

manier informatie wordt verkregen over hoe supporters het huidige beleid ervaren. Daarmee is het uiteindelijk ook mogelijk om aanbevelingen te doen ten aanzien van het beleid.

Themavraag 1: Ben jij bekend met het beleid Toegankelijk, Gastvrij en Veilig Voetbal (2020)?

		Percentage	Aantal
1	Ja	16,37%	636
2	Nee	83,63%	3248
		100%	3884

Uit de gegeven antwoorden blijkt dat supporters slecht in zeer geringe mate bekend zijn met Toegankelijk, Gastvrij en Veilig Voetbal 2020. Slechts 16,37 procent van de supporters heeft aangegeven bekend te zijn met het beleid. Dat is opvallend laag gezien de wens om de supporters meer bij dit beleid te betrekken. Een verklaring voor het lage percentage is dat supporters mogelijk niet exact de inhoud weten van het beleid, maar alleen in algemene lijn kennis hebben over het beleid. Een van de speerpunten van het beleidsdocument is het gastvrij ontvangen van zowel uit als thuis supporters. Hierdoor is de volgende vraag gesteld.

Themavraag 2: Heb jij het idee dat voetbalsupporters in seizoen 2017-2018 gastvrij worden ontvangen dan 5 jaar geleden?

		Percentage	Aantal
1	Ja	26,96%	1061
2	Weet ik niet	30,95%	1218
3	Nee	35,50%	1397
4	Geen mening	6,58%	259
		100%	3935

De supporters die gesproken zijn tijdens interviews waren allemaal van mening dat supporters steeds gastvrij worden ontvangen. Hoewel zij ook aangeven nog steeds negatieve voorbeelden te kennen en meer vooruitgang wensen, waren zij wel overwegend positief. Het beeld dat uit de antwoorden van supporters op deze vraag in de vragenlijst ziet er anders uit. Van de respondenten denkt slechts een kwart dat supporters op dit moment gastvrij worden ontvangen dan vijf jaar geleden. Gezien de wens om gastvrijheid te verbeteren is dit een tegenvallend resultaat voor beleidsmakers. Mogelijk worden deze meningen beïnvloed door slechte ervaringen bij enkele wedstrijden of doordat invullers nog steeds niet tevreden zijn en dus niet al te positief willen overkomen. Deze resultaten laten in ieder geval zien dat er nog steeds vooruitgang geboekt moet worden in de ogen van voetbalsupporters in het gastvrij ontvangen van voetbalsupporters.

Een van de wensen van beleidsmakers om te komen tot een verbeterd gastheerschap en een meer tevreden voetbalsupporter is het streven naar normalisatie. Vanuit beleidsperspectief is dit het streven naar een afname van generieke maatregelen, zodat goedwillende supporters niet meer leiden onder de kwaadwillende supporters. Dit door in te zetten op persoonsgerichte

aanpak, het weren van probleemsupporters en het proberen te versoepelen van regels (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2005). De vraag is in hoeverre de betekenis van het begrip normalisatie overeenkomt met de betekenis die supporters geven aan dit begrip.

Themavraag 3: Wat houdt normalisatie voor jou in?

Uit een van de interviews bleek dat beleidsmakers denken dat normalisatie een negatief woord is geworden onder voetbalsupporters, omdat voetbalsupporters lange tijd weinig hebben gemerkt van het verkrijgen van meer vrijheid (Beleidsmedewerker KNVB 2). De negatieve lading komt ook deels naar voren in de antwoorden van voetbalsupporters. Voor een van de supporters is het “veel beloven en niets doen” (Supporter, online vragenlijst). Een ander noemt het “iets waar veel over wordt geschreven, maar weinig naar gehandeld wordt door clubs en gemeentes” (Supporter, online vragenlijst). Weer een ander noemt het een ‘luchtbel’ (Supporters, online vragenlijst). Deze supporters missen mogelijk de verandering in de praktijk of zijn teleurgesteld in de vorderingen die er worden gemaakt.

Dat geeft nog geen antwoord op de vraag wat er dan ontbreekt volgens de supporters. Met andere woorden: wat moet er normaler worden? Vanuit het supportersperspectief op normalisatie wordt er veelvuldig gesproken over het terugdringen van restricties. De meest genoemde restricties zijn de verplichte reisregelingen (of combi’s) die bij uitwedstrijden van kracht zijn. Andere beperkingen rondom kaartverkoop worden ook ervaren als vervelend. Voor supporters betekent normalisatie dus vooral meer vrijheid voor het individu. Een van de supporters geeft aan dat er wel meer uitgegaan mag worden van de goede wil van supporters:

“Meer uitgaan van het goede. En daarnaast zoeken naar alternatieve oplossingen zodat de goedwillenden minder worden geraakt door maatregelen.” (Supporter, online vragenlijst)

De supporters uiten hun ergernis over de behandeling door voetbaldriehoeken door twee vergelijkingen aan te halen. Ten eerste hebben supporters het erover dat ze niet meer als crimineel behandeld willen worden. Daarnaast voelen zij zich soms ook als vee behandeld. Supporters ervaren door de bovengenoemde restricties dat zij als crimineel worden gezien. Het gevoel van als crimineel of als vee behandeld worden heeft gevolgen voor het gedrag volgens zowel de beleidsmakers als gesproken supportersvertegenwoordigers zoals eerder beschreven in de resultaten. Supporters roepen op tot andere behandeling:

“Behandel voetbalsupporters zoals ieder mens behandeld wordt. Supporters zijn geen criminelen!” (Supporter, online vragenlijst)

“Voetbalsupporters behandelen als gasten, niet als vee/criminelen. Maar...wel optreden tegen de criminelen tussen de supporters!” (Supporter, online vragenlijst).

En ander perspectief van supporters op normalisatie gaat over het gedrag van de supporters zelfs. Zoals in het citaat hierboven vindt een supporters ook dat diegene die wel crimineel gedrag vertonen aangepakt moeten worden. Een andere supporter wil graag “normale omgang supporters van verschillende clubs. Gezonde rivaliteit, maar geen heibel” (Supporter, online vragenlijst).

Supporters hebben naast de wens voor meer vrijheid ook oog voor het gedrag van medesupporters. Normalisatie heeft voor supporters dus ook een dubbel-perspectief, al ligt de grootste focus op het verkrijgen van meer vrijheid. De volgende supporter vat met zijn uitspraken de naar voren komende perspectieven samen:

“Het normaal gaan behandelen van voetbalsupporters. Dat wil zeggen geen rare vervoersregelingen bij wedstrijden zonder risico, het gastvrij ontvangen van supporters door zowel de clubs (al is dat vaak niet het probleem) als door de lokale autoriteiten. Daarnaast vind ik dat hierbij komt kijken dat de KNVB geen belachelijke boetes meer moet opleggen voor een fakkel en dit al helemaal niet ziet als aanleiding om een voormoedelijke wedstrijd zonder publiek om te zetten in een onvoormoedelijke wedstrijd zonder publiek. Supporters moeten voor de rest ook zelf verantwoordelijkheid nemen.” (Supporter, online vragenlijst)

4.6 Perspectieven bij elkaar: overlap of botsing?

In deze laatste paragraaf van dit resultatenhoofdstuk worden de perspectieven van beleidsmakers, medewerkers van betaald voetbalorganisaties en supporters bij elkaar gebracht. Deze paragraaf is aanloop naar het volgende hoofdstuk waarbij de perspectieven worden geanalyseerd op basis van de gekozen theoretisch inslag op samenwerking.

Perspectieven aangaande het supportersbeleid: gastvrijheid

Volgens de verschillende respondenten is er de afgelopen jaren aan gastvrijheid voor voetbalsupporters veel gewonnen. Beleidsmakers hebben aangegeven steeds meer in te zetten op goed gastheerschap, waarbij het voetbal deels als evenement wordt beschouwd. Hierdoor is de rol van de betaald voetbalorganisatie vergroot als organisator van een evenement. Dit werpt volgens beleidsmedewerkers zijn vruchten af, omdat betaald voetbalorganisaties daardoor professioneler zijn geworden en meer verantwoordelijkheid dragen. Ook volgens de gesproken supporterscoördinatoren van betaald voetbalorganisaties is de gastvrijheid verbeterd. Dat kan in kleine gebaren zitten zoals een gratis kop koffie en de mogelijkheid tot het drinken van een biertje, maar ook in structurele veranderingen zoals de afname van verplichte vervoersregelingen. De bestuurders van supportersverenigingen onderschrijven de positieve trend als het gaat om gastvrijheid, maar wijzen erop dat tempo sneller kan en dat lokale verschillen groot kunnen zijn. Van de supporters uit de vragenlijst denkt slechts 25% dat zij nu gastvrijer worden ontvangen dan 5 jaar geleden. Er is dus nog werk aan de winkel om de andere supporters tevreden te stellen.

Perspectieven aangaande het supportersbeleid: betrokkenheid

De verschillende perspectieven op de betrokkenheid laten twee belangrijke dingen zien. Allereerst is er nog weinige echte betrokkenheid van supporters bij het beleid van de voetbaldriehoek (gemeente, politie, Openbaar Ministerie). Daarnaast is de betrokkenheid van supporters ten opzichte van eigen club wel sterk verbeterd, met door de rol die supporterscoördinatoren hierbij spelen. De zeer beperkte betrokkenheid van supportersverenigingen bij het gemeentelijk beleid zorgt voor onvrede. Meerdere bestuursleden geven aan bewust buiten het beleid en in de informatie-uitwisseling te worden gehouden. Als uitzondering hierbij geldt één lokale beleidscontext. Hierin hebben supporters een positie verworven waarin er structureel overleg plaatsvindt over de vervoersregelingen. De gesproken ambtenaar van de gemeente is hier tevreden over, omdat de visie en mening van supporters zo sneller terecht komt bij de gemeente. Ten aanzien van de rol van de supporterscoördinator zijn de resultaten opvallend. Ruim 85% van de supporters die het afgelopen seizoen contact heeft gehad met de supporterscoördinator geeft aan (zeer) positief te zijn over dit contact.

Betrokkenheid, het begrijpen van emotie en het vertegenwoordigen van het supportersbelang wordt door de supporters geroemd.

Perspectief op het gedrag van supporters

Vanuit de verschillende perspectieven van beleidsmakers, betaald voetbalorganisaties en supportersverenigingen is aangegeven dat het gedrag van supporters is verbeterd. Er komen volgens de respondenten steeds minder incidenten voor die onveiligheid veroorzaken. Supporters wijzen er wel op dat passievol en emotioneel gedrag niet dient te worden weggesneden uit de voetbalstadions. Een ander verschil van inzicht tussen supporters en beleidsmakers bestaat over het feit wat goed gedrag is en wat niet. Voor supporters is het steunen van de favoriete club essentieel. Een groot gedeelte van de supporters (ongeveer 80%) ziet het gebruik van fakkels hiervoor als sfeerverhogend. Beleidsmakers zijn fel tegen het gebruik van fakkels vanwege het veiligheidsrisico en het feit dat het volgens de regels verboden is.

Perspectief op behandeling van supporters

Zowel beleidsmakers, supporterscoördinatoren en bestuurders van verenigingen hebben aangegeven een gastvrije behandeling van supporters van belang te vinden, omdat zij een relatie zien tussen de manier waarop supporters behandeld worden en hoe zij zich gaan gedragen. Een slecht gastenvak of een in de ogen van supporters onterechte vervoersregeling wordt gezien als voorbeeld van slechte behandeling. Onder supporters bestaat een steeds positiever beeld over het gastenvak, maar de gesproken supporters konden zonder uitzondering ook slechte voorbeelden oprakelen. Voor supporters ontbreekt soms ook de openheid over bepaalde regels en restricties. Beleidsmakers erkennen deels de problemen van te veel generieke maatregelen, maar wijzen vooral op de groep probleemsupporters die risico's veroorzaken. De gesproken supporterscoördinatoren zetten zich in voor een supportersvriendelijk beleid, waarbij zij zowel aandacht hebben voor versoepeling van het beleid als het bijsturen van gedrag.

Conclusie

De perspectieven op de stand van zaken van het beleid, het gedrag van voetbalsupporters en de behandeling zijn voor het grootste gedeelte overlappend tussen de verschillende gesproken partijen. Botsende perspectieven zijn op een paar thema's waargenomen. Dit gaat over verschillende visies op de beperkte betrokkenheid van supportersverenigingen bij het beleid en de vraag wat wenselijk gedrag is wat niet. Supporters zijn deels ontevreden over de beperkte vrijheid die zij voelen en verlangen meer vrijheid bij bezoeken van voetbalwedstrijden. Beleidsmakers geven aan dit nog niet altijd mogelijk is vanwege de aanwezigheid van probleemsupporters. De gevolgen voor de samenwerking staan centraal in het volgende hoofdstuk.

Hoofdstuk 5 – Analyse

5.1 Grote verwachtingen van samenwerking in netwerkstructuren

Dit onderzoek is gestart om achter de verschillende betekenissen te komen die beleidsmakers, betaald voetbalorganisaties en supporter (organisaties) geven aan het supportersbeleid. Deze perspectieven zijn in het vorige hoofdstuk beschreven. Dit hoofdstuk gaat een stap verder, door de gevonden betekenissen en uitspraken te analyseren en te verbinden met de theoretische lens van dit onderzoek. Allereerst worden implicaties geschetst ten aanzien van interactieve beleidsvorming, daarna worden de resultaten geanalyseerd vanuit de lens van inter-organisatorische samenwerking en vervolgens wordt de rol van instituties beschreven. Deze drie gekozen invalshoeken vormen een opmaat naar de uiteindelijke analyse, waarin wordt gekeken of er binnen het beleidsveld voetbal en veiligheid sprake is van *governance-sturing* of dat er sprake is van *governmentality*.

De start van dit onderzoek was de beleidsmatige wens om voetbalsupporters meer bij het lokale voetbal en veiligheidsbeleid te betrekken. Ook willen voetbalsupporters, onder andere door de oprichting van het supporterscollectief, invloed hebben op het beleid. Dit schept positieve verwachtingen over de mogelijkheid tot samenwerking. Deze hoge verwachtingen ten spijt: de weg naar echte samenwerking is nog lang.

5.2 De lokale praktijk van interactief beleid

Zoals blijkt uit de resultaten van dit onderzoek ervaren supporters (deels) meer gastvrijheid en toegankelijkheid. Een belangrijk punt is echter wel dat supporters vooral meer vrijheid willen. Vrijheid gaat een stap verder dan gastvrijheid, want supporters zien zichzelf niet als gast in het eigen stadion. Zij zijn onderdeel van de club, gaan naar wedstrijden om de club te steunen en ervaren het stadion als hun eigen plek. Supporters zijn nog niet in staat om dit vrijheidstreven af te dwingen middels interactieve beleidsvorming. Uit dit onderzoek blijkt in de meeste gevallen geen sprake te zijn van intensief of structureel contact tussen supportersgroeperingen en de voetbaldriehoek bestaande uit gemeente, politie en Openbaar Ministerie. Slecht is één gemeente was er sprake van structureel overleg tussen gemeente en een supportersorganisatie.

De kernvoorwaarden van Pröpper en Steenbeek (2009) bieden aanknopingspunten voor een analyse van waarom supportersparticipatie ingewikkelder is dan in beleidsdocumenten wordt aangenomen. De eerste kernvoorwaarde, openheid, leidt volgens gesproken supporters tot problemen. Supportersorganisaties ervaren een gebrek aan openheid bij lokale beleidsmakers. Meerdere bestuursleden hebben ervaren dat zij bewust buiten de overleggen werden gehouden. Ook uit de online vragenlijst blijkt dat supporters het idee hebben dat veiligheidsmaatregelen, zoals verplichte vervoersregelingen, soms willekeurig worden opgelegd. Openheid van zaken zou kunnen helpen om dit gevoel bij supporters weg te nemen.

De tweede kernvoorwaarde, een duidelijke rol van participanten en bestuur, is niet naar voren gekomen in dit onderzoek omdat er slechts in één context sprake was van interactief beleid. Hier was de procedure vooraf duidelijk over welke rol supporters zouden hebben. Zij konden slechts adviseren, maar zouden wel uitleg krijgen als er sprake was van een verschil in inzicht. Voor de incidentele contacten tussen supportersorganisaties en veiligheidsdriehoeken geldt dat het aan het begin van het samenwerkingsproces van belang is om verwachtingen helder te krijgen (Pröpper en Steenbeek, 2009).

De derde voorwaarde is de meerwaarde die samenwerking oplevert. Deze meerwaarde wordt door alle partijen erkent. Voor de gemeente is het van belang om in contact te staan met

supporters om meningen van supporters te kennen. Daarnaast denken gemeentelijke beleidsmakers en experts van de politie dat supporters een rol kunnen spelen bij het vergroten van de veiligheid in voetbalstadions door zich meer uit te spreken tegen wanordelijkheden. Voor supportersorganisaties zelf ligt de meerwaarde vooral in het opbouwen van een goede relatie met de gemeente om te laten zien dat supporters betrokken zijn en constructief mee kunnen denken. Op deze manier kunnen supporters meer vrijheid en verantwoordelijkheid genereren.

De vierde kernvoorwaarde is het hebben van een constructieve relatie. Hoewel van een relatie in de meeste gevallen nog geen sprake is, werd er door beleidsmakers diverse keren aangegeven dat supporters moeten laten zien dat supporters te vertrouwen zijn. Andersom twijfelen supporters aan de goede wil van beleidsmakers en wordt gedacht dat beleidsmakers niet de echte ambitie hebben om het zo goed mogelijk voor supporters te regelen. Jarenlang is er weinig contact geweest tussen supporters en beleidsmakers. De relatie moet in ieder geval groeien.

De geschiktheid van de problematiek is de vijfde kernvoorwaarde van Pröpper en Steenbeek (2009). Met betrekking tot intensief interactief beleid zijn er twijfels over de geschiktheid. Allereerst door het verschil in perspectieven tussen voetbalsupporters en beleidsmakers. Dit hoeft geen probleem te zijn, maar gezien het verschil in macht is het mogelijk dat het supportersperspectief op de achtergrond blijft waardoor de samenwerking voor supporters weinig oplevert. Een ander belangrijk obstakel binnen de interactieve beleidsvorming is het feit dat supporters als het ware het subject van het beleid zijn. Het beleid gaat vaak rechtstreeks over directe regels voor henzelf of over bepaalde gedragingen en bijhorende sancties. Dit samenspel tussen diegene die het beleid oplegt en diegene die het beleid ondergaat zorgt voor ongelijkheid in de samenwerking.

Kernvoorwaarde zes betreft het hebben van voldoende personele capaciteiten en hulpmiddelen. Dat lijkt niet het grootste obstakel, omdat de gesproken beleidsmakers bij de gemeente aangaven dat het voetbal en veiligheidsbeleid in de regel veel aandacht krijgt en zij zich bewust zijn wat de nieuwe rol van regievoerder betekent voor de werkwijze en inzet van het eigen personeel.

Een ander punt dat naar voren komt in deze studie is het belang dat voetbalsupporters hechten aan de speeldag en speeltijd. De lokale samenwerking heeft geen invloed op de competitieopzet. De landelijke samenwerking kan hier gezien het belang dat supporters hieraan hechten mogelijk wel rekening mee houden.

Concluderend blijkt uit dit onderzoek dat de wil van zowel beleidsmakers als supportersorganisaties aanwezig is om meer samen te werken en gezamenlijke visie te ontwikkelen. Op lokaal niveau is de praktijk echter een andere, waarin beleidsmakers en supporters over het algemeen weinig in contact zijn. De theorie over inter-organisatorische samenwerking biedt een verdieping op deze samenwerking. Implicaties van de gevonden resultaten op deze inter-organisatorische samenwerking worden in de volgende paragraaf besproken.

5.3. Hoe ‘de supporter’ in te bedden in inter-organisatorische samenwerking?

Van inter-organisatorische samenwerking is er sprake als organisaties bewust samen werken omdat het gezamenlijke doelen of individuele doelen ten goede komt (Kaats & Opheij, 2012). Samenwerking draagt bij aan de legitimiteit van de organisaties of van het beleid.

In deze studie zien wij aan de kant van beleidsmakers vooral de wens om samen te werken om het beleid verder te verbeteren. Dat betekent voor beleidsmakers voornamelijk het vergroten van de veiligheid en het tegen aan van onwenselijk gedrag op de tribunes. Vervolgens kan daardoor ook de gastvrijheid worden verbeterd. Voetbalsupporters redeneren vaak net andersom en vinden dat gastvrijheid niet het bijeffect moet zijn, maar het doel van de samenwerking. Kortom, over het doel van de samenwerking bestaan verschillende ideeën. Najam (2000) stelt dat het van belang is om niet alleen naar de doelen te kijken, maar ook naar de beleidsstrategieën. Beleidsmakers, zowel gemeentelijke beleidsambtenaren als landelijke experts, zijn van mening dat supporters(organisaties) een rol moeten spelen in het aanpakken van notoire ordeverstoorers. Dit door zich daar openlijk tegen uit te spreken. Deze oproep van beleidsmakers is tijdens dit onderzoek veelvuldig naar voren gekomen, waarbij het openlijk uitspreken van supportersorganisaties moet leiden tot verbeterd gedrag of tot het isoleren van de probleemsupporters. Deze strategie is niet geheel in overeenstemming met de visie van supporters waarmee notoire ordeverstoorers aangepakt zouden moeten worden. Supportersverenigingen zien het bestraffen en het openlijk uitspreken voornamelijk als een taak van de gemeente en politie. Supporters opereren veel meer op een informeel gebied en geven aan op die manier weleens bij te sturen in gedrag, maar willen dat liever ‘onderling oplossen’. Met andere woorden, buiten de radar van autoriteiten. In het ideaaltipe model van Najam (2000) is in dit onderzoek voornamelijk sprake van ‘confrontatie’. Dit komt door de verschillen in inzicht over de doelen van het beleid (of stand van zaken) en de strategieën om verandering teweeg te brengen. Om naar een van de andere ideaaltipen over te gaan is het van belang om doelen en/of strategieën gezamenlijk vorm te geven, bijvoorbeeld door niet samen te werken aan het totale beleid, maar op onderdelen waarover er wel overeenstemming is over het doel en de strategie.

Vanuit de inter-organisatorische theorie zijn de begrippen afhankelijkheid en vertrouwen van belang (Vlaar, 2007). Theoretisch gezien proberen organisaties afhankelijkheid op te vangen door samen te werken met andere organisaties. Wanneer vertrouwen laag is, worden door processen van formalisatie extra zekerheden ingebouwd (2007). Dit om ervoor te zorgen dat organisaties niet geconfronteerd worden met negatieve verrassingen. Uit de gesprekken blijkt dat beleidsmakers hameren op het idee dat supportersorganisaties vertrouwen moeten verdienen. Het is aan supportersorganisaties om te laten zien dat zij als serieuze beleidspartner te beschouwen zijn. Dit door verantwoordelijkheid te nemen, serieuze plannen op te stellen en daar ook verantwoordelijkheid voor te dragen. Beleidsmakers willen wel samenwerken, maar zoeken naar zekerheden. In een aantal gevallen werd duidelijk dat gebrek aan vertrouwen werd opgevangen door formalisatie. Een van de supportersorganisaties mocht alleen meedenken als zij een convenant ondertekenden. Dit hebben zij geweigerd omdat zij het niet eens waren met de inhoud. Hierna werden zij niet meer gezien als gesprekspartner. Ook ander beleidsmakers geven aan formele afspraken belangrijk te vinden.

Naast de verschillende doelen en strategieën van beleidsmakers en supportersorganisaties is het streven naar formele afspraken om vertrouwen te generen ook een hobbel voor de inter-organisatorische samenwerking. Afspraken, regels en convenanten zijn manieren van samenwerking die komen uit de beleidswereld, maar relatief ver staan van de dagelijkse praktijk van de supportersorganisaties. Zeker in het begin van een samenwerkingsverbanden moet het doel niet zijn om strakke afspraken of convenanten te maken, maar om informeel vertrouwen op te bouwen. Dan lijkt de kans voor het ontstaan van een goede samenwerking groter.

5.4 Rol van instituties en logica's – aandacht voor de omgeving van de samenwerking

Institutionele theorie wordt in dit onderzoek gebruikt omdat het aandacht heeft voor de omgeving waarin organisaties zich bevinden. De institutionele theorie stelt dat organisaties niet vrij zijn in hun handelen, maar voor hun handelen afhankelijk zijn van de geldende instituties binnen de organisatorisch context van de organisatie (Furusten, 2013). Instituties kunnen regulatief, normatief en cultureel-cognitief van aard zijn. Institutionele logica's zijn te beschouwen als patronen van instituties die per sector verschillen. In het theoretisch kader is de veelzijdigheid van logica's binnen betaald voetbalorganisaties beschreven. Dat komt met name door de vermaatschappelijking van betaald voetbalorganisaties en de toegenomen rol die publieke organisaties vinden dat betaald voetbalorganisaties kunnen spelen (Van Eekeren, 2016). Deze verschillende logica's zijn ook in dit onderzoek waargenomen. Verschillende supporterscoördinatoren hebben aangegeven een rol te spelen bij sturing van gedrag op de tribunes en de sanctionering hiervan. Deze supporterscoördinatoren geven aan liever niet meteen te hard straffen en uit te sluiten, zodat zij daarna nog invloed hebben op de probleemsupporters door in gesprek te blijven. Veiligheidscoördinatoren ervaren ook een groot verantwoordelijkheidsgevoel voor de openbare orde in stadions en het gedrag van hun eigen supporters buiten de stadions. Vooral het laatste is opmerkelijk omdat betaald voetbalorganisaties op die manier steeds meer bezig zijn met publieke taken buiten de wedstrijd om. Te denken valt aan een rol voor betaald voetbalorganisaties bij sociale problematiek, overlast en aanpak van criminaliteit.

Het is de vraag of supportersverenigingen ook een grotere maatschappelijk taak krijgen onder de druk van toegenomen verwachtingen van beleidsmakers. Op dit moment zijn supportersorganisaties vooral bezig met vertegenwoordigen van voetbalsupporters en het organiseren van allerlei activiteiten voor de leden. Deze community-logica is vooral gericht op leden bij de organisatie en minder gericht op publieke belangen. Dat kan snel veranderen als supportersverenigingen meer samen gaan werken met beleidsmakers. Zeker als zij zich openlijk gaan uitspreken tegen bepaalde supporters/supportersgroepen. De kans bestaat dat supportersorganisaties op die manier de kloof tussen beleidsmakers en de groep probleemsupporters van hun eigen club alleen maar vergroten. De vraag is of dat wenselijk is. Het is in ieder geval aan supportersverenigingen de taak om publieke logica die ontstaat door toegenomen verwachtingen een plek te geven binnen de organisatie. Deze publieke logica uit zich in de wens van beleidsmakers dat supporters zelf met voorstellen en plannen komen en verantwoordelijkheid dragen gaan voor de veiligheid.

5.5 Waarom contact tussen beleidsmakers en supporters toch nodig is

Uit de verschillende perspectieven van beleidsmakers, betaald voetbalorganisaties en supporters vallen verschil in interpretaties van de 'stip aan de horizon' te onderscheiden. Er zijn namelijk verschillen in de wens hoe het stadionbezoek in 2020 en verder eruit moet zien. Allereerst zijn de gesproken beleidsmakers en beleidsdocumenten erg optimistisch over het toekomstbeeld, waarbij het mogelijk moet zijn om uit- en thuisupporters door elkaar te laten zitten. De gesproken supporterscoördinatoren en veiligheidscoördinator zien dat niet als stip aan de horizon, want zij zijn van mening dat dit niet altijd realistisch is. Dit omdat je rekening dient te houden met een klein groep die niet om kan gaan met de vrijheden. Zij zien het gelijkwaardig ontvangen van thuis- en uitsupporters al belangrijkste winstpunt. De supporters zelf, blijkt uit de vragenlijst, zien gemixte stadions niet als grootste wens. Zij willen wel meer vrijheid, maar hebben voorkeur bij het kijken van wedstrijden met eigen supporters. Dat betekent niet dat

supporters niet willen ‘normaliseren’, maar de focus ligt ergens anders. Het supportersperspectief geeft in dit voorbeeld aan dat contact wenselijk is, zodat er overeenstemming is over de stip aan de horizon.

5.6 Een theoretische reflectie: governance of governmentality

In de vorige paragrafen is er geanalyseerd hoe de samenwerking er uitziet vanuit verschillende theoretische concepten. In deze paragraaf wordt er uitgezoomd. Er wordt gekeken of de rol van de overheid in dit onderzoek wijst op meer *governance* of dat er sprake is van *governmentality* (zie hoofdstuk 3).

Governance veronderstelt een veranderde rol van de overheid ten opzichte van burgers en maatschappelijke organisaties (Rhodes, 1996). Deze verandering is ingegeven door het ontbreken van de mogelijkheid voor de overheid om zelfstandig het beleid uit te voeren. De overheid zoekt dus samenwerking met andere partners. Via netwerken van organisaties of interactieve beleidsvorming krijgen maatschappelijke organisaties òn invloed op het beleid òn worden zij deels uitvoerder van beleid.

In het voetbal- en veiligheidsbeleid op lokaal niveau is steeds meer sprake van gedeelde verantwoordelijkheid voor het supportersbeleid tussen de gemeente, politie, het Openbaar Ministerie en de betaald voetbalorganisaties. De afhankelijkheden tussen deze organisaties zijn groot. De betaald voetbalorganisaties is voor de vergunning afhankelijk van de gemeente. Andersom is de gemeente afhankelijk van de betaald voetbalorganisatie omdat zij vaak meer informatie hebben over de probleemsupporters en zij verantwoordelijk zijn voor een gedeelte van de uitvoering van het beleid. Tussen de overheden en betaald voetbalorganisaties vindt er in zogenoemde voetbalvierhoeken voortdurende afstemming plaats, waarbij er sprake is van interactie en onderhandeling over de doelen en middelen. De wens tot samenwerking met voetbalsupporters is nog niet op te vatten als governance, omdat organisaties nog te ver uit elkaar staan om van een echte samenwerking te kunnen spreken. Concluderend heeft dit onderzoek aangetoond dat er sprake is van governance via netwerken, maar dat voetbalsupporters nog niet behoren tot deze netwerken vanwege de beperkte invloed.

Governmentality veronderstelt ook een andere relatie tussen overheid en burgers/supporters. Volgens Foucault is governmentality de manier waarop de overheid via normen, impliciete regels, beleid en samenwerking met organisaties uit het maatschappelijk middenveld het gedrag van de burgers probeert te beïnvloeden (Burchell, Gordon, & Miller, 1991). Overheidssturing is in de moderne samenleving impliciet en doordringender, omdat het inzet op beïnvloeding van het gedrag en denken. Hierdoor is de individuele vrijheid van de burger beperkter dan vaak wordt gedacht.

Er zijn ten opzichte van de samenwerking tussen beleidsmakers en supportersverenigingen resultaten die erop wijzen dat er een subtiele vorm van overheidssturing plaatsvindt. Een van die resultaten is de wens dat supportersverenigingen zich openlijk uitspreken tegen probleemsupporters. Als het ware worden supportersverenigingen geacht om de boodschap van de overheid over te brengen naar andere supporters. De overheid probeert via supportersverenigingen invloed uit te oefenen op het gedrag. Daarnaast wordt er van supportersverenigingen ook verwacht dat zij laten zien dat zij verantwoordelijkheid kunnen dragen. Dit is een impliciete vereiste om invloed te kunnen hebben op het beleid. Dit duidt op grote afhankelijkheid van supportersverenigingen en de manier waarop zij worden ingezet als

'beleidsinstrument'. Ten aanzien van de gewone supporters lijkt het erop dat de overheid niet inzet op directe sturing van het gedrag en het denken. Supporters zijn zich bewust van de eigen autonomie op de tribunes en bepalen zelf in zekere mate wat zij acceptabel gedrag vinden. Concluderend valt op in de resultaten dat supportersverenigingen in de ogen van beleidsmakers ingezet kunnen worden als orgaan dat impliciet stuurt op gedrag van medesupporters en de overheidsnormen verder verspreidt.

Hoofdstuk 6 – Conclusie

In dit hoofdstuk wordt dit onderzoek afgesloten door de beantwoording van de centrale onderzoeksvraag. Vervolgens wordt er gereflecteerd op het onderzoeksproces en de resultaten. Ten slotte worden er aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek en voor de praktijk. De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt:

Welke perspectief hebben supporters(organisaties), gemeentelijke beleidsmakers en beleidsmakers van betaald voetbalorganisaties op het supportersbeleid en wat betekenen deze perspectieven voor de eventuele samenwerking tussen supporters(organisaties), de lokale driehoek (gemeente, politie, Openbaar Ministerie) en betaald voetbalorganisaties?

De doelstelling van dit onderzoek bestond uit:

- 1) Inzicht verkrijgen in het perspectief van voetbalsupporters op het supportersbeleid, de behandeling van supporters en het gedrag van supporters.
- 2) De gevonden betekenissen koppelen aan het huidige voetbal en veiligheidsbeleid om de implicaties voor de samenwerking tussen overheden en supporters te achterhalen.
- 3) Om de implicaties voor samenwerking beter in beeld te krijgen is het ook nodig om inzicht te verkrijgen in de perspectieven van andere actoren binnen deze samenwerking zoals beleidsmakers en betaald voetbalorganisaties.

De verschillende perspectieven van beleidsmakers en supporters komen in paragraaf 6.1 aanbod. In paragraaf 6.2 worden de implicaties voor samenwerking beschreven. Hiermee wordt de hoofdvraag beantwoord.

6.1 De verschillende perspectieven op stand van zaken supportersbeleid

Gemeentelijke beleidsmakers en landelijke experts, zoals medewerkers van de KNVB en Nationale Politie, zijn het erover eens dat het supportersbeleid de afgelopen jaren gastvrijer is geworden. Dit komt door de beleidsmatige focus door de opgestelde beleidspunten, de toegevoegde waarden van supporterscoördinatoren en professionalisering van voetbalclubs. Door het vergroten van veiligheid is de mogelijkheid ontstaan om minder generieke maatregelen op te leggen waar de supporters last van hebben. Supporters onderschrijven deze verandering in algemene zin, maar wijzen op grote lokale verschillen en het trage tempo van verbetering.

Naast gastvrijheid was het vergroten van de betrokkenheid van supporters bij het supportersbeleid een van de onderdelen van de formele doelstellingen (Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2015). Vanuit het perspectief van supporters vallen twee dingen op. Allereerst de grote tevredenheid over de rol van de supporterscoördinatoren bij clubs. Dit heeft de kloof tussen supporters en betaald voetbalorganisaties verkleind, waardoor supporters zich meer vertegenwoordigd voelen bij de club. Ten tweede valt op dat betrokkenheid van supporters of supportersverenigingen bij het gemeentelijk beleid slechts zeer beperkt en incidenteel voorkomt. Supporters spelen zelf nog nauwelijks een rol bij het gemeentelijke voetbal en veiligheidsbeleid.

Ten aanzien van wenselijk gedrag in voetbalstadions zijn er verschillen in perspectief tussen supporters en beleidsmakers waargenomen. Supporters zijn van mening dat het steunen van de club het allerbelangrijkste is. Hier horen emotie, spanning en soms ook het afsteken van fakkels bij. Supporters zijn bang dat door de verandering in het beleid de passie en spanning uit de

stadions verdwijnt. Supporters leggen over het algemeen wel een grens bij fysiek geweld. Beleidsmakers zijn fel tegenstanders van het gebruik van fakkels vanwege het (potentiële) gevaar ervan. Daarnaast zijn zij het voetbal meer als ontspanning en evenement. Naast deze verschillen zijn supporters en beleidsmakers het er wel over eens dat onveiligheid en incidenten in het stadion steeds minder voorkomen.

Naast het gedrag zijn er verschillende perspectieven op de behandeling van voetbalsupporters. Voetbalsupporters zijn van mening dat er ondanks de risico's op incidenten of de aanwezigheid van een kleine minderheid probleemsupporters een soepeler behandeling terecht is. Beleidsmakers zijn daarbij voorzichtiger. Zij willen graag een vriendelijk supportersbeleid, met minder verplichtingen en regels, maar daarvoor moet wel eerst grip worden gekregen op de kleine groep probleemsupporters.

6.2 Implicaties voor samenwerking tussen beleidsmakers en voetbalsupporters

De lokale samenwerking op het gebied van voetbal en veiligheidsbeleid tussen overheid, betaald voetbalorganisaties, politie en Openbaar Ministerie functioneert veelal zonder formele invloed vanuit supportersverenigingen. In slechts één van de lokale contexten was er een formele adviserende rol voor de supportersvertegenwoordiging. In vier andere contexten was er van formele betrokkenheid geen sprake. Het functioneren van de samenwerking tussen de voetbaldriehoek (gemeente, politie en Openbaar Ministerie) en de betaald voetbalorganisatie kenmerkt zich door wederzijdse afhankelijkheid. De betaald voetbalorganisatie is afhankelijk van de gemeente voor het verkrijgen van de vergunningen. Door deze afhankelijkheid moeten zij in zekere mate samenwerken met lokale autoriteiten. Echter, de betaald voetbalorganisaties hebben ook invloed doordat zij bewust zijn van hun eigen positie en de relaties met supporters. Hierdoor hebben betaald voetbalorganisaties wel invloed op de wijze waarop zij maatschappelijk beleid en veiligheidsbeleid uitvoeren. Een aantal clubs heeft door aanstelling van supporterscoördinatoren en de rol die zij spelen in monitoring en sanctionering een eigen werkwijze ontwikkeld, zoals alternatieve straffen en informele sturing.

Naast de conclusie dat samenwerking tussen de voetbaldriehoek en supportersorganisaties slechts op zeer beperkte schaal voorkomt vallen er nog een aantal andere zaken op. Allereerst is dat de wens om supportersorganisaties wel te betrekken. Deze wens was in alle lokale contexten aanwezig. De redenen voor de wens zijn om de mening van supporters op te halen, het geven van verantwoordelijkheid aan supporters zelf en de toegang die supportersverenigingen kunnen bieden tot de gewone supporters. Ten tweede valt het op dat samenwerking vaak formeel benaderd wordt. Dat blijkt uit de wens om afspraken te maken, convenanten te sluiten en de wens van beleidsmakers dat supporters zelf plannen maken en verantwoordelijkheid nemen voor de uitvoering. Ten derde valt op dat van supportersorganisaties die invloed willen hebben op beleid, verwacht wordt dat zij zich openlijk uitspreken tegen probleemsupporters en incidenten. De beleidsmakers zien bij het verbeteren van veiligheid dus ook een rol van de supporters zelf.

Ten slotte is er gekeken naar de rol van supportersorganisaties in termen van *governance* of *governmentality*. Uit dit onderzoek blijkt dat wens om supportersverenigingen meer bij het gemeentelijke supportersbeleid te betrekken te verklaren valt vanuit de gedachte dat deze verenigingen indirect invloed kunnen hebben op gedrag van supporters. Dit door zich openlijk uit te spreken bij incidenten. Deze indirecte overheidssturing ten aanzien van het gedrag van voetbalsupporters schuurt aan *governmentality*. Daarnaast is gebleken dat gemeentes bereid

zijn supporters via interactieve beleidsvorming te betrekken bij het beleid, maar daarvoor moeten supportersverenigingen wel voldoen aan de gemeentelijke handelswijze. Deze handelswijze is gericht op formele afspraken, het maken van plannen en het nemen van verantwoordelijkheid. Dit is voor supportersverenigingen, die bestaan uit vrijwilligers, niet altijd mogelijk. Bovendien zijn supportersverenigingen vooral gericht op het vertegenwoordigen van het supportersbelang. Al met al is het niet genoeg om te kunnen spreken van governance-samenwerking te spreken tussen overheid en supportersorganisaties, waarbij de overheid minder invloed heeft op het beleid.

6.3 Beperkingen onderzoek

In deze paragraaf komen de beperkingen van dit onderzoek aanbod. De eerste beperking is inherent aan het doen van kwalitatief onderzoek. Doordat respondenten gevraagd worden naar hun eigen betekenis die zij geven aan sociale verschijnselen is generaliseren naar de gehele populatie niet mogelijk. Gezien de ontologische positie van dit onderzoek dat stelt dat datgene wat de respondenten ervaren de waarheid is, betekent dat ook dat de gevonden resultaten contextafhankelijk zijn. Door verschillende respondenten uit verschillende lokale contexten te bevragen en deze antwoorden met elkaar in verband te brengen ontstaat toch een algemene interpretatie van de onderzoeksresultaten.

Wat betreft het in kaart brengen van het supportersperspectief is er gedurende het onderzoeksproces voor gekozen om ook de ‘gewone supporter’ te bevragen middels een online vragenlijst. De animo voor de vragenlijst bleek erg groot. Hierdoor ontstond een grote databron. De vragenlijst bestond voor een gedeelte uit open vragen en deze zijn geanalyseerd door middel van aan het aanbrengen van coderingen. Het probleem hierbij was dat de onderzoeker niet altijd in staat is om de open antwoorden goed te begrijpen. Dat komt omdat context ontbreekt en doorvragen niet mogelijk is. De online vragenlijst bleek wel erg geschikt om op grote schaal de mening van supporters uit het hele land te bevragen. Uiteindelijk is er voor gekozen om twee groepsgesprekken met supporters te organiseren, omdat bij deze methode doorvragen naar betekenissen wel mogelijk is.

Dit onderzoek heeft vanwege de onderzoeksvraag zowel het perspectief van beleidsmakers, betaald voetbalorganisaties, supportersorganisaties en de individuele supporters in beeld gebracht. Hiervoor zijn ook verschillende dataverzamelmethode gebruikt, zoals interviews, observaties, focusgroepen en online vragenlijst. Hierdoor is er sprake van triangulatie van methoden. Dit om de complexiteit van het vraagstuk van verschillende kanten te kunnen bespreken. Dit geeft de onderzoeker de taak om ook de verschillende databronnen met elkaar te combineren. Door de grote hoeveelheid data heeft de onderzoeker ervoor moeten kiezen om te focussen op hetgeen relevant is voor de onderzoeksvraag. Interessante inzichten uit de observaties of uit de vragenlijst voor supporters, die niet relevant zijn voor dit onderzoek zijn dus buiten het onderzoek gehouden.

Ten slotte is het nog van belang om de te reflecteren op de positie van de onderzoeker in dit onderzoek. Doordat de onderzoeker zich ten tijde van het onderzoek deels in het beleidsveld begaf, als bestuurslid van Supporterscollectief Nederland, deed deze positie er toe. Dit heeft voordelen gehad met het organiseren van interviews en bereiken van mogelijke respondenten. Als de afstand tussen de gesproken supporters en de onderzoeker groter was geweest, dan had dit mogelijk tot minder participatie of tot meer sociaal wenselijke antwoorden geleid. Doordat er wederzijds vertrouwen was tussen supporters en onderzoeker heeft dat open gesprekken

opgeleverd. Ten aanzien van de gesproken beleidsmakers heeft de positie van de onderzoeker ook een rol gespeeld, omdat de onderzoeker veelal werd gezien als voetbalsupporter. Door vooraf goed uitleg te geven over de invalshoek van het onderzoek, het doel van het onderzoek en de positie van de onderzoeker, is geprobeerd door openheid obstakels te vermijden. Het bewust expliciteren van de positie van de onderzoeker betekent niet ‘partijdig zijn’, maar daar wel verantwoording over af willen leggen.

In zeker zin is er een spanning tussen betrokkenheid en afstand tot hetgeen onderzocht wordt. Betrokkenheid heeft voordelen gehad voor de vormgeving van het onderzoeksproces, maar roept tegelijkertijd de vraag op in hoeverre de positie van de onderzoeker de onderzoeksresultaten heeft beïnvloed. Door de betrokkenheid op landelijk niveau is er bewust voor gekozen om dit onderzoek op de lokale praktijk te richten. De lokale praktijk was voor de onderzoeker voor het onderzoek nog grotendeels onbekend. Door ideeën over de bevindingen en resultaten met een studiegenoot te bespreken en teksten voor te leggen aan de begeleider is gepoogd om subjectiviteit te beperken. Daarnaast is er bewust gekozen voor een wetenschapsbenadering die zoekt naar de betekenisgeving van de respondenten zelf.

Doordat de onderzoeker bewust van was van zijn positie als ‘voetbalsupporter’, is ervoor gekozen om het supportersperspectief ook in kaart te brengen door middels van een vragenlijst met een grote groep invullers. Hierdoor worden individuele betekenissen afgezwakt. Dan rest nog de vraag of een onderzoeker met minder betrokkenheid bij het supportersperspectief dezelfde resultaten zou vinden. Waarschijnlijk zou elke onderzoeker, met veel of weinig betrokkenheid, andere nuances aan kunnen brengen. Door de analyse bewust te scheiden van de resultaten is de onderzoeker open over eigen inbreng in dit onderzoek.

6.4 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Een van de resultaten van dit onderzoek is de grote tevredenheid van supporters over de rol van de supporterscoördinatoren in het land. Dit onderzoek heeft zich echter niet specifiek gefocust op de rol en uitvoering van deze functie binnen betaald voetbalorganisaties. Een van de dilemma’s die naar voren is gekomen is de spagaat waar supporterscoördinatoren soms in zitten aangaande het vertegenwoordigen van de club of het vertegenwoordigen van het supportersbelang. Een meer gericht onderzoek naar de rol, toegevoegde waarde en dilemma’s van de supporterscoördinatoren zal helpen om meer inzicht te krijgen in deze rol.

Dit onderzoek heeft zich niet specifiek gefocust op de meningen van probleemsupporters, omdat deze relatief veel aandacht hebben gekregen in eerdere onderzoeken in binnen- en buitenland. Dit onderzoek wilde juist het perspectief van de ‘andere supporters’ naar voren brengen. Hierdoor is het niet duidelijk geworden of ‘probleemsupporters’ ander gedrag zijn gaan vertonen omdat supportersbeleid vriendelijker is geworden. Deze gedachte komt wel naar voren bij beleidsmakers en bestuurders van supportersorganisaties. Om te kijken in hoeverre deze bewering juist is, is onderzoek gewenst.

6.5 Aanbevelingen voor de praktijk

In de laatste paragraaf van dit onderzoek worden er aanbevelingen gedaan voor de praktijk. Allereerst worden er aanbevelingen gedaan ten aanzien van het beleid. Vervolgens worden er aanbevelingen gedaan aan de samenwerking. Daarbij is er aandacht voor de verschillende type organisaties.

Ten aanzien van het beleid valt een belangrijke aanbeveling te maken. Dit onderzoek laat zien dat supporters steeds positiever kijken naar de ontvangst van supporters, de behandeling van supporters en de kwaliteit van bezoekersvakken. De impuls die werd gegeven door het opstellen van het beleidsdocument Toegankelijk, Gastvrij en Veilig Voetbal 2020 heeft een positieve bijdrage geleverd. Echter is ook gebleken dat er nog verbetering mogelijk is. De aanbeveling is om te focussen op negatieve uitschieters. De algemene tevredenheid is toegenomen, maar er blijven clubs achter. Door gericht te zoeken naar slechte voorbeelden en deze te voorkomen kan het algemene gevoel bij supporters ook verbeteren. Een landelijk beleidskader is van nut geweest, nu is het zoeken naar lokale verbeteringen. Mogelijk draagt een lokale samenwerking daaraan bij.

Ten aanzien van de samenwerking zijn er aantal aanbevelingen te maken. Het is van belang voor gemeentes om informeel contact op te bouwen en te onderhouden met supportersverenigingen. Interactief beleid is mogelijk het einddoel, maar kleine stapjes zijn ook te beschouwen als vooruitgang. Bij een aantal gemeentes lijkt de wens om concrete afspraken te maken en convenanten te tekenen te werken als belemmering. Hiervoor zijn gedeelde doelen en strategieën nodig. Als het gezamenlijk doel ontbreekt of nog niet helder is kan het toch nuttig zijn om met elkaar in contact te staan zodat de band tussen vereniging en gemeente aanwezig blijft. Ten aanzien van gemeentelijke keuzes voor vervoersregelingen missen supporters openheid. Supporters zouden graag achterliggende keuzes toegelicht zien. Mogelijkerwijs kunnen gemeentes werken aan het inzicht geven in bepaalde beleidskeuzes. Dit kan meer begrip en draagvlak tot gevolg hebben. De betaald voetbalorganisaties kunnen trots zijn op de rol van supporterscoördinatoren. Deze rol wordt erg positief bevonden. Ten aanzien van tevredenheid van supporters is gastvrijheid en toegankelijkheid belangrijk gebleken, dus inzet op deze terreinen levert in ieder geval goodwill op. Voor de betaald voetbalorganisaties die nog niet (nauwelijks) gebruik maken van een supporterscoördinator als brug tussen supporter en club valt deze afwijzende keuze te heroverwegen. In termen van tevredenheid van supporters is het de investering in ieder geval waard. Ten aanzien van supportersverenigingen is de oproep van beleidsmakers helder. Beleidsmakers hopen dat deze verenigingen zich uitspreken bij incidenten en onwenselijk gedrag. Het is aan supportersverenigingen om daarover na te denken. Het kan helpen om met beleidsmakers aan tafel te komen. Aan de ander kant kan het de afstand tot fanatieke supporters ook vergroten.

Om het supportersbeleid gastvrij te maken is lef nodig. Allereerst is er lef nodig om generieke maatregelen, zoals verplichte vervoersregelingen, los te laten ondanks eventuele kleine risico's daardoor op incidenten. Daarnaast is er lef nodig om de samenwerking tussen beleidsmakers en supporters verder vorm te geven. Het vraagt lef van beleidsmakers om samen met supporters een gedeelde visie op goed en slecht gedrag te ontwikkelen. Om dat echt samen te doen is het van belang dat beleidsmakers en supportersverenigingen elkaars (on)mogelijkheden kennen. En ook dat een aantal belangrijke principes van echte samenwerking worden nagekomen. Supportersverenigingen kunnen niet heel gemakkelijk het gedrag van medesupporters beïnvloeden zonder dat zij hun rol als belangenbehartiger verliezen. Voor supportersverenigingen is het zeker van belang om samenwerking met de gemeente een kans te geven. Het ideale scenario met veel vrijheid lijkt misschien nog ver weg, het is het waard om er samen aan te werken. Niet vergeten mag worden dat het steunen van een voetbalclub wat anders is dan het bijwonen van een evenement. Clubliefde, spanning en emotie spelen daarbij een rol.

Literatuurlijst

- Auditteam Voetbal & Veiligheid. (2011). *Uitsupporters centraal*. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.
- Bevir, M. (2010). Rethinking governmentality: Towards genealogies of governance. *European Journal of Social Theory*, 13(4), 423-441.
- Bevir, M. (2011). Governance and governmentality after neoliberalism. *Policy & Politics*, 39(4), 457-471.
- Billis, D. (2010). Towards a theory of hybrid organizations. *Hybrid organizations and the third sector: Challenges for practice and theory*, 46-69.
- Bleijenbergh, I. L. (2013). *Kwalitatief onderzoek in organisaties*. Den Haag: Boom Lemma.
- Boeije, H. (2012). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Den Haag: Boom Lemma.
- Breeman, G. E., Van Noort, W. J., & Rutgers, M. R. (2012). *De bestuurlijke kaart van Nederland: het openbaar bestuur en zijn omgeving in nationaal en internationaal perspectief*. 5e dr. Bussum: Coutinho.
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*. Oxford: University Press.
- Burchell, G., Gordon, C., & Miller, P. (1991). The Foucault effect: Studies in governmentality.
- Deetz, S. (2000). Describing Differences in Approaches to Organization Science: Rethinking Burrell and Morgan and Their Legacy. In: P. J. Frost, A. Y. Lewin & R. L. Daft. *Talking About Organization Science* (pp. 123-152). London: Sage Publications.
- Edelenbos, J., & Monnikhof, R. (Eds.). (1998). *Spanning in interactie: een analyse van interactief beleid in lokale democratie*. Instituut voor Publiek en Politiek.
- Edelenbos, J., & Monnikhof, R. (2001). *Lokale interactieve beleidsvorming. Een vergelijkend onderzoek naar de consequenties van interactieve beleidsvorming voor het functioneren van de lokale democratie*. Utrecht: Lemma.
- Edwards, A., & Skinner, J. (2009). *Qualitative Research in Sport Management*. Amsterdam: Elsevier
- Elias, N., & Dunning, E. (1986). *Quest for excitement. Sport and leisure in the civilizing process*. Basil Blackwell.
- Ferguson, J. & Gupta, A. (2002). Spatializing States: Towards an Ethnography of Neoliberal Governmentality. *American Ethnologist* 29 (4): 981-1002.
- Friedland, R., & Alford, R. R. (1991). Bringing society back in: Symbols, practices and institutional contradictions.
- Furusten, S. (2013). *Institutional theory and organizational change*. Edward Elgar Publishing.

- Gestel, B. V., & Verhoeven, M. (2014). Autonomie, ambtelijke organisaties en criminaliteitsbestrijding: Over samenwerking van overheidsinstanties bij de aanpak van mensenhandel. *Tijdschrift voor Criminologie*, 56(1), 24-41.
- Geurts, P. (1999). *Van probleem naar onderzoek. Een praktische handleiding met COO-cursus*. Bussum: Coutinho.
- Grix, J., & Phillpots, L. (2011). Revisiting the 'Governance Narrative' 'Asymmetrical Network Governance' and the Deviant Case of the Sports Policy Sector. *Public policy and administration*, 26(1), 3-19.
- Hoogerwerf, A., & Herweijer, M. (2009). Overheidsbeleid. Een inleiding in de beleidswetenschap.
- Kaats, E., & Opheij, W. (2012). *Leren samenwerken tussen organisaties. Samen bouwen aan allianties, netwerken, ketens en partnerships*. Deventer: Kluwer
- Klijn, E. H., Koppenjan, J., & Termeer, K. (1993). Van beleidsnetwerken naar netwerkmanagement. Een theoretische verkenning van managementstrategieën in netwerken. *Beleid en Maatschappij*, 20(5), 230-243.
- Klijn, E. H. (1996). Analyzing and managing policy processes in complex networks: A theoretical examination of the concept policy network and its problems. *Administration & Society*, 28(1), 90-119.
- KNVB. (2016). *Toegankelijk, gastvrij en veilig voetbal in 2020? Lef gezocht!*. 4 februari, geraadpleegd op: <https://www.knvb.nl/nieuws/themas/veiligheid/18356/toegankelijk-gastvrij-en-veilig-voetbal-2020-lef-gezocht>
- KNVB. (2018). *Bijeenkomst voetbal en veiligheid op de KNVB Campus*. 17 februari, geraadpleegd op: <https://www.knvb.nl/nieuws/betaald-voetbal/eredivisie/45683/bijeenkomst-voetbal-en-veiligheid-op-de-knvb-campus>
- Lemke, T. (2002). Foucault, governmentality, and critique. *Rethinking marxism*, 14(3), 49-64.
- Lucassen, P.L.B.J. & Olde Hartman, T. (Eds.). (2006). *Kwalitatief onderzoek*. Bohn tafleu van Loghum.
- Mastenbroek, W.F.G. (1996). Organisatietheorie: organisaties als netwerken. In: *conflicthantering en organisatie-ontwikkeling*. Alphen a/d Rijn/Diegem: Samsom bedrijfsinformatie, 27 – 57.
- Meyer, J. W., & Rowan, B. (1977). Institutionalized organizations: Formal structure as myth and ceremony. *American journal of sociology*, 83(2), 340-363.
- Ministerie van Veiligheid en Justitie, (2011). *Kader voor beleid: Voetbal en veiligheid*. Den Haag: V&J.

Ministerie van Veiligheid en Justitie, (2015)minist. *Toegankelijk, gastvrij en veilig voetbal, impuls aan normalisatie*. Den Haag: V&J.

Thornton, P. H., & Ocasio, W. (2008). Institutional logics. *The Sage handbook of organizational institutionalism*, 840, 99-128.

Thornton, P.H., Ocasio, W. & Lounsbury, M. (2012). *The Institutional Logics Perspective: A New Approach to Culture, Structure and Process*. Oxford: University Press.

Oliver, C. (1990). Determinants of Interorganizational Relationships: Integration and Future Directions. *The Academy of Management Review*, 15(2), 241-265.

Pfeffer, J., & Salancik, G.R. (2003). *The external control of organizations. A resource dependence perspective*. Stanford: Stanford University Press.

Pröpper, I.M.A.M., & Steenbeek, D.A. (1998). "Interactieve beleidsvorming", in: *Bestuurskunde*, jrg. 7, nr. 7, pag. 293-301.

Pröpper, I.M.A.M., & Steenbeek, D.A. (2009). *De aanpak van interactief beleid: elke situatie is anders*. Bussum: Coutinho.

Rhodes, R. A., & Marsh, D. (1992). New directions in the study of policy networks. *European journal of political research*, 21(1-2), 181-205.

Rhodes, R. A. (2007). Understanding governance: Ten years on. *Organization studies*, 28(8), 1243-1264.

Scott, W. R. (2014). *Institutions and organizations*: London: Sage.

Spaaij, R. (2007). Football hooliganism in the Netherlands: Patterns of continuity and change. *Soccer & Society*, 8(2-3), 316-334.

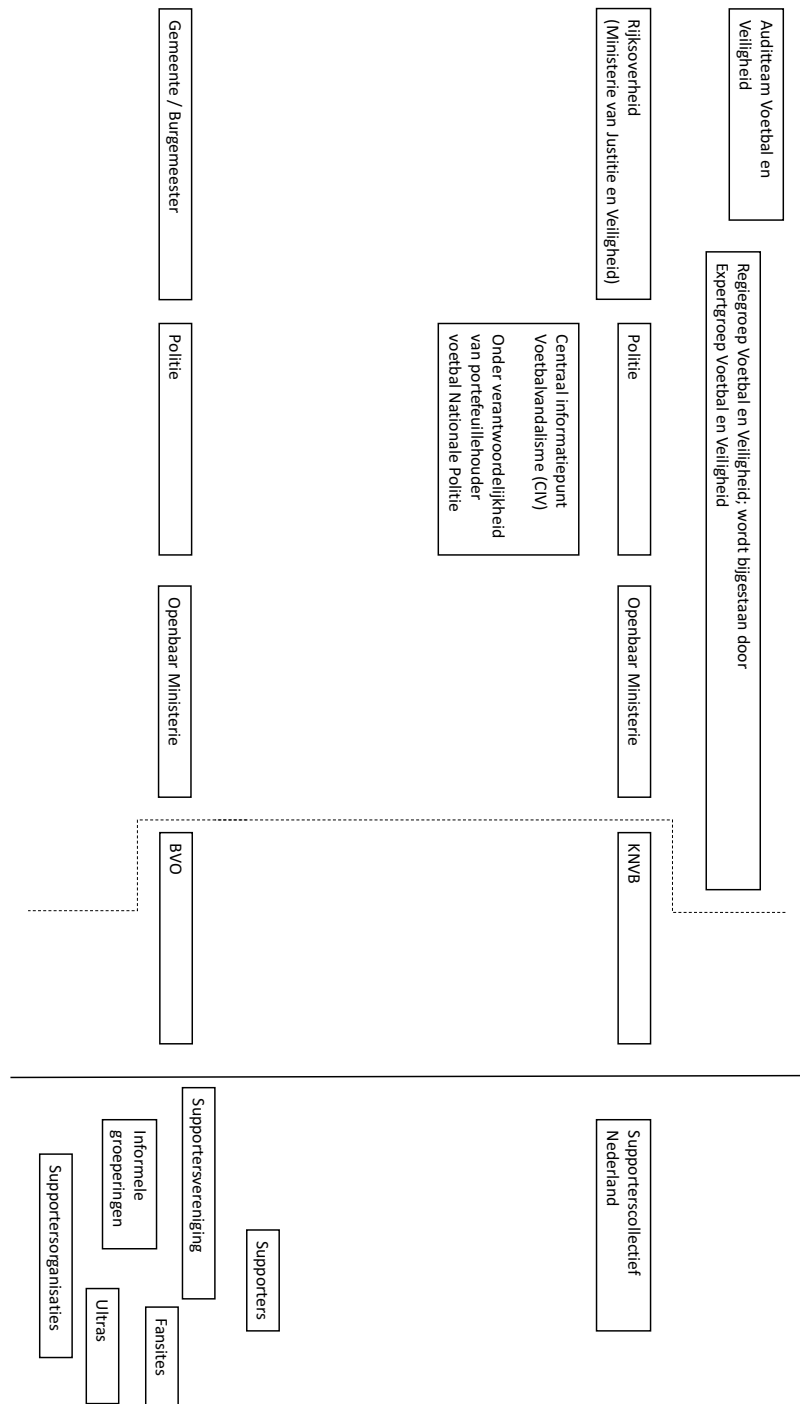
Supporterscollectief Nederland, (2016). *Supporterscollectief presenteert zich*. 30 maart, geraadpleegd op: <http://supporterscollectiefnederland.nl/supporterscollectief-presenteert-zich/>

Supporterscollectief Nederland, (2018). *Verslag Supporterscongres 2018*. 30 maart, geraadpleegd op: <http://supporterscollectiefnederland.nl/verslag-supporterscongres-2018/>

Vlaar, P.W.L., Van den Bosch, F.A.J., & H.W. Volberda (2007). On the evolution of trust, distrust, and formal coordination and control in interorganizational relationships: toward an integrative framework. *Group and organization management*, 32, 407-429.

Waardenburg, M. (2016). *Double Play: On the Instrumentalization of Voluntary Sport Clubs*. Utrecht: Utrecht University.

Bijlage 1: Actoren in het voetbal en veiligheidsbeleid

Opmerkingen:

- Bovenaan zijn de landelijke actoren te zien. Onderdaan gaat het om lokale actoren
- De organisaties rechts van de doorgetrokken streep zijn supportersorganisaties
- De organisaties rechts van de onderbroken streep zijn te beschouwen als de organisatie uit de sportcontext

Bijlage 2 – Respondenten per club

BVO	Vragenlijst Gestart	Percentage	Vragenlijst Beëindigd	Percentage
Anders	9	0,17%	5	0,13%
ADO Den Haag	82	1,57%	61	1,60%
AJAX	759	14,53%	541	14,17%
AZ	205	3,92%	144	3,77%
FC Groningen	258	4,94%	198	5,19%
FC Twente	106	2,03%	77	2,02%
FC Utrecht	121	2,32%	88	2,31%
Feyenoord	547	10,47%	409	10,72%
Heracles Almelo	150	2,87%	108	2,83%
NAC Breda	173	3,31%	139	3,64%
PEC Zwolle	97	1,86%	67	1,76%
PSV	369	7,06%	254	6,65%
RODA JC	104	1,99%	76	1,99%
S.B.V. Excelsior	43	0,82%	39	1,02%
sc Heerenveen	208	3,98%	144	3,77%
Sparta	74	1,42%	55	1,44%
Vitesse	337	6,45%	239	6,26%
VVV-Venlo	64	1,23%	47	1,23%
Willem II	263	1,86%	195	5,11%
Almere City FC	16	0,31%	13	0,34%
De Graafschap	172	3,29%	130	3,41%
FC Den Bosch	25	0,48%	15	0,39%
FC Dordrecht	20	0,38%	14	0,37%
FC Eindhoven	38	0,73%	31	0,81%
FC Emmen	43	0,82%	33	0,86%
FC Oss/TOP Oss	11	0,21%	8	0,21%
FC Volendam	6	0,11%	4	0,10%
Fortuna Sittard	132	2,53%	111	2,91%
Go Ahead Eagles	120	2,30%	88	2,31%
Helmond Sport	45	0,86%	28	0,73%
MVV Maastricht	64	1,23%	41	1,07%
N.E.C. Nijmegen	108	2,07%	83	2,17%
RKC Waalwijk	17	0,33%	13	0,34%
SC Cambuur	224	4,29%	160	4,19%
SC Telstar	13	0,25%	9	0,24%
Anders	9	0,17%	5	0,13%
Meer dan 1 club	192	3,68%	145	3,80%
Geen voorkeur	8	0,15%	5	0,13%
<i>Totaal</i>	<i>5223</i>	<i>100%</i>	<i>3817</i>	<i>100%</i>

Opmerking: Het verschil tussen vragenlijst gestart en vragenlijst beëindigd komt doordat niet alle supporters de vragenlijst in zijn totaliteit hebben ingevuld. De antwoorden zijn per vraag opgeslagen waardoor er per vraag een andere omgang van de totale groep geldt. De eerste vraag is ingevuld door 5223 individuele supporters en de laatste vraag door 3817 supporters.